

KRIMINALOMSORGEN

Utenlandske statsborgere i kriminalomsorgen

HÅNDBOK FOR ANSATTE

Utenlandske statsborgere i kriminalomsorgen

HÅNDBOK FOR ANSATTE

2

3

Utgitt av: Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS
www.krus.no

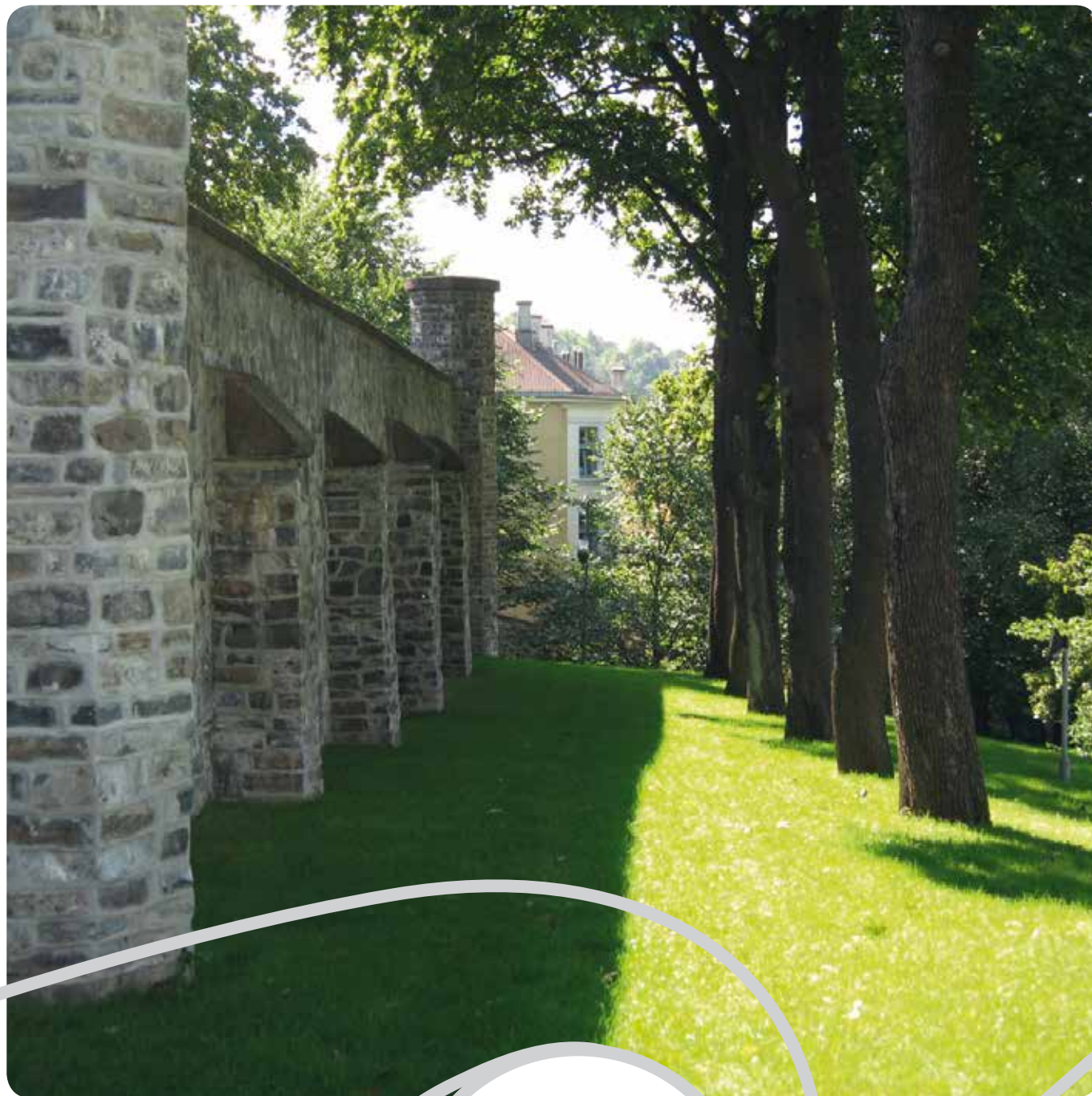
1. utgave 2015

Copyright: Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS
KRUS Håndbok
Utforming: figuru.no

ISBN: 978-82-8257-039-8

KRIMINALOMSORGEN

FORORD

I løpet av de siste 10 årene har andelen utenlandske innsatte i norsk kriminalomsorg økt. De fleste av landets fengsler har utenlandske statsborgere, og for noen enheter er andelen betydelig. Kriminalomsorgens tradisjonelle måte å utøve miljøarbeid, tilbakeføring og forvaltningssamarbeid på er i stor grad tilpasset norske innsatte. Mange ansatte uttrykker usikkerhet når det gjelder hvordan man skal forholde seg til dette i møtet med utenlandske innsatte.

Denne håndboken er skrevet for ansatte som ønsker svar på spørsmål tilknyttet arbeid med utenlandske statsborgere. Håndboken skal øke kunnskapen om utlendingsforvaltningen, lover og regler. Den skal bidra til å styrke forvaltningssamarbeidet rundt utenlandske statsborgere og den skal være et hjelpemiddel i målrettet arbeid om tilbakeføring av utenlandske statsborgere - enten til Norge eller til utlandet.

Det er mange som har bidratt til utarbeidelse av håndboken. KRUS vil benytte anledningen til spesielt å takke deltakerne i ressursgruppen. Deltakerne har kommet med konstruktive innspill som har bidratt til at håndboken fremstår slik den gjør i dag. Stor takk til Henning Arnesen, Liv Marie Beckmann, Terje Bjørnseth, Ida Lindmo Dekkerhus, Sikke Folgerø, Kristin Opaas Haugli, Frøydis Holstad, Trond Martinsen, Tor-Martin Pettersen, Carola Becher Ruud, Kristin Sandal, Arnvid Sandvik og Linda Thørring.

I tillegg til deltakerne i ressursgruppen har 9 direktorater, gjennom Prosjekt Ung Ut, vært tilknyttet arbeidet med håndboken; Utlendingsdirektoratet, IMDI (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet), Politidirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Helsedirektoratet, Fylkesmannen i Hordaland, Husbanken og Kriminalomsorgsdirektoratet. Vi setter stor pris på konstruktive innspill og for mulighet til å bruke prosjektets ressurser til utarbeidelsen.

KRUS har forventninger til at håndboken vil bli et godt verktøy som kan bidra til økt kunnskap om utenlandske statsborgere i kriminalomsorgen. Bruk av håndboken kan dermed sørge for et kvalitetsmessig bedre arbeid med utenlandske innsatte og domfelte.

KRUS, 16. juni 2015.

Hans-Jørgen Brucker

Direktør

1 INNLEDNING

1.1	Bakgrunn	10
1.2	Utenlandske statsborgere i norsk kriminalomsorg	11
1.3	Utlendingsbegrepet	11

2 GENERELL DEL

2.1	Oversikt over utlendingsforvaltningen	13
2.1.1	Justissektoren	14
2.1.2	Oversikt over andre statlige aktører	14
2.1.3	Frivillige organisasjoner	16
2.1.4	Internasjonale organisasjoner	17
2.2	Kort om utlendingsrett	17
2.3	Sanksjoner	18
2.3.1	Utvisning	19
2.3.2	Bortvisning	21
2.3.3	Straff	21
2.4	Plikt til å forlate riket	22
2.4.1	Tvangsretur	22
2.4.2	Dublin-forordningen	23
2.4.3	Assistert frivillig retur	23

3 ASYL OG ANDRE OPPHOLDSGRUNNLAG

3.1	Asylprosessen	26
3.1.1	Søknad og asylregistrering	26
3.1.2	Ankomstmottak	26
3.1.3	Asylintervjuet	26
3.1.4	Vedtak	28
3.1.5	Klage	28
3.1.6	Endelig vedtak	28
3.1.7	Plikt til å forlate riket	29
3.2	Familieinnvandring	29
3.3	Visumtillatelser	30
3.4	Arbeids- og studietillatelser	30

3.5	Fritak og rettigheter for EU/EØS-borgere og nordiske borgere	32
3.5.1	EU/EØS-borgere	32
3.5.2	Nordiske borgere	32

4 IDENTITET

4.1	Datasystemet for utlendings- og flyktningesaker (DUF) og DUF-nummer	34
4.2	Nettressurs på ID - PRADO	34

5 KRIMINALOMSORGENS ANSVAR OVERFOR UTENLANDSKE STATSBOGGERE

5.1.	Kriminalomsorgens faglige plattform	37
5.2.	Erfaringer fra Kongsvinger fengsel	39
5.3.	Kunnskap vi trenger i møte med utenlandske personer	40
5.3.1.	Kunnskap om forvaltningen	40
5.3.2.	Kunnskap om andre land og kulturer	41
5.3.3	Kunnskap om ulike kommunikasjonsstiler	41
5.3.4.	Kunnskap om religionens betydning i fengsel	42
5.3.5.	Kunnskap om hva traumer betyr for psykisk helse og fungering	46
5.3.6.	Kunnskap om hva eksiltilværelse betyr for psykisk helse og fungering	48
5.3.7.	Kunnskap om sårbare grupper	48

6 ARBEID MED UTENLANDSKE STATSBOGGERE

6.	Arbeid med utenlandske statsborgere	50
6.1.	Kartlegging av personens behov og ressurser	50
6.2.	Kartlegging av personens oppholdsstatus	52
6.2.1.	Personen er innvilget søknad om asyl eller opphold på humanitært grunnlag	54
6.2.2.	Personen har midlertidig oppholdstillatelse	54
6.2.3.	Utvandring	54
6.2.4.	Personen har fått avslag på asyl / oppholdstillatelse	55
6.2.5.	Personen er utvist fra Norge	55
6.2.6.	Personer som er ikke-returerbare	57
6.3.	Tilbakeføring til et annet land	60
6.3.1.	Samarbeid med politi, UDI og IOM	60
6.3.2.	Forberede personen på tilværelse utenfor Norge	63
6.3.3.	Returforberedende samtaler i kriminalomsorgen	64
6.3.4.	Dokumenter ved utreise	65
6.3.5.	Utlevering av utenlandske borgere	65

7 SONINGSOVERFØRING

7.1.	Overføring til annet nordisk land	68
7.2.	Overføring til land utenfor Norden - Overføringskonvensjonen	68
7.3.	Tilleggsprotokollen (overføring uten domfeltes samtykke)	69
7.3.1.	Saksgang	69
7.4.	Bilaterale avtaler	70
7.5.	Ad hoc avtaler	70
7.6.	Informasjonsutveksling mellom kriminalomsorgen og utlendingsmyndighetene	70
7.7.	Saksgangen i europeisk soningsoverføring	71

8 HVA GJØR VI NÅR VI IKKE SNAKKER SAMME SPRÅK?

8.1.	Tilrettelegging av informasjon og kommunikasjon	72
8.2.	Hva kan vi gjøre uten tolk?	72
8.3.	Kan man kommunisere uten språk?	77

9 RETT TIL VELFERDSTJENESTER I OG UTENFOR FENGSEL

9.1.	Rett til opplæring	78
9.2.	Rett til helsetjenester	78
9.3.	Rett til tannhelsetjeneste	79
9.4.	Rett til tjenester fra NAV	79
9.5.	Skjematisk oversikt over rettigheter for personer uten lovlig opphold i Norge	81
9.6.	Rutine ved løslatelse til asylmottak	82

10 BARN OG PÅRØRENDE

10.1.	Barneansvarlig	84
10.2.	Barn av pårørende som skal utvises	84
10.3.	Barn som ikke bor i Norge	86
10.4.	Utfordringer knyttet til språk og kultur	86
10.4.1.	Barn skal ikke brukes som tolk	86
10.4.2.	Kulturelle forskjeller	86
10.4.3.	Telefoni/Skype	87
10.4.4.	Besøksklareringer fra utlandet	87
10.4.5.	Straffegjennomføring i eget hjem	88

11 NYTTIG KONTAKTINFORMASJON

11.	Nyttig kontaktinformasjon	90
-----	---------------------------	----

12 FORDYPNING

12.1.	Religionsforståelse i fengsel	92
12.2.	Modell for målrettet og systematisk arbeid	97
12.3.	Eksempler på kartleggingsskjema	100

13 BEGREPER I UTLENDINGSFELTET

13.	Begreper i utlendingsfeltet	104
-----	-----------------------------	-----

14 LITTERATURLISTE

14.	Litteraturliste	122
-----	-----------------	-----

1. INNLEDNING

1. Bakgrunn

Arbeidet med denne håndboken startet som et samarbeid mellom KRUS, Ung ut, og returrådgiverprosjektet i Oslo fengsel. Prosjekt Ung Ut (2013-2016) er et forvaltnings-samarbeidsprosjekt mellom Utlendingsdirektoratet, IMDI (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet), Politidirektoratet, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Barne-, ungdoms og familiedirektoratet, Helsedirektoratet, Fylkesmannen i Hordaland, Husbanken og Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI). En del av målsetningen til Prosjekt Ung Ut er tilbakeføring, økt forvaltningssamarbeid og kunnskap om utlendingsfeltet.

Returrådgiver i fengsel (2014- februar 2015) var et prosjekt finansiert av UDI, og hadde som målsetning å prøve ut returmotiverende arbeid med aktuelle innsatte i Oslo fengsel samt økt kunnskap om utlendingsfeltet.

Initiativet til arbeid med håndbok ble drøftet med KDI, og man så potensiale i å lage et praktisk rettet verktøy som kunne komme til nytte for kriminalomsorgen, både i forvaltningssamarbeidet og i det praktiske arbeidet med utenlandske innsatte/domfelte. KRUS ble gitt i oppdrag å lede prosessen og utarbeide håndboken i samarbeid med prosjektene.

For å sikre bred forankring og representasjon fra hele kriminalomsorgen ble alle regioner forespurt om å utpeke personer til en ressursgruppe. Flere regioner har vært svært positive til arbeidet og det ble opprettet en ressursgruppe bestående av 13 personer fra ulike fengsler, friomsorgskontor og regioner. Deres bidrag og innhentet kunnskap fra andre aktører i kriminalomsorgen har vært uvurderlig. Uten deres hjelp hadde det ikke vært mulig å få en praksisnær håndbok.

Hjertelig takk til; Henning Arnesen, Liv Marie Beckmann,

Terje Bjørnseth, Ida Lindmo Dekkerhus, Sikke Folgerø, Kristin Opaas Haugli, Frøydis Holstad, Trond Martinsen, Tor-Martin Pettersen, Carola Becher Ruud, Kristin Sandal, Arnvid Sandvik og Linda Thørring. Møtene og diskusjonene i ressursgruppen har vært med på å forme håndboken slik at den på best mulig måte er rettet mot praksisfeltet.

I tillegg til ressursgruppens bidrag har det også vært flere involverte; Kristin Opaas Haugli, Birgitte Storvik, Harald Kjær og Morten Hultgren har bidratt med skriftlige innspill innenfor sine fagfelt. Under flere av kapitlene har vi innhentet kunnskap fra praksisfeltet, blant annet tilknyttet kapittelet om barn som pårørende hvor både barneansvarlige og "For fangers pårørende" kom med viktige bidrag. Det meste av skrivearbeidet er utarbeidet av Lars-Martin Ørseng, Siv Gaarder og Hege Bøhm Ottar (red.)

Takk for bilder vi har fått fra Knut-Erik Rønningen og Kriminalomsorgsdirektoratet.

Hensikten med håndboken er at den skal være lettfattelig og til praktisk hjelp i hverdagsmøtet med utenlandske innsatte. Målgruppen er kriminalomsorgens ansatte, inkludert kolleger fra importerte tjenester. Målet er at den skal fungere som et oppslagsverk, og at den gir svar på spørsmål og uklarheter som ellers kan stå i veien for målrettet arbeid med innsatte med utenlandsk bakgrunn.

Håndboken skal:

- Styrke kunnskap og forståelse om utlendingsforvaltning, lover og regler
- Bidra til systematisk og tidlig avklaring av utlendingsstatus
- Bidra til målrettet tilbakeføringsarbeid for utenlandske innsatte.

Håndboken er bygd opp med både fakta, spørsmål, tips og historier fra praksisfeltet. I tillegg er det laget en oversikt over begreper man kan møte i arbeidet med utenlandske statsborgere.

1.2 Utenlandske statsborgere i norsk kriminalomsorg

I løpet av de siste 10 årene har andelen utenlandske innsatte i norske fengsler økt betraktelig. Fra 2000 til 2011 har antallet mer en doblet seg, og pr. april 2015 står utenlandske innsatte for 33 % av Norges fangepopulasjon. Hvis vi kun forholder oss til varetekt utgjør utenlandske innsatte 58 % av fangepopulasjonen. Utenlandske innsatte representerte, ved det aktuelle uttrekket 95 ulike nasjonaliteter. I 2012 fikk Kongsvinger fengsel ansvaret for å være Norges utlendingsfengsel. De innsatte skal i hovedsak bestå av personer som enten skal overføres til soning i hjemlandet eller utvises fra riket. Realiteten er at de fleste av landets fengsler har en stor andel utenlandske innsatte. Fengselsbetjentene kan oppleve å håndtere avdelinger med relativt store andeler innsatte med utenlandske statsborgerskap. Betjentene opplever utfordringer med språk, kulturforskjeller, samt utfordringer tilknyttet sikkerhetsaspektet.

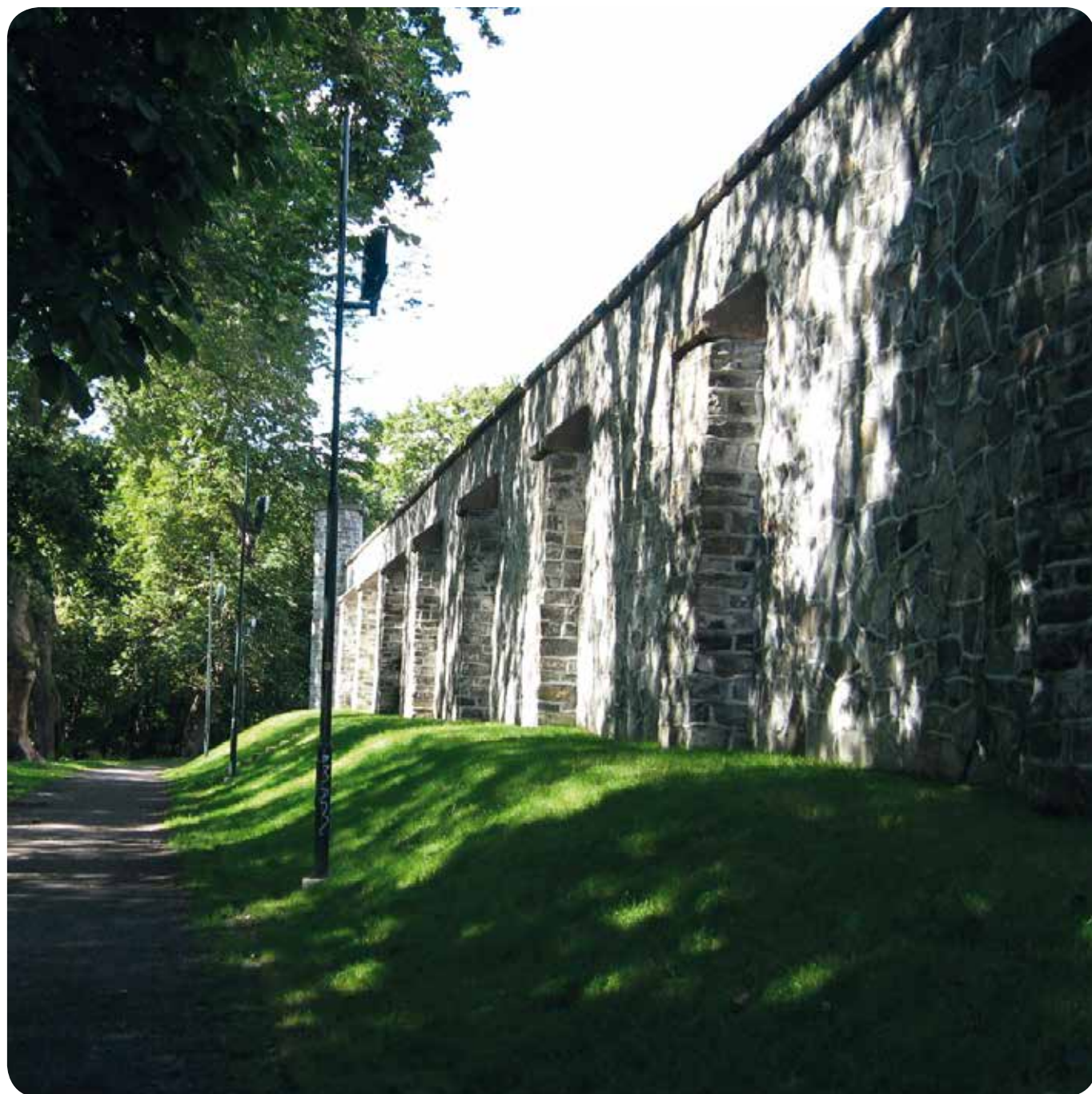
1.3 Utlendingsbegrepet

I fengselssammenheng er begrepet **utlending** et uklart og diffust begrep. Det kan bety en som ser fremmed ut eller har annen etnisitet enn norsk, en som har foreldre som er født i utlandet, eller faktisk bety en som ikke er norsk i kraft av at han har et fremmed pass. Rent definisjonsmessig er en utlending et menneske som bor eller oppholder seg i Norge uten norsk statsborgerskap.

I praktisk jobbing i kriminalomsorgen er det viktig å forstå at

alle med norsk statsborgerskap har de samme rettighetene uavhengig av hvor de er født eller hvor foreldrene kommer fra. Som følge av internrettslige regler i utlendingsloven er det ikke mulig å sende en norsk statsborger ut av landet uansett hvilke straffbare forhold han eller hun er dømt for.

I denne håndboken vil vi benytte forskjellige betegnelser på den innsatte eller domfelte i forhold til hva som omtales. I de delene av håndboken som er knyttet til juridisk terminologi vil betegnelsen utlendingen bli benyttet. Grunnen er at dette er den juridiske betegnelsen. I andre deler av håndboken vil vi snakke om den varetektsinnsatte eller domfelte. For øvrig vil vi mest mulig benytte betegnelsen personen fordi vi ønsker at håndboken skal forsterke og påminne om at vi forholder oss til enkeltmennesker.

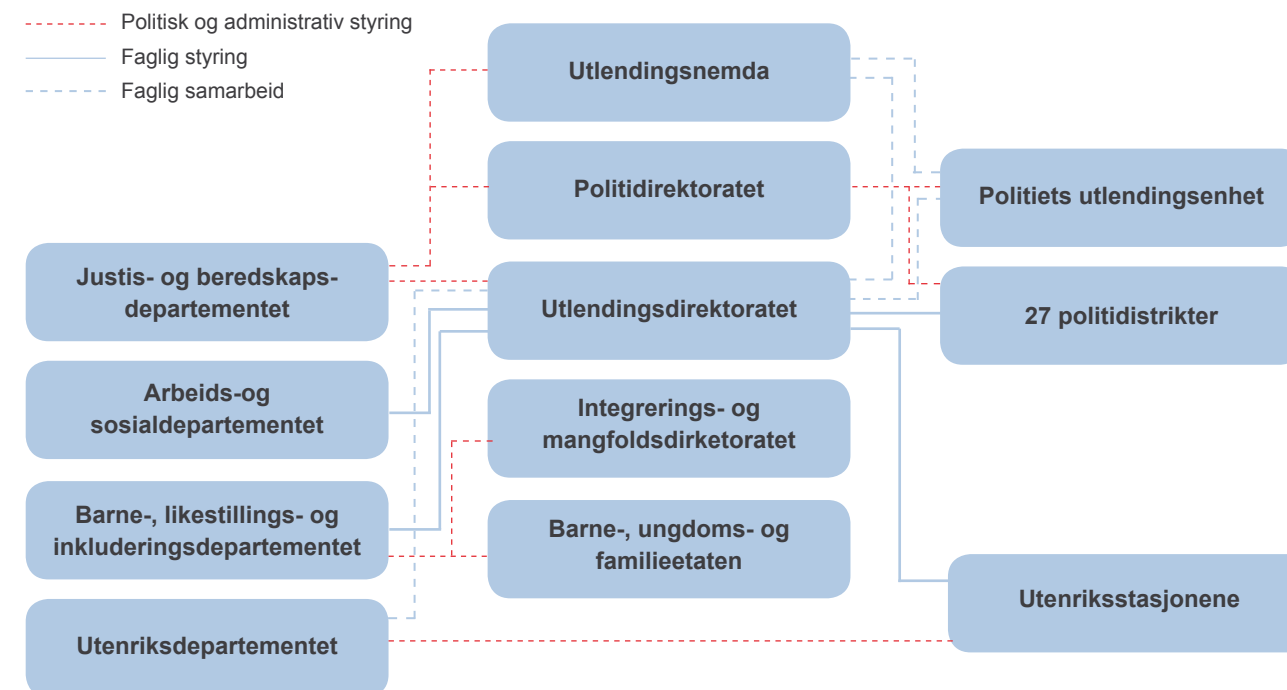
2. UTLENDINGSFORVALTNINGEN OG UTLENDINGSRETT

2.1 Oversikt over utlendingsforvaltningen

Det er Stortinget som vedtar utlendingsloven og fastsetter hovedprinsippene for asyl, integrerings- og innvandringspolitikken i Norge. Ettersom fagfeltet er sammensatt og uoversiktlig har man delt ansvaret mellom flere departement og direktorater. I tillegg er det et mangfold av frivillige organisasjoner og internasjonale konvensjoner som man må ta hensyn til. For kriminalomsorgen er det hensiktsmessig å dele feltet inn i følgende kategorier:

- Justissektoren
- Andre forvaltningspartnere som har innvirkning på utlendingsfeltet.
- Frivillige og uavhengige organisasjoner.
- Internasjonale organisasjoner og forpliktelser

I dette kapittelet skal vi se nærmere på de ovennevnte kategoriene.

Figur 1 – Organisasjonskart utlendingsforvaltningen. Kilde: www.udi.no

2.1.1 Justissektoren

Kriminalomsorgens nærmeste samarbeidspartnere innenfor utlendingsforvaltningen finner vi innen justissektoren.

Disse består av:

- Justis- og beredskapsdepartementet
- Utlendingsdirektoratet (UDI)
- Utlendingsnemnda (UNE)
- Politiet
- Landinfo

Justis- og beredskapsdepartementet

Justis- og beredskapsdepartementet (JD) har det helhetlige ansvaret for asyl- og innvandringspolitikken og det overordnede ansvaret for utlendingsforvaltningen. JD gir forskrifter til loven og kan blant annet instruere UDI om lovtolkning og skjønnsutøvelse

Det er viktig å påpeke at JD ikke er det eneste departementet på utlendingsfeltet. Ansvarlig for arbeidsinnvandring er Arbeids- og sosialdepartementet, mens statsborgerskapssaker ligger hos Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD)

Utlendingsdirektoratet (UDI)

Utlendingsdirektoratet (UDI) iverksetter asyl- og innvandringspolitikken. UDI er det sentrale organet innen fagfeltet. UDI er førsteinstans i de fleste utlendingssaker, blant annet håndterer UDI saker tilknyttet visum, asyl, familieinnvandring, arbeidstillatelser, studietillatelser, statsborgerskap og utvisning. UDI foretar intervju av asylsøkere og uttak av kvoteflyktninger. UDI er faglig overordnet politiet og rikets utenriksstasjoner.

Utlendingsnemnda (UNE)

Utlendingsnemnda (UNE) er klageinstansen i asyl- og utlendingssaker. UNE har myndighet til å overprøve vedtak gitt av UDI. UNE er politisk uavhengig og et domstollignende forvaltningsorgan. UNE kan ikke styres gjennom politiske instruksjer, kun gjennom lov og forskrift.

Politiet

Innenfor politissektoren skiller vi mellom politiets utlendingsenhet (PU) og ordinære politidistrikter. Politidistriktene har ansvaret for søknader om oppholds- og arbeidstillatelse, samt å opprette utvisningssaker på grunnlag av kriminelle forhold. PU er politiets særorgan på utlendingsfeltet, og har ansvaret for å uttransportere personer uten lovlig opphold. Videre er det PU som har ansvar for asylregistrering og ID fastsettelse.

Landinfo

Landinfo er utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon. Landinfo er underlagt UDI, men faglig uavhengig. Landinfo har ingen oppfatning om hvordan en sak skal behandles eller avgjøres, de skal kun gi pålitelig og korrekt landinformasjon til de andre aktørene i feltet.

Landinfo sitt arbeid består i å samle inn og vurdere landinformasjon som norsk utlendingsforvaltning trenger. Landinfo viderefremmer denne informasjonen gjennom skriftlige publikasjoner og foredrag. Mye informasjon publiseres og er fritt tilgjengelig på landinfo sine nettsider: www.landinfo.no. Nettsiden er et godt utgangspunkt for pålitelig informasjon om mange av verdens land og nasjonaliteter. Landinfo har i tillegg en telefontjeneste hvor de besvarer spørsmål om blant annet sikkerhetssituasjonen i ulike land og konfliktområder.

2.1.2 Oversikt over andre statlige aktører

I tillegg til justissektoren har Arbeids- og sosialdepartementet, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet og Utenriksdepartementet oppgaver knyttet til innvandring og utlendingsspørsmål.

Arbeids- og sosialdepartementet

Arbeids- og sosialdepartementet har det overordnede ansvaret for arbeidsinnvandringspolitikken og innreise- og oppholdssaker for utlendinger som faller inn under EØS-avtalen.

Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD)

BLD har ansvaret for rikets integreringspolitikk, noe som inkluderer bosetting av flykninger i landets kommuner og forvaltning av statsborgerskapsloven. Videre er det BLD som har ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere (EMA). Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI) er organisert under BLD.

Utenriksdepartementet (UD)

Det er Utenriksdepartementet (UD) som har det administrative ansvaret for Norges utenriksstasjoner. En utenriksstasjon er en samlebetegnelse på Norges ambassader og faste delegasjoner i utlandet. Utenriksstasjonene har førstelinjeansvar for blant annet visumsaker og yter bistand til både politi og UDI i forbindelse med verifisering og identitetsavklaring knyttet til utlendinger og asylsøkere. Videre arbeider UD for returavtaler med flere land.

2.1.3 Frivillige organisasjoner

En rekke frivillige organisasjoner bistår utlendinger i Norge. I dette avsnittet vil vi gi en kort presentasjon av noen aktører ansatte i kriminalomsorgen kan møte i arbeidet med utenlandske innsatte.

For Fangers Pårørende (FFP)

For Fangers Pårørende (FFP) har som sin viktigste oppgave å gi støtte og råd til familie og venner av innsatte i fengsel, og å arbeide for synliggjøring og bedre vilkår for pårørende. FFP gir råd og støtte på telefon, e-post og gjennom samtaler. Deres informasjonsmaterieell er oversatt til flere ulike språk.

Frelsesarmeen v/ Safe Way Home

Frelsesarmeens program Safe Way Home retter seg mot utenlandske innsatte i norske fengsler. Målet er å gi støtte i en sårbar periode. Videre bistår Safe Way Home under

uttransport og ved hjemkomst. Dette inkluderer blant annet nødvendig transport, botilbud og hjelp til å etablere positive nettverk og arbeid. Frelsesarmeen er representert i ca. 120 land og har et omfattende nettverk internasjonalt.

Juss-Buss

Juss-Buss er et studentdrevet rettshjelptiltak som gir gratis rettshjelp i enkeltsaker. Juss-buss gir hjelp i form av muntlig eller skriftlig juridisk veiledning, og i form av partsrepresentasjon. Juss-Buss jobber blant annet med utlendingsrett. Juss-Buss tar ingen gebyrer, men ettersom det er studentdrevet har de ikke autorisasjon til å føre en sak for retten.

Norsk folkehjelp

Norsk folkehjelp engasjerer seg i flyktningsspørsmål og arbeider for å bedre asylsøkernes situasjon og rettigheter i Norge. Videre er Norsk folkehjelp en av få ideelle organisasjoner som drifter asylmottak i Norge. Norsk folkehjelp er fagbevegelsens humanitære solidaritetsorganisasjon.

Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS)

Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS) gir rettshjelp, bistand og informasjon til asylsøkere. NOAS er politisk uavhengig og hovedoppgaven er å sikre asylinstituttet og den enkelte asylsøkers rettssikkerhet. Organisasjonen fungerer også som et kontrollorgan overfor utlendingsmyndighetene, og gir anbefalinger til myndighetene tilknyttet asylspørsmål.

Røde Kors

Røde Kors er verdens største humanitære organisasjon og er politisk og religiøst uavhengig. Hjelpearbeidet spenner fra internasjonalt hjelpearbeid til fjellredningstjeneste, aidsarbeid, barne- og ungdomsarbeid samt omsorgsarbeid for eldre, syke og ensomme og visitørtjeneste for innsatte i fengsel. I muslimske land heter den tilsvarende organisasjonen røde halvmåne.

2.1.4 Internasjonale organisasjoner

Utlendingsfeltet er sterkt knyttet til internasjonal rett. Norge har forpliktet seg til å følge internasjonale regler i forbindelse med utøvelsen av lovgivningen. Utlendingsloven § 3 sier at ved motstrid mellom norsk og internasjonale regler skal internasjonale regler følges. Viktige organisasjoner er UNHCR og IOM.

United Nations High Commissioner for refugees (UNHCR)

UNHCR er FN's eget flyktningeorgan og ble opprettet av FN's generalforsamling i 1951. Organisasjonen har over 7600 ansatte fordelt på 125 land. Hovedoppgaven til UNHCR er å gi bistand og beskyttelse til verdens flykninger. En viktig del av beskyttelsen er å kontrollere hvorvidt statene oppfyller sine forpliktelser i henhold til flyktningkonvensjonen og andre relevante konvensjoner. Særlig viktig er det å sikre at flykninger ikke returneres til forfølgelse.

International Organization for Migration (IOM)

IOM er en mellomstatlig organisasjon med hovedoppgave å reintegrere tidligere flyktninger i hjemlandet sitt. IOM opererer i 156 medlemsland og har kontor i Oslo.

2.2 Kort om utlendingsrett

Frem til 1900-tallet var det i prinsippet fri innvandring til Norge. Ved lov av 4. mai 1901 ble det innført meldeplikt for utlendinger ved varig opphold. Som resultat av 1. verdenskrig oppsto det store flyktningstrømmer til Europa. Det ble derfor innført passtvang for utlendinger i 1917 og Norges første utlendingslov, Fremmedloven av 1927, ble vedtatt.

Fremmedloven bestemte at utlendinger som ville søke arbeid i riket måtte få innvilget arbeidstillatelse før innreise. Det ble også innført regler om oppholdstillatelse og bortvisning.

De viktigste rettskildene i utlendingsretten er:

- Utlendingsloven av 2008.
- Utlendingsforskriften av 2009.
- Lovens forarbeider.
- Rettspraksis.
- Internasjonal rett

Utlendingsloven av 2008

Utlendingsloven ble vedtatt 15. mai 2008, og trådte i kraft 1. januar 2010. Utlendingsloven skal regulere innreise og opphold i samsvar med norsk innvandringspolitikk og internasjonale forpliktelser. Den skal legge til rette for lovlig bevegelse over landegrensene og ivareta utlendingers rettssikkerhet i Norge. Videre skal den gi beskyttelse til de som har krav på det i henhold til våre folkerettslige forpliktelser.

Utlendingsforskriften av 2009

Utlendingsforskriften utfyller lovens bestemmelser og inneholder detaljerte regler om rett til innreise og opphold. Forskriften utfyller lovens bestemmelser.

Lovens forarbeider

Forarbeidene er arbeider som er gjort i forkant av stortingets vedtak av endelig lovtekst. Disse kan gi veiledning når loven skal tolkes og anvendes. De viktigste forarbeidene til utlendingsloven av 2008 er NOU 2004:20 og Ot.prp. nr 75 (2006-2007).

Rettspraksis

Avgjørelser fra retten sier noe om hvordan domstolene tolker og anvender lovreglene. Flere høyesterettsavgjørelser på utlendingsfeltet har ført til at rettspraksis har en større betydning på utlendingsfeltet enn hva som har vært tilfellet tidligere.

Internasjonal rett

I tillegg til norsk lovverk er utlendingsretten sterkt påvirket av internasjonal rett. Norge er forpliktet gjennom folkeretten til å følge internasjonale konvensjoner. Utlendingsloven § 3 sier at "Loven skal anvendes i samsvar med internasjonale regler som Norge er bundet av når disse har til formål å styrke individets stilling". Med dette menes at internasjonale regler ved motstrid går foran norsk lov.

Noen eksempler på viktige konvensjoner som Norge er bundet av i utlendingssaker:

- Flyktningkonvensjonen av 1951
- Den europeiske menneskerettighetskonvensjon av 1950 (EMK)
- FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter av 1966
- Torturkonvensjonen av 1984
- Barnekonvensjonen av 1989

2.3 Sanksjoner

Utlendinger som utfører kriminelle handlinger i Norge kan utvises eller bortvises. Utvisning og bortvisning er forvaltningsreaksjoner og kan således gis i tillegg til eventuell dom etter annet lovverk. Utlendinger kan også ilegges straff etter bestemmelsene i utlendingsloven

§ 108 hvis de bryter visse bestemmelser i utlendingsloven. Nærmere info om de forskjellige sanksjonene følger nedenfor.

2.3.1 Utvisning

I media snakkes det ofte om at utlendinger blir utvist, selv om situasjonen egentlig er at vedkommende har fått avslag på en søknad om opphold og derfor må forlate landet. Utvisning innebærer derimot noe mer enn en plikt til å forlate landet, det innebærer også et innreiseforbud til Norge. Utvisning innebærer en plikt til å forlate Norge og ofte også Schengen-området. Har man kun fått avslag på en oppholdstillatelse kan man i teorien komme tilbake til Norge med en gang. Er man utvist kan man ikke returnere før innreiseforbudet er gått ut. Innreiseforbudet kan være tidsbegrenset til 1, 2, 5 år eller varig. Å bryte innreiseforbudet er straffbart, jfr. Utlendingsloven § 108 tredje ledd bokstav e. I tillegg til straff, kan brudd på innreiseforbudet føre til et nytt, ofte utvidet, innreiseforbud.

Dersom en utenlandsk borger er straffet i Norge er det politiet som har ansvaret for å opprette en sak om utvisning. Hvis en person vurderes utvist på bakgrunn av kriminelle forhold er det politidistriktet med ansvar for straffesaken som oppretter utvisningssak, mens utvisning på bakgrunn av en asylsak er politiets utlendingsenhet (PU) sitt ansvar. Det opprettes utvisningssaker også for brudd på utlendingsloven, for eksempel ved ulovlig arbeid og ulovlig opphold i landet. UDI oppretter også utvisningssaker basert på brudd på utlendingsloven. Ved opprettelse av en utvisningssak skal personen få et "forhåndsvarsel om utvisning". Vedkommende har da, innen en gitt frist, anledning til å komme med et tilsvarende svar. Saken sendes så over til UDI som har vedtakskompetanse. UDI fatter vedtak om en eventuell utvisning. Utlendingen har rett til å klage på vedtaket og rett til å begjære utsatt iverksettelse. Hvis personen klager på vedtaket, vurderer UDI først om det er grunn til å ta klagen til følge. Dersom UDI opprettholder sitt vedtak sendes saken til Utlendingsnemnda (UNE) for

klagebehandling. UNE sitt vedtak er endelig, men det er adgang til å begjære vedtaket omgjort dersom det foreligger nye omstendigheter i saken.

Hvis en tredjelandsborger, altså en person som ikke omfattes av EØS-regelverket, blir utvist vil vedkommende også som hovedregel bli innmeldt i Schengen Informasjonssystem (SIS). Dersom vedkommende har gyldig opphold i et annet Schengen-land, vil norske myndigheter rette en henvendelse til dette landets myndigheter med spørsmål om de ønsker å trekke vedkommende sin tillatelse tilbake, eller om Norge skal slette SIS-innmeldingen. SIS er en database som er felles for alle landene som deltar i Schengen-samarbeidet. I SIS registreres blant annet personer som er uønsket i Schengen-området. Systemet skal sikre en rask og trygg utveksling av informasjon mellom Schengen-landene, og er et verktøy for å motvirke uheldige konsekvenser ettersom man ikke har grensekontroll mellom Schengen-landene. I praksis fungerer det slik at en ved innreise til Schengen-området kan bli sjekket opp mot databasen og nektes innreise. I UDI foretas det også alltid søk i SIS ved behandling av søknad om oppholdstillatelse.

Utvising er ikke å anse som en straff, men som en administrativ sanksjon. Dette er en forvaltningsmessig reaksjon og utvisningen av personen kan vedtas i tillegg til eventuell straff etter strafferettslige regler. Dette er ikke å anse som dobbeltstraff, noe som er forbudt i henhold til den europeiske menneskerettighetskonvensjonen.

I utgangspunktet kan enhver utlending som ikke har et absolutt vern mot utvisning utvises - dersom de objektive og subjektive vilkårene for utvisning er oppfylt. Utlendinger med et behov for beskyttelse kan ikke utvises. Dette innebærer at vi ikke kan utvise personer som har fått oppholdstillatelse på grunn av at de er forfulgt i hjemlandet. Norske statsborgere har også et absolutt vern mot utvisning. Det hender imidlertid at personer får tilbakekalt sitt norske statsborgerskap på bakgrunn av brudd på utlendingsloven,

for eksempel hvis de oppga uriktige opplysninger ved søknad om oppholdstillatelse i Norge.

Det finnes to ulike regelsett for utvisning, utvisning av tredjelandsborgere og utvisning av EØS borgere. Tredjelandsborgere er alle borgere av land utenfor EØS samarbeidet. Vi skiller videre mellom utvisning av personer uten tillatelse, med midlertidig tillatelse og med permanent oppholdstillatelse. Man har et utvidet vern mot utvisning jo lenger man har vært i Norge og etter hvert som man har opparbeidet seg rett til permanent oppholdstillatelse.

SPØRSMÅL

Hva betyr et forhåndsvarsel om utvisning?

Ved opprettelse av en utvisningssak skal personen få et varsel om dette. Dette varselet kalles et "forhåndsvarsel om utvisning".

Hvordan er det mulig at utviste utlendinger kan komme tilbake til Norge allerede samme dag eller uke?

Norge er en del av Schengen-samarbeidet og de åpne landegrensene kan være noe av årsaken til at det er lett å vende tilbake selv med et utvisningsvedtak. Schengen-samarbeidet innebærer blant annet at det ikke er noen ordinær passkontroll mellom medlemslandene. Erfaring knyttet til ID problematikk tilsier at enkelte innsatte har flere identiteter og identifikasjonspapirer, noe som vanskeliggjør arbeidet knyttet til vedkommende.

Hvorfor kommer utvisningsvedtaket så sent?

En utvisningssak kan opprettes ved tiltale, men vedtak kan ikke fattes før det foreligger en rettskraftig dom eller et vedtatt forelegg. Det kan være en lang prosess fra politiet oppretter en sak om utvisning til det foreligger endelig vedtak. UDI behandler utvisningssaken og fatter et vedtak før den returneres til rette politidistrikt som har ansvar for forkyning av vedtaket. I følge UDI sine nettsider vil de aller fleste få et vedtak innen 20 måneder etter at politiet eller UDI har opprettet en utvisningssak. (Kilde: <http://www.udi.no/saksbehandlingstider#link-2326>)

2.3.2 Bortvisning

Bortvisning innebærer en plikt til å forlate Norge og av og til også Schengen-området. Det innebærer imidlertid ikke et innreiseforbud. Utlendingen kan dermed komme tilbake til Norge umiddelbart. Politiet har som regel vedtakskompetanse og UDI er som regel klageorgan i saker om bortvisning. Årsaker til at en person blir bortvist kan være manglende pass og visum, at vedkommende ikke har tillatelse, er innmeldt i SIS, at vedkommende mangler midler, er straffet i utlandet, er alvorlig sinnslidende, på bakgrunn av rikets sikkerhet, ikke har betalt transporteringsgjeld osv. En kan bli bortvist allerede ved grensekontroll i Norge.

Et eksempel på bortvisning kan være når tidligere straffede medlemmer i mc-gjenger kommer til Norge for å delta på mc-treff. Politiet kan da bortvise personene på bakgrunn av kriminelle handlinger de har utført i hjemlandet.

2.3.3 Straff

I tillegg til forvaltningsreaksjonene utvisning og bortvisning kan en utlending bli møtt med en straffereaksjon. Dette er regulert av utlendingsloven § 108. Det er påtalemyndighetene, ikke utlendingsmyndighetene, som håndterer en eventuell straff etter utlendingsloven. Man

kan for eksempel ilegges straff på bakgrunn av brudd på innreiseforbud, falske opplysninger, ulovlig arbeid og så videre. Strafferammen varierer fra bot til fengsel inntil 6 år.

2.4 Plikt til å forlate riket

Når en utlending ikke har gyldig oppholdstillatelse, har fått avslag på asylsøknaden, eller er utvist, vil dette føre til en plikt til å forlate riket. I utgangspunktet skal utlendingen reise frivillig, men forhold som kriminalitet og unndragelsesfare kan føre til at utlendingen transporteres ut med politiskorte. Videre finnes det en ordning som heter Dublin-forordningen. Dublin-transporter er godt representert ved utenlandske innsatte i kriminalomsorgen.

2.4.1 Tvangsretur

Med tvangsretur menes uttransport i regi av politiet. Ved tvangsretur må utlendingen selv betale utgiftene i forbindelse med transporten, dette inkluderer blant annet tjenestepersoners lønn og fly/tog-billetter ved ledsagede

transporter. Har ikke utlendingen midler vil han få gjeld til riket. Gjelden må betales tilbake hvis utlendingen på nytt gis anledning til å søke opphold i Norge. Utviste innsatte i norske fengsler vil i all hovedsak bli transportert ut med tvang, enten direkte fra fengsel eller med et venteopphold hvor de sitter fengslet på politiets utlendingsinternat på Trandum.

Utlendinger som blir uttransportert ved tvang faller som regel inn i to kategorier; unndragelsesfare og/eller risiko forbundet med å reise alene. Det er politiet som foretar risikovurderingen. Tvangsreturen kan være med eskorte helt til destinasjon, eskorte på deler av reisen frem til ombordstigning før destinasjon eller eskorte kun til fly på norsk jord.

Ved uledsaget tvangsretur er det tjenestepersoner fra politiet som har tilsyn med utlendingen frem til flyet forlater flyplassen. Kaptein på flyet blir orientert om tvangsreturen, og er suveren i sin beslutning om utlendingen kan delta på flygingen. Kapteinen kan alltid nekte å ta med utlendingen,

uavhengig av det er eskorte eller ikke. Hvis kapteinen samtykker vil han eller hun få ansvaret for utlendingens reisedokumenter og verd saker. Disse overleveres til lokale myndigheter ved destinasjonen.

2.4.2 Dublin-forordningen

Dublin-forordningen er en samarbeidsavtale mellom EU, Norge, Island, Sveits og Liechtenstein. Hovedhensikten er å hindre utlendinger å søke asyl i flere europeiske land, såkalt asylshopping. Returer i regi av Dublin-forordningen forekommer ofte.

Forordninger regulerer hvilket land som er ansvarlig for å behandle en søknad om asyl. Det vil si at landet hvor utlendingen først søkte om beskyttelse, fikk utstedt oppholdstillatelse eller Schengen-visum er ansvarlige for utlendingen.

Siden det ikke er noen personkontroll mellom Dublin-forordningens medlemsland er det relativt vanlig at utlendinger som har fått avslag på sin søknad om beskyttelse eller har vanskelige forhold i ansvarsstat sør i Europa drar videre nordover. Det er primært gjennom fingeravtrykksøk i medlemslandenes felles fingeravtrykksbase, EURODAC, at slike forhold blir avdekket.

Ved Dublin-transport returneres utlendingen til det Dublin-landet som først hadde ansvaret for vedkommende, uavhengig av utlendingens hjemland og oppholdsstatus. De samme reglene gjelder hvis utlendingen er utvist. Da er det ansvarlig Dublin-land som har ansvaret for utlendingen. Et utvisningsvedtak i et Schengen-land gir i utgangspunktet innreiseforbud i hele Schengen-området, med mindre personen har gyldig opphold i Dublin-landet.

2.4.3 Assistert frivillig retur

Assistert frivillig retur er en ordning hvor utlendingen tilbys hjemreise finansiert av norske utlendingsmyndigheter. Utlendingen reiser som vanlig passasjer uten ledsagelse

av politiet. Ved behov for assistanse under reisen kan IOM tilby ledsagelse. International Organization for Migration (IOM) organiserer hjemreisen. Utlendinger som har oversittet utreisefristen sin og/eller fått utvisningsvedtak kan også søke om assistert frivillig retur.

Utlendinger med utreisefrist som søker assistert retur innen fristen er utløpt får tilbud om økonomisk støtte. Kontantbeløpet er gradert i forhold til utreisefrist og søknadstidspunktet, og kan også variere ut i fra destinasjon. Ordningen er innrettet slik at en person som reiser frivillig før utreisefristen er utløpt vil få et større beløp enn hva en som har oversittet fristen vil gjøre. Det gis også ekstra støtte til barnefamilier.

For visse land og spesielle grupper tilbys det støtte for reintegrering i hjemlandet. Reintegreringsstøtten kan brukes til etablering av bedrift eller arbeid og/eller utdanningsstøtte. Se www.iom.no for oppdatert informasjon om dette.

Assistert frivillig retur er i første rekke et tilbud rettet mot beboere i asylmottak som har fått avslag på sin søknad om asyl, slik at de skal motiveres for retur til hjemlandet. Alle asylsøkere har en lovfestet rett til et sted å bo, selv de med avslag på søknaden. De som velger å fortsette oppholdet på asylmottak etter endelig avslag tilbys informasjon og retursamtaler i regi av UDI for å motiveres til hjemreise. De som lever utenfor asylmottakene er imidlertid vanskeligere å nå for informasjon. Mange av disse unngår kontakt med norske myndigheter, og de livnærer seg ofte på svart arbeid og kriminalitet. UDI samarbeider med frivillige organisasjoner og andre aktører innen utlendingsforvaltningen for å komme i kontakt med disse. Målet er at flest mulig får informasjon om hjemreise, fremfor et liv i Norge uten rettigheter.

Assistert frivillig retur har i liten grad vært brukt for utenlandske innsatte. Politiet ønsker i de fleste tilfellene

å transportere disse ut med eskorte. Det er imidlertid et faktum at flere innsatte er vanskelig og /eller umulig å transportere ut med politi. Grunner til dette omfatter, men begrenser seg ikke, til følgende:

- Innsatte kan ikke returneres på grunn av fare for forfølgelse.
- Innsattes hjemland godtar ikke returner fra Norge grunnet politiske uenigheter.

- Innsattes hjemland godtar kun frivillig retur. Som oftest ved at utlendingen bekrefter selv at han vil returnere.
- Innsatte har uavklart identitet.

PU vil i de fleste tilfeller ha en saksbehandler til hver enkelt utlendingssak. Hvis PU er enig i at assistert frivillig retur kan benyttes, kan ansatte i kriminalomsorgen kontakte VARP-teamet (Voluntary Assisted Return Program) i UDI og/eller IOM direkte for hjelp med søknadsprosess og informasjon.

SPØRSMÅL

Må EU/EØS-borgere ha identifikasjonspapirer for å bli uttransportert?

EU/EØS-borgere trenger i utgangspunktet ikke identifikasjonspapirer for å bli uttransportert, men det er alltid en fordel.

Da kan vi bruke:

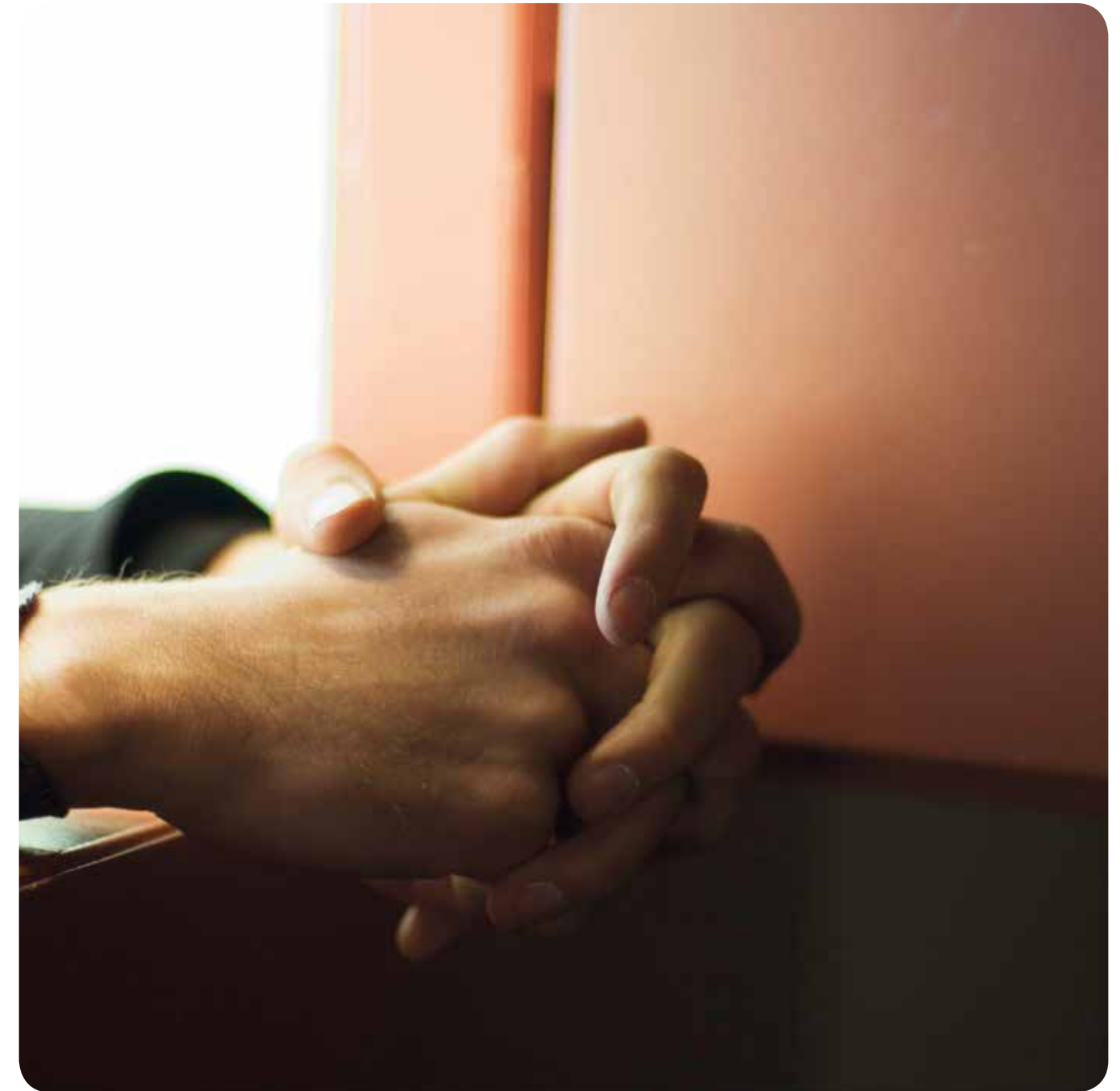
- Pass
- Nasjonale ID-kort
- Førerkort

Må tredjelandborgere ha identifikasjonspapirer for å bli uttransportert?

Tredjelandborgere MÅ ha ID-dokumentasjon for uttransportering. De har ofte oppholdskort i europeiske land. Dette må være gyldig for at de skal kunne sende dem til det gitte landet, ellers vil politiet alltid vurdere å sende utlendingen til fødeland. Tredjelandborgere må ha pass eller nasjonalt ID-kort.

Statistikk over uttransporter:

https://www.politi.no/politiets_utlendingsenhet/statistikk/

3. ASYL OG ANDRE OPPHOLDSGRUNNLAG

3.1. Asylprosessen

Utlendinger i denne kategorien kommer til Norge for å søke om beskyttelse.

Denne prosessen kan vi dele inn i følgende trinn:

- 1) Søknad og asylregistrering.
- 2) Ventetid på ankomstmottaket.
- 3) Asylintervjuet.
- 4) Vedtak – Positivt eller negativt.
- 5) Klage.
- 6) Endelig vedtak.
- 7) Plikt til å forlate riket.
- 8) Tvangsretur og utvisning.

26

3.1.1. Søknad og asylregistrering

En person som søker om beskyttelse i Norge må melde seg til PU eller eventuelt nærmeste politidistrikt for asylregistrering. Hvis asylsøkeren melder seg til et lokalt politidistrikt blir han eller hun sendt til PU for asylregistrering så fort som mulig. Under asylregistreringen skal asylsøkerens originale reisedokumenter fremlegges for politiet. Annen informasjon som billetter, kvitteringer og dokumenter som kan sannsynliggjøre identitet og opprinnelsesland tas vare på for det videre saksarbeidet. Det tas bilder og fingeravtrykk.

Ved endt asylregistrering tildeles asylsøkeren et DUF-nummer og får utstedt et asylsøkerbevis. Politiet loggfører alle opplysninger som senere skal oversendes til UDI. Videre vil politiet foreta en vurdering hvorvidt saken faller inn under:

- Dublinsak.
se beskrivelse i punkt 2.4.2.
- 48-timers prosedyre.
48-timers prosedyre er en hurtigprosedyre for

personer som kommer fra land med akseptabelt nivå for ivaretagelse av menneskerettigheter. De aller fleste søknader som faller innenfor 48-timers prosedyren vurderes som grunnløse.

- 3-uker prosedyre.
3-uker prosedyre er en hurtigprosedyre for asylsøkere fra land myndighetene har grundig kunnskap om, erfaringsmessig lav innvilgelsesprosent og sjeldent behov for verifiseringer. Målet er at saken skal bli behandlet i løpet av 3 uker.

Øvrige saker registreres som normalsak. Saksbehandlingstiden varierer. Se www.udi.no for oppdatert informasjon om saksbehandlingstider for ulike land.

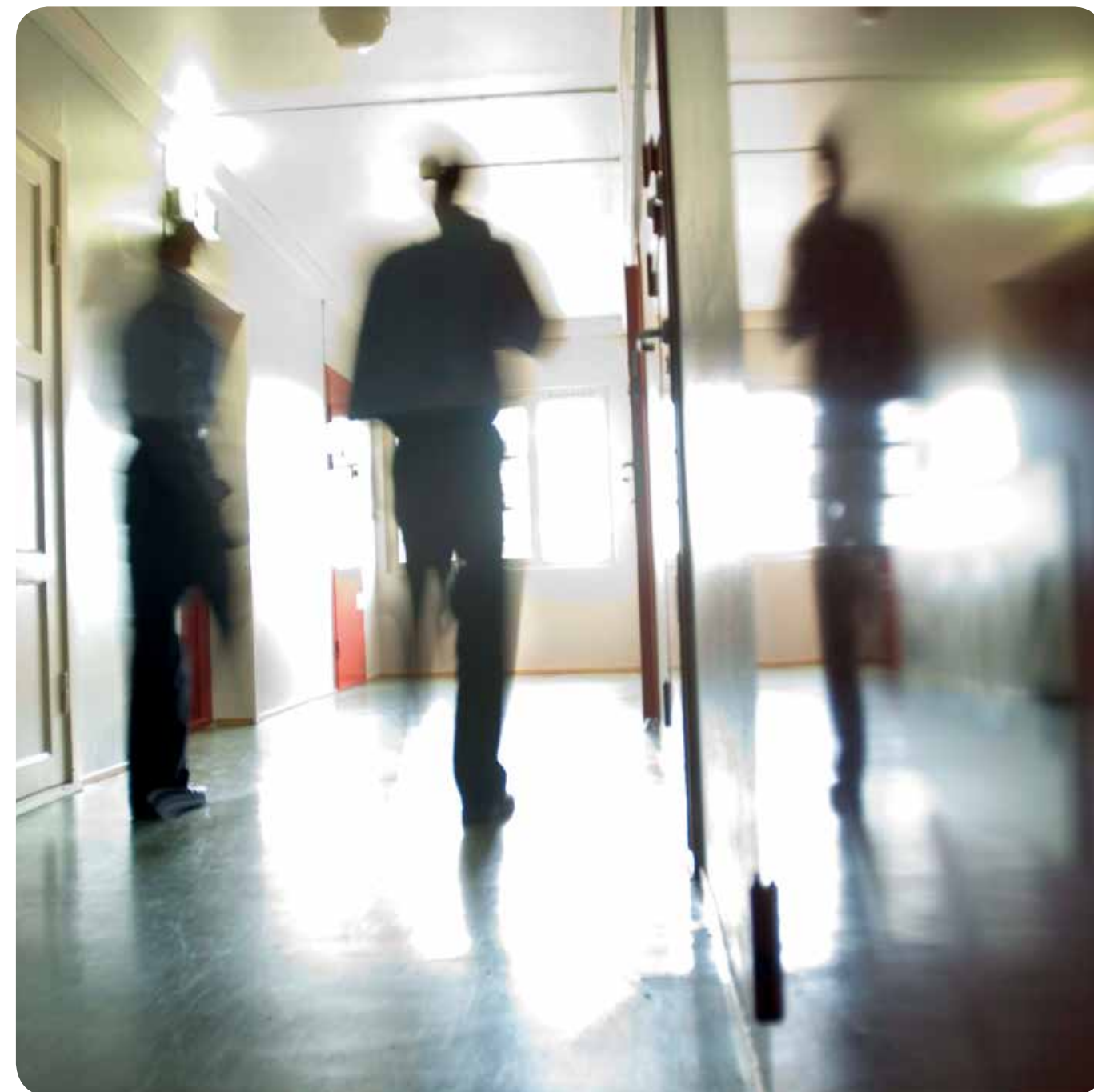
3.1.2. Ankomstmottak

Ved endt asylregistrering sendes asylsøkeren til ankomstmottak i påvente av asylintervjuet. På ankomstmottaket gir NOAS informasjon om rettigheter og plikter asylsøkere må forholde seg til, og det foretas en helseundersøkelse med obligatorisk tuberkulosestest. Informasjonen som gis på dette stadiet skal foregå på et språk asylsøkeren forstår godt.

3.1.3. Asylintervjuet

Asylintervjuet er det viktigste elementet i hele prosessen. Det er UDI som foretar asylintervjuet. Det er her asylsøkeren får muligheten til å begrunne sitt behov for beskyttelse. Det foretas ikke asylintervju ved Dublin-saker eller 48-timers prosedyre. Selve asylintervjuet kan ta en hel dag, og det skal brukes tolk. Asylsøkeren plikter å gi korrekt og grundig informasjon til UDIs representant.

Etter endt asylintervju vil UDI enten innvilge eller avslå

27

asylsøknaden. Dette er tidkrevende og asylsøkeren vil i denne perioden bli flyttet til et ordinært asylmottak. Det er imidlertid ingen boplikt på asylmottak, kun et tilbud. Derfor kan asylsøkeren for eksempel bo hos slektninger eller venner mens vedkommende venter på svar. Utlendingen har for øvrig en plikt til å orientere utlendingsmyndighetene om hvor vedkommende bor. Hvis vedkommende velger å bo hos slektninger eller venner vil han/hun ikke motta penger til livsopphold fra staten.

3.1.4. Vedtak

Etter endt saksbehandling vil UDI avgjøre saken. Enten får asylsøkeren innvilget søknaden eller så får vedkommende avslag.

Hva skjer når en asylsøker får innvilget opphold?

Ved positivt svar på søknaden vil asylsøkeren få oppholdstillatelse som flyktnings eller på humanitært grunnlag. Tillatelsen varer som regel i tre år. Når en asylsøkeren har fått oppholdstillatelse i Norge skal vedkommende bosettes i en kommune. Det er IMDI som har ansvaret for å finne en egnet bosettingskommune. Målet er at flykningen skal bosettes i en kommune innen 6 måneder etter at de har fått innvilget oppholdstillatelse

Kommunene mottar tilskudd fra staten for å dekke kommunale utgifter som følge av bosetting av flykninger. Bosettingskommunen har ansvar for at flykningen får et introduksjonsprogram. Introduksjonsprogrammet skal minst inneholde opplæring i norsk og samfunnskunnskap, og tiltak som forbereder til videre utdanning eller arbeid. Det skal være på fulltid og kan ha en varighet på 2, inntil 3 år. Deltakeren mottar introduksjonsstønad for å delta i introduksjonsprogrammet.

<http://www.imdi.no/no/Introduksjonsordningen/introduksjonsprogram/>

I noen tilfeller kan utlendingsmyndighetene gi begrenset oppholdstillatelse på grunn av tvil om identitet eller manglende dokumentasjon. Da gjelder egne regler.

Hva skjer når en asylsøker får avslag?

3.1.5. Klage

Ved avslag på søknaden har asylsøkeren alltid rett til å klage. Asylsøkeren får oppnevnt gratis advokat som skal bistå ham eller henne i klageprosessen. Klagen må sendes UDI senest tre uker etter at søkeren eller advokaten fikk beskjed om avslaget. Klagen behandles først av UDI. Hvis UDI velger å opprettholde vedtaket sender UDI klagen til UNE. UNE kan omgjøre UDI sitt vedtak, sende saken tilbake til UDI for ny behandling, eller opprettholde UDI sitt vedtak. Hvis UNE omgjør vedtaket vil asylsøkeren få oppholdstillatelse med bosetting i kommune.

3.1.6. Endelig vedtak

Hvis klagen ikke tas til følge av UNE, er avslaget endelig. Dette betyr at asylsøkeren plikter å reise ut av riket. Asylsøkeren kan imidlertid sende omgjøringsbegjæring til UNE hvis nye opplysninger eller dokumenter som kan ha innvirkning på saken fremkommer. Hvis personen får utsatt iverksettelse kan ikke politiet transportere utlendingen før UNE har fattet en beslutning.

I likhet med andre forvaltningsvedtak, kan gyldigheten av et vedtak fra utlendingsforvaltningen prøves for domstolene. I slike tilfeller vil ikke UDI oppnevne advokat for utlendingen. Hvis utlendingen ønsker juridisk bistand må det betales av egne midler. Eventuelt kan vedkommende søke fri rettshjelp på vanlig måte.

3.1.7. Plikt til å forlate riket

Ved avslag, nei til utsatt iverksetting og eventuelt avslag på omgjøringsbegjæring plikter utlendingen å forlate riket. Dersom det ikke er gitt utsatt iverksetting etter klage på UDIs vedtak, har utlendingen allerede på dette tidspunktet en plikt til å forlate riket. Det er ikke et krav om endelig avslag. For de tilfeller der utlendingen har begjært vedtaket omgjort, men det ikke er gitt utsatt iverksetting, har utlendingen plikt til å forlate riket selv om saken ikke er avgjort. Det settes en utreisefrist og utlendingen kan søke IOM om å returnere til hjemlandet og samtidig motta reintegreringsstøtte. Hvis utlendingen likevel ikke forlater riket vil konsekvensen bli tvangsretur og eventuelt utvisning. Detaljer rundt dette finnes i punkt 2.3.1. og 2.4.1.

Dersom det ikke er gitt utsatt iverksetting etter klage på UDIs vedtak har utlendingen en plikt til å forlate riket. Det er ikke et krav om endelig avslag. Dersom utlendingen har begjært vedtaket omgjort, men det ikke er gitt utsatt iverksetting, har utlendingen plikt til å forlate riket selv om saken ikke er avgjort.

Det er viktig å merke seg at en utreiseplikt ikke er det samme som utvisning. Overholdes utreiseplikten vil det

være muligheter for senere innreise og tillatelse i Norge hvis dette gjøres på riktig måte og utlendingen har et behov for opphold eller nødvendige kvalifikasjoner for arbeids- og/eller studietillatelse.

3.2. Familieinnvandring

Siden 1990 har familieinnvandring stått for ca. 40 % av all innvandring til Norge hvis vi ekskluderer nordiske land (Øyen 2013). Det er i hovedsak ektefeller og mindreårige barn som får tillatelser i forbindelse med familieinnvandring, men søknader fra forlovede/samboere, foreldre av barn bosatt i Norge, og andre familiemedlemmer, er også mulig.

EØS-borgere trenger ikke oppholdstillatelse for å bo sammen med familiemedlemmer i Norge.

Familiemedlemmet som er bosatt i Norge kalles i saksbehandlingen for referanseperson, mens personen(e) som ønsker å komme til Norge kalles for søker. Referansepersonen kan være norsk, eller utenlandsk borger med oppholdstillatelse i Norge. For å få innvilget en søknad om familieinnvandring er det visse krav som stilles til referansepersonen. Kravene kan variere fra type sak, oppholdsgrunnlag, alder på søker og så videre, men kravet til inntekt er stort sett gjeldende i alle saker. Dette fordi det er

SPØRSMÅL

Hva er forskjellen mellom en plikt til å forlate riket og en utvisning?

Er man utvist kan man ikke returnere før innreiseforbudet er gått ut. Innreiseforbudet kan være varig eller tidsbegrenset til 1, 2 eller 5 år. Dersom vedkommende er pliktig til å forlate riket og overholder en utreiseplikt vil det være muligheter for senere innreise og tillatelse i Norge.

referansepersonen som har forsørgeransvar for søkeren, ikke staten. Pr. 01.01.2015 må en referanseperson ha brutto inntekt på minst 251.856 kr og kunne sannsynliggjøre at denne inntekten er gjeldende minst et år frem i tid. Verken sosialhjelp, bostøtte, arbeidsavklaringspenger eller oppsparte midler teller som godkjent inntekt.

Se <http://www.udiregelverk.no/emner/familieinnvandring/> for oppdaterte satser, og hvilke grupper som har spesielle regler og krav.

Familieinnvandringstillatelse gir søkeren rett til å ta arbeid i Norge, grenseovergang inn og ut av riket uten restriksjoner, mulighet for oppholdstillatelse, og senere mulighet for å søke om permanent opphold.

3.3. Visumtillatelser

En tredje kategori er de som kommer til Norge på bakgrunn av visum. Disse skal i utgangspunktet forlate riket etter endt opphold, vanligvis 3 måneder. Hvis det anses som sannsynlig at en utlending ikke kommer til å forlate Norge når visumet utløper, vil en visumsøknad bli avslått. Det er Norges ambassader i de ulike landene som behandler søknader om visum.

Visum er et bevis på at det er gjort en forhåndskontroll av utlendingens søknad om å besøke et annet lands territorium. Ved grensepassering vil utlendingen bli kontrollert. Visum gjelder ofte for hele Schengen-området, og derfor vil utlendingen kun bli kontrollert ved Schengens yttergrense. Hovedregelen er at alle utlendinger trenger visum for å besøke Norge, men i praksis har Norge flere bilaterale avtaler om gjensidig visumfrihet med mange stater. Dette inkluderer blant annet hele Schengen-området, EU-medlemmer unntatt fra Schengen-avtalen, Nord-Amerika, Australia og store deler av Sør-Amerika.

For å få visum er det visse vilkår som må være oppfylt:

- Gyldig reisedokument. Fortrinnsvis pass.
- Tilstrekkelig med midler til å forsørge seg selv under oppholdet, og besørge transport tilbake til hjemland.
- Dokumentere reisens formål. For eksempel ferie, forretninger eller lignende.
- Intet grunnlag for å bortvise eller utvise utlendingen ved søknad. For eksempel tidligere utvisningsvedtak fra annen Schengen-stat, at vedkommende er straffedømt i hjemland eller utlandet eller lignende.

Det er tre hovedkategorier av visum:

- Type A – Lufthavntransittvisum.
- Type C – Schengenvisum.
- Type D – Innreisevisum.

Dette er en teknisk inndeling som er knyttet til det rettslige grunnlaget for en innvilgelse av visumsøknad.

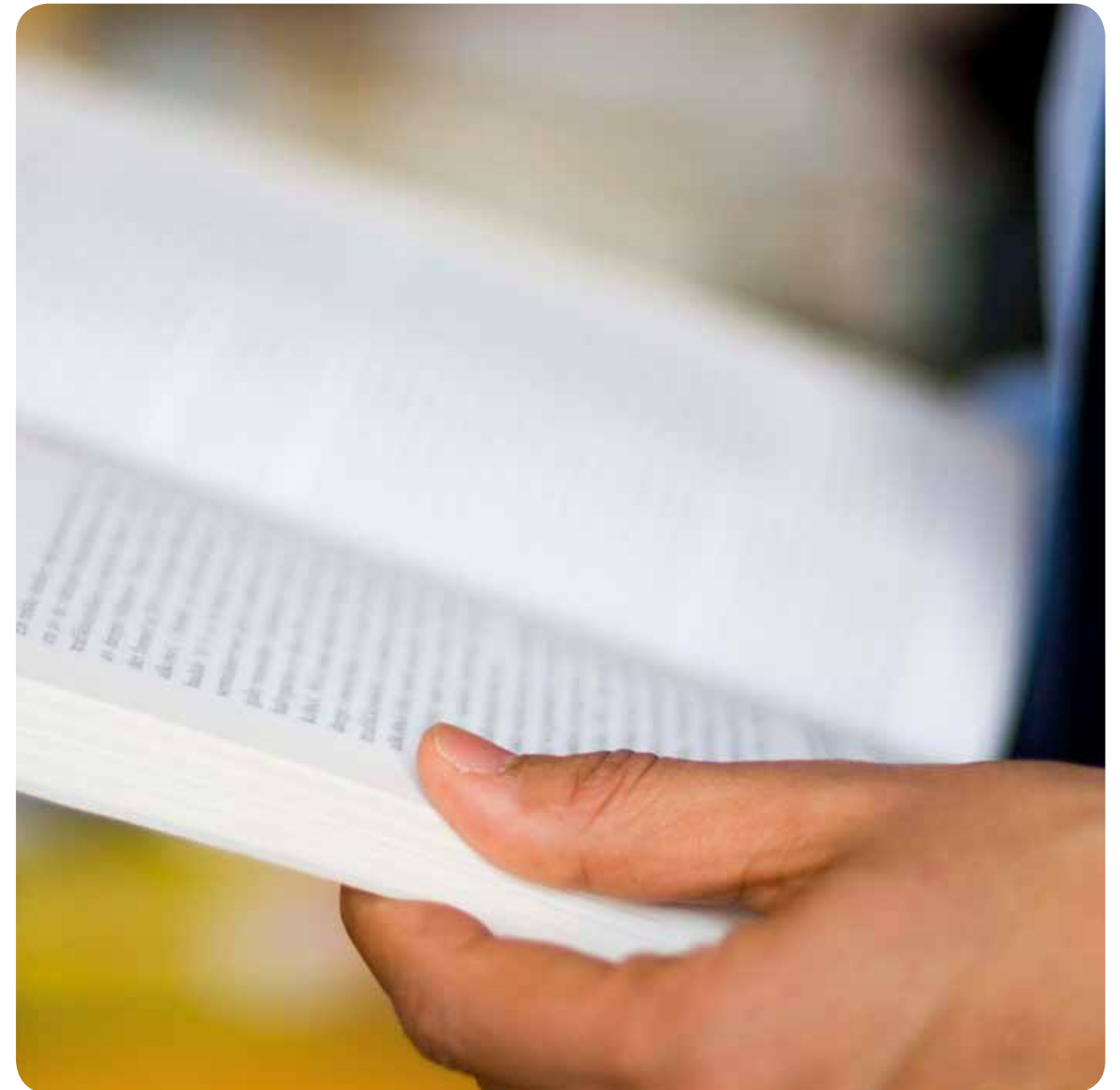
Se <http://www.udi.no/skal-soke/besok-og-visum> for nærmere informasjon.

3.4. Arbeids- og studietillatelser

For å ta arbeid eller skolegang i Norge er hovedregelen at alle utlendinger skal ha oppholdstillatelse. Mangler utlendingen dette vil det være grunnlag for bort- og/eller utvisning.

Arbeids- og studietillatelser er et komplisert felt med en rekke forskjellige regler for kompetansekrav, krav til underhold og bolig, søkerens vandel, alderskrav, kvoter, sesongarbeid og så videre. Noen punkter det er verdt å merke seg:

- Handels- og forretningsreisende, teknikere som skal montere utstyr i Norge, profesjonelle idrettsutøvere, utenlandske offentlige ansatte i Norge på grunnlag av mellomstatlig samarbeid, journalister på oppdrag fra utenlandske forlag eller medier, turistguider,

transportpersonell og sjøfolk vil normalt ha lovlig opphold i riket inntil 3 måneder uten oppholdstillatelse. Felles for disse er at arbeidet som utføres i riket ikke stammer fra norske arbeidsgivere.

- Videre er det unntak for forskere, forelesere og religiøse forkynnere i inntil 3 måneder. I denne gruppen er det ikke relevant om arbeidsgiver er norsk eller ikke.

- Musikere og kunstnere er også unntatt krav om oppholdstillatelse så fremt opphold ikke overstiger maks 14 dager i løpet av et kalenderår.

For inngående informasjon om de forskjellige former for arbeids- og studietillatelser gå til: www.udi.no/ og søk på arbeidsinnvandring eller studietillatelse

32

3.5. Fritak og rettigheter for EU/EØS-borgere og nordiske borgere

3.5.1. EU/EØS-borgere

Norge er EØS-medlem og bundet av EØS-avtalen. Denne avtalen sier at fri bevegelse og arbeidskraft er en grunnleggende rettighet. I praksis betyr dette at EU/EØS-borgere fritt kan bevege seg mellom EØS-landene for å arbeide, studere eller bo sammen med andre familiemedlemmer.

EU/EØS-borgere har ubegrenset rett til opphold i inntil 3 måneder uten at det er nødvendig med noen forutgående oppholdstillatelse. Denne rettigheten dekker også en persons familie, selv om disse er tredjelandsborgere. Oppholdsretten kan utvides til 6 måneder om EU/EØS-borgeren er i riket for å søke arbeid. Personen plikter dermed ikke å ha arbeid før han/hun kommer til Norge.

For langvarig opphold i Norge (utover 3 eller 6 måneder som beskrevet over) plikter EU/EØS-borgeren å registrere

seg. Oppholdsrett gis vanligvis for 5 år av gangen. Det er ikke noe krav om at EU/EØS-borgeren skal ha samme oppholdsgrunnlag under hele oppholdet i Norge. En person kan for eksempel komme hit som student og senere bli arbeidstaker. Etter 5 års sammenhengende opphold i Norge vil EU/EØS-borgeren og eventuelle tilhørende familiemedlemmer få varig oppholdsrett i riket.

3.5.2. Nordiske borgere

Nordiske borgere er helt fritatt fra kravet om oppholdstillatelse. Med nordiske borgere menes innbyggere av Norge, Sverige, Danmark, Finland og Island.

33

4. IDENTITET

Med identitet menes hvilke egenskaper og særegenheter som skiller en person fra andre. Identitet kan utdypes nærmere ved å dele opp i tre undergrupper:

- Formell identitet: Navn, fødselsnummer, nasjonalitet etc.
- Biologisk identitet: Utseende, slektskap, alder, etnisitet, og fødested.
- Sosiokulturell identitet (kan endre seg over tid): Utdanning, yrke, sosial tilhørighet, språk etc.

Alle som søker om opphold i Norge plikter å legitimere seg. Hvis det ikke kan fremlegges gyldig reisedokumentasjon må politiets ID-etterforskere bruke alle tre elementer beskrevet ovenfor i arbeidet med å fastsette korrekt identitet. ID-fastsetting er et utfordrende og langsiktig arbeid som krever at politiet iverksetter ID etterforskning snarest i de tilfeller hvor utlendingen har en utreiseplikt.

Når vi jobber med mennesker i en uavklart situasjon er det svært viktig å få korrekt identitet. Det er nærliggende å tro at det sitter utenlandske innsatte i norske fengsler på falsk identitet. Videre er det mulig at politiet har avdekket ny identitet på en person og at denne informasjonen ikke er videreformidlet til kriminalomsorgen. Det er ikke kriminalomsorgens mandat å drive ID-etterforskning av innsatte, samtidig vil samarbeidet med nærliggende etater være mye enklere hvis ID fastsettes så tidlig som mulig. Det er også et sikkerhetsaspekt å vite nøyaktig hvem som til enhver tid er fengslet.

4.1. Datasystemet for utlendings- og flyktningsaker (DUF) og DUF-nummer

Datasystemet for utlendings- og flyktningsaker (DUF) er en IKT-plattform utlendingsforvaltningen bruker i sin

saksbehandling. Systemet eies av UDI, men både politiet og UNE benytter dette. Per dags dato har ikke kriminalomsorgen adgang til dette systemet.

I DUF lagres personopplysninger, familietilhørighet, vedtak og så videre om asylsøkeren eller utlendingen fortløpende. I systemet tildeles utlendingen et tolvstifret nummer, DUF-nummer, som sin identitet. Dette nummeret følger utlendingen gjennom hele saken uavhengig av om ID-etterforskning avdekker falsk ID eller ikke. DUF-nummeret er utlendingens mest korrekte ID, på lik linje med fødselsnummer for norske statsborgere.

4.2. Nettressurs på ID - PRADO

Det finnes gode hjelpemidler på nettet for å identifisere forskjellige typer reise- og ID-dokumenter. Spesielt kan det være nyttig å se nærmere på PRADO (Public Register of Authentic Travel and Identity Documents Online).

PRADO drives av EU og informasjonen som er fritt tilgjengelig på nettdatabasen er gitt av ID-eksperter fra de forskjellige medlemslandene innen EU-samarbeidet i tillegg til Norge, Sveits og Island.

På nettsiden kan man søke etter nasjonalitet eller type dokument, og siden inneholder tips og veiledninger til hvordan man kan vurdere et dokumentes ekthet. For ansatte i Kriminalomsorgen vil det primært være det store bildearkivet som er av interesse, ettersom det ikke alltid er like lett å identifisere hva slags type dokument en utlending medbringer. Et eksempel kan være å identifisere hvordan en nasjons førerkort eller nasjonalt ID-kort ser ut.

5. KRIMINALOMSORGENS ANSVAR OVERFOR UTENLANDSKE STATSBORGERE

Lovverket i kriminalomsorgen gjelder alle innsatte/domfelte, og må derfor ligge til grunn for arbeidet som gjøres med utenlandske statsborgere. I tillegg er kriminalomsorgen forpliktet til å forholde seg til Europeisk fengselsregler og tilsvarende regler for friomsorgen.

Det er ingen unntak i straffegjennomføringsloven på bakgrunn av statsborgerskap. En utenlandsk statsborger har samme rettigheter til permisjon, overføring til lavere sikkerhet eller andre gjennomføringsformer, prøveløslatelser etc. Det skal være en individuell vurdering i hver enkelt sak.

Et av kriminalomsorgens hovedmål er at det skal legges til rette for at (alle) lovbrytere kan gjøre en egen innsats for å endre sitt kriminelle handlingsmønster og for at «den domfelte velger et kriminalitetsfritt liv etter gjennomført straff» (Virksomhetsstrategi 2014-2018). Vi er ikke fritatt for å legge forholdene til rette selv om en person ikke har lovlig opphold i Norge etter endt straffegjennomføring, men må i stedet legge forholdene til rette på en mest mulig hensiktsmessig måte for dem det gjelder. God tilbakeføring skjer alltid i tett samarbeid med den øvrige forvaltningen. Kriminalomsorgen har egne samarbeidsavtaler med mange av de øvrige velferdsaktørene, som for eksempel NAV. Avtalene sikrer hensiktsmessige samarbeidsformer for forvaltningen og for den domfelte. Tilbakeføring av utenlandske statsborgere vil kreve samarbeid med aktører fra utlendingsforvaltninger, representert ved UDI, PU og IMDI.

“Det aller viktigste er å møte personen med interesse og nysgjerrighet: Spørre, prøve å forstå og være empatisk.

Dette er allmennmenneskelige ferdigheter og ikke kulturavhengige”.

Yury Zeltentzov, kapellan, Frelsesarmeen, Safe Way Home

En utenlandsk statsborger kan overføres til fengsel med lavere sikkerhet, men i noen tilfeller er det uhensiktsmessig dersom han for eksempel ikke kan nyttiggjøre seg tilbudet pga. språkutfordringer. På samme måte kan en utenlandsk statsborger få permisjon selv med utvisningsvedtak, mens i noen tilfeller kan ikke permisjon innvilges pga. unndragelsesfare. Det skal gjøres en individuell vurdering. Statsborgerskap, oppholdsstatus eller utvisningsvedtak er aldri avgjørende i seg selv.

Kriminalomsorgen må som deltaker i forvaltningen være lojale ovenfor den øvrige forvaltningens ansvarsområder. Samfunnsmessig kan det være et stort potensiale i at kriminalomsorgen bruker sine ressurser til å trekke i samme retning. For eksempel ved å bidra til at utenlandske statsborgere uten lovlig opphold i større grad vurderer hjemreise fremfor en ulovlig tilværelse i Norge. Det er viktig at ansatte i kriminalomsorgen har system- og forvaltningskunnskap slik at de kan veilede utenlandske personer om rettigheter og plikter.

5.1. Kriminalomsorgens faglige plattform

Å bygge relasjon med en innsatt/domfelt er en selvfølge i alt faglig arbeid i kriminalomsorgen. Vi vet at en god relasjon er en forutsetning for å kunne samarbeide med en person om endring, og det er selve essensen i hva vi omtaler som den dynamiske sikkerheten.

Kriminalomsorgens ansatte har kunnskap om kommunikasjonsferdigheter for å møte innsatte/ domfelte på en måte som fremmer respekt og verdighet, og som skal gi gode vilkår for personlig vekst og utvikling. Dette er gode allmennmenneskelige grunnferdigheter, som er like relevante i møte med en person fra et annet land

og kultur. Det metodiske utgangspunktet for samtaler i kriminalomsorgen er Motivational Interviewing (MI).

MI er en metode for samtaleteknikk, med blant annet fokus på åpne spørsmål, speilinger og skalerings spørsmål. For å bruke den delen av metoden må man ha et felles språk. MI er en metode for å motivere mennesker til å gjøre endringer i livet sitt. Det er vesentlig i MI at det er personen selv som setter sine egne mål. Det er diskusjon i fagmiljøene om man kan kalle det MI dersom personen ikke kan definere målene selv, for eksempel dersom personen er utvist og er tvunget til å returnere til hjemland. Man kan forsvare MI som metodevalg ved å tenke at personen trenger hjelp til å sette seg nye mål ut fra de forutsetningene som er tilstede.

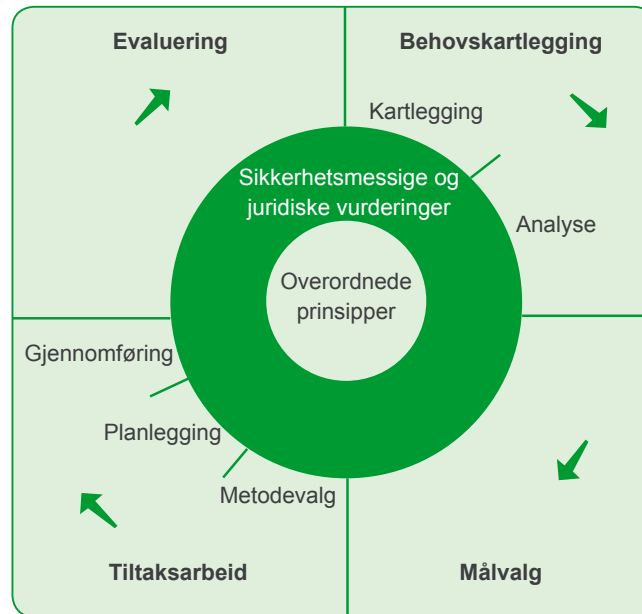
Mer viktig er at MI beskriver en holdning og en væremåte som gir godt grunnlag for å bygge en relasjon preget av gjensidig tillit og respekt. Denne delen av metoden er ikke avhengig av om man snakker det samme språket eller om personen er fratatt sitt valg til å oppholde seg i Norge. MI sine grunnholdninger er viktig i arbeidet med personer som trenger hjelp til å sette seg nye mål.

38

De grunnleggende verdiene og holdningene i MI er:

- Samarbeid – det skal være et likeverdig samarbeid mellom vedkommende og den profesjonelle.
- Å hente frem – å bekrefte personens tro på egen verdi og hente frem vedkommende sine egne argumenter for endring.
- Medfølelse/å ville den andre vel – den profesjonelle skal ha personens beste i fokus, samtidig som det er personens egne mål og ønsker for fremtiden det skal jobbes mot.
- Aksept – den profesjonelle skal være empatisk og gi uttrykk for empati. Han skal bekrefte personens likeverd og engasjement i egen endring, og respektere hans autonomi og absolutte verdi.

Kriminalomsorgens ansatte er opplært i systematisk og målrettet arbeid med innsatte/domfelte for å tilrettelegge for et liv uten rus og kriminalitet. Modellen for målrettet og systematisk arbeid (se nedenfor) illustrerer hvordan man kan jobbe systematisk, uavhengig av om personen er norsk eller utenlandsk statsborger. Overordnede prinsipper for kriminalomsorgen gjelder alle, og sikkerhetsmessige og juridiske vurderinger vil alltid bli foretatt ut fra både generelle og individuelle hensyn.

Modell for målrettet og systematisk arbeid hentet fra kurset Miljøarbeid, et tilbud ved etter- og videreutdanningsavdelingen ved KRUS.

Se kapittel 12.2. for en nærmere gjennomgang av elementene i modellen.

5.2. Erfaringer fra Kongsvinger fengsel

Etter at andelen utenlandske statsborgere i norsk kriminalomsorg har økt, har mange enheter i kriminalomsorgen gjennomført endringer innenfor flere områder. Noen enheter, slik som Oslo fengsel, har opprettet egne avdelinger for utenlandske domfelte/innsatte. Kongsvinger fengsel har fullt og helt blitt en utlendingsenhet. En slik endring vil kreve en omfattende omstilling.

Erfaringer fra Kongsvinger fengsel tilsier at det selv på enheter med en stor andel utlendinger er mulig å jobbe målrettet. Kongsvinger fengsel har flere eksempler på at man til tross for store språklige og kulturelle utfordringer kan ha gode erfaringer tilknyttet arbeid med utenlandske personer.

Ved overgangen til utlendingsenhet kartla Kongsvinger fengsel ansattes kompetansebehov, og tok utgangspunkt i denne da de lagde en opplæringspakke. For å sikre et felles ståsted og en bedre implementering deltok alle ansatte inkludert de importerte tjenestene i opplæringen. Deretter foretok fengselsledelsen endringer som var i samsvar med endring av målgruppe. De importerte tjenestene slik som skole, helse, bibliotek og prest gjorde det samme.

Dette resulterte i at:

- Skolen tilbyr ikke norskopplæring, men grunnleggende engelsk. Engelskopplæring anses som et viktig tiltak for å øke innsattes mulighet for kommunikasjon med både ansatte og medinnsatte. Det øvrige undervisningstilbudet er tilpasset den nye målgruppa slik at de kan få opplæring i fag som gir kompetanse de kan ha nytte av i hjemlandet.
- Helsetjenesten erfarer at rusproblematikk ser ut til å være sterkt redusert, noe de registrerer ved at færre trenger henvisning til spesialisthelsetjenesten. Psykiske problemer er fortsatt et aktuelt område, men omfanget av psykiske lidelser kan være vanskelig å fange opp ettersom mange utenlandske statsborgere ikke har tradisjon for å snakke om slike plager.
- Biblioteket har tilpasset tilbudet til den nye målgruppen. Bøker på norsk er skiftet ut med bøker på mange ulike språk.
- Presten deler ut enkle oversettelser av prekenene sine på flere språk. Kongsvinger fengsel erfarer at det er behov for at flere trossamfunn i større grad engasjerer seg i fengselsarbeid.
- Kjøkkenets meny har fått et langt mer internasjonalt preg.
- Arbeidsdriften samarbeider med skolen (yrkesfag) og legger til rette for utvikling av kompetanse som er nyttig på tvers av landegrensene.

Erfaringer fra Kongsvinger fengsel etter 1 års drift.

39

Ved overgang til utlendingsfengsel ble kontaktbetjentarbeidet ved Kongsvinger fengsel nedprioritert. Det var en forestilling om at kontaktbetjentarbeid ikke hadde noen hensikt. Dette resulterte i at de ansatte hadde lite kunnskap om den enkelte innsatte, og dermed liten oversikt over miljøet i avdelingen. Den manglende kunnskapen var negativ for den dynamiske sikkerheten, de ansatte mistet grunnlaget for god situasjonsoppfatning noe som reduserte muligheten til å fange opp og forebygge eventuelle problemer på et tidlig tidspunkt. Etter nedprioritering av kontaktbetjentrollen ble det iverksatt tiltak for å få dette arbeidet på dagsorden igjen.

5.3. Kunnskap vi trenger i møte med utenlandske personer

Bakgrunnshistorien til en person fra en annen del av verden kan være fremmedartet. Det kreves kunnskap og evne til refleksjon for å forstå behov og ressurser hos personer med annen bakgrunn. Kriminalomsorgens ansatte er utdannet til nettopp det. De er vant med å arbeide målrettet med et bredt spekter av marginaliserte mennesker med problemer som rus, psykisk sykdom, vold osv. Kriminalomsorgens ansatte er antakelig svært godt rustet til å arbeide målrettet med utenlandske personer. Det er likevel nødvendig å

tilegne seg ytterligere kompetanse for å møte denne målgruppen.

5.3.1. Kunnskap om forvaltningen

Kriminalomsorgens ansatte trenger kunnskap og oversikt over aktørene i utlendingsforvaltningen og de viktigste begrepene. Det er et komplisert regelverk som stadig er i forandring. Ansatte i kriminalomsorgen trenger ikke ha saksbehandlerekunnskap, men de trenger å vite hvor de kan henvende seg for veiledning og legge til rette for et godt samarbeid med utlendingsforvaltningen.

Dette prinsippet er allerede godt innarbeidet i norsk tilbakeføring, hvor kriminalomsorgens oppgaver er å sette personen i kontakt med dem som forvalter lovverket. I første del av håndboken er utlendingsforvaltningen beskrevet. Det er disse aktørene som har ansvar for en utenlandsk statsborger i Norge. Politiet og UDI er kriminalomsorgens samarbeidspartnere. Utlendingsloven, forskrifter og rettsavgjørelser regulerer om personen får bli i Norge eller ikke, og videre hva slags muligheter personen har når vedkommende må forlate Norge, enten frivillig eller med tvang. Det kan for eksempel være muligheter for støtteordninger for etablering i hjemlandet på visse betingelser.

“Noe av det viktigste vi gjør er de små hverdagslige tingene som gir den enkelte innsatte opplevelsen av å bli sett og hørt. Vi har laget noen regler som gjelder hos oss:

- Innsatte og ansatte hilser på hverandre
- Vi bruker fornavn til hverandre.
- Vi er tålmodige.
- Vi bruker tid på å lytte til hva de har å si.
- Vi forsøker å være et medmenneske.

Mye av jobben vår er altså å vise at selv om vi ikke kan gjøre mye for å hjelpe den innsatte i den vanskelige og kanskje håpløse situasjonen han og også familien er i, så er vi der og ønsker å høre og forstå den innsatte”.

Fengselsbetjent

SPØRSMÅL

Hva kan ansatte i kriminalomsorgen gjøre?

Det beste vi kan gjøre er å sørge for dialog mellom personen og saksbehandler i politi/UDI. Be saksbehandler om veiledning i hver enkelt person sin sak. På denne måten kan vi sørge for gode betingelser for at forvaltningen får gjort en god jobb, og vi skaper mest mulig forutsigbarhet for personen om hva som kommer til å skje.

5.3.2. Kunnskap om andre land og kulturer

Ansatte i kriminalomsorgen bør møte utfordringene tilknyttet språk og kultur med nysgjerrighet og en åpenhet for nye perspektiver. Å søke ny kunnskap om andre land og kulturer vil gi økt forståelse og bedre mulighet til å etablere en god relasjon. Et utgangspunkt kan være å benytte landinfo.no for å innhente bakgrunnsinformasjon og kunnskap om den spesifikke situasjonen i det landet vedkommende kommer fra. Mer kunnskap kan gi en bedre forståelse av hva slags liv personen har hatt i sitt hjemland. Man kan også stille mer interessante spørsmål, ha felles referanser, noe å snakke om, samt vise at man faktisk har tatt seg bryet med å sette seg inn i noe.

“Gjennom mange år i kriminalomsorgen har jeg stadig vært i situasjoner hvor min manglende kompetanse om innsattes land og kultur har vært en begrensende faktor i arbeidet med den innsatte. Gjennom landinfo.no fikk jeg helt ny kunnskap og denne nettsiden ga meg mange aha opplevelser”.

Fengselsbetjent, Kongsvinger fengsel

5.3.3 Kunnskap om ulike kommunikasjonsstiler

Å forstå et språk er mer enn bare å forstå ordene. Måten man snakker på, gester og kommunikasjonsstil kan også være en utfordring. I vår del av verden er vi ganske moderate når det gjelder bruk av gester og stemmeleie. Vi skal ikke så langt sørover i Europa før dette er ganske annerledes. Det som er allment akseptert i vår kultur, er ikke nødvendigvis akseptert i andre kulturer.

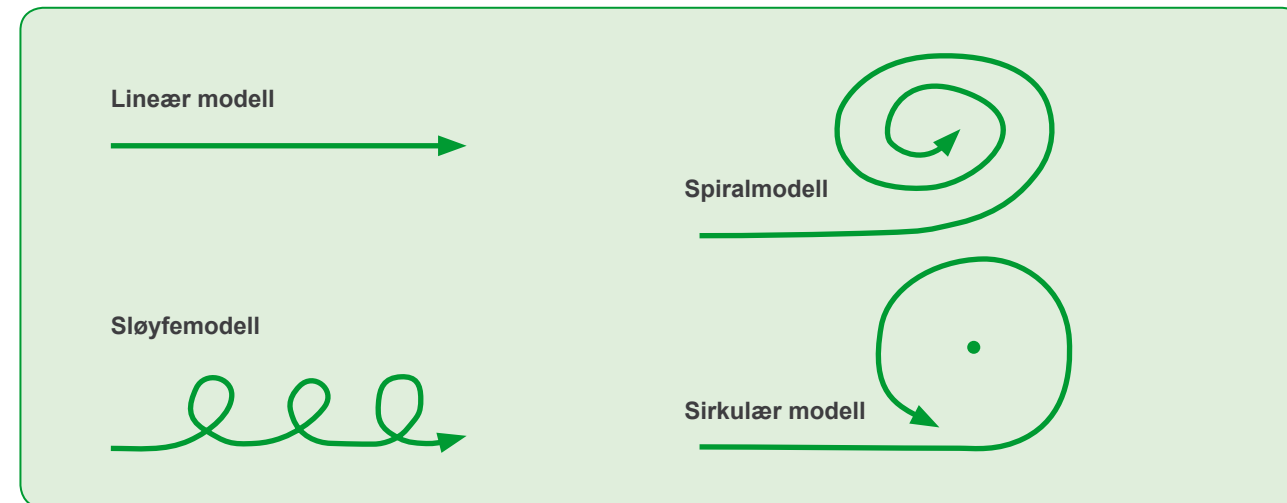
Forskjellige kommunikasjonsstiler kan føre til misforståelser. Uansett hvor vi kommer fra vil vi gjerne tro at det er den dominerende kommunikasjonsstilen i vår kultur som er den universelle og eneste normale måten å uttrykke seg på. En utfordring er å finne ut hva andre prøver å fortelle oss, uten å la oss distrahere for mye av hvordan de formidler budskapet. Henrik Bøhn og Magne Dypedahl skriver i boken «Veien til interkulturell kompetanse» at det i Nord-Amerika og Nord-Europa er vanlig å ønske at samtalepartneren kommer relativt raskt til poenget og holder seg til saken. I disse delene av verden formidler man budskapet punktvis (for det første, for det andre, for det tredje), og når man omhandler et punkt bør det man formidler være knyttet til dette punktet. Dette kalles den lineære modellen. Dersom man er vant til den lineære kommunikasjonsstilen er det en stor sjanse for at

man vil oppfatte mer omstendelige måter å kommunisere på som ustrukturerte og ineffektive. Et flertall av verdens befolkning deler ikke den lineære kommunikasjonsstilen. I Latin-Amerika kan kommunikasjonsstilen i stor grad beskrives som en sløyfemodell. Dette betyr at man går fra et tematisk hovedpunkt til et bi-tema, og deretter tilbake til hovedtemaet. I disse samtaler kan ofte kommunikasjonen gå i sløyfer. Bi-temaene blir tatt med i samtalen ettersom de anses som relevante og interessante og dermed fortjener å bli utbrodert. Med typiske norske øyne påpeker Bøhn og Dypedahl kan disse utbroderingene oppleves som unyttige digresjoner, eller som sjarmerende ekstrainnslag i samtalen. I mange afrikanske land er det vanlig at samtaler beveger seg i sløyfer for å gi plass til anekdoter som kan illustrere det man ønsker å formidle. I den arabiske verden kan den generelle kommunikasjonsstilen også karakteriseres som sløyfepreget, men en mer presis beskrivelse påpekes å være en spiralmodell. Mange vil foretrekke å gå rundt i verbale sirkler før man kommer frem til poenget, og språket er gjerne uttrykksfullt med innslag

av symboler, metaforer og lignelser. For nordmenn kan det oppfattes som om samtalen hopper litt frem og tilbake, fra hovedtemaet til helt andre temaer og fra det generelle til det eksplisitte.

5.3.4. Kunnskap om religionens betydning i fengsel

Møte med utenlandske innsatte bringer også inn møtet med andre kulturelle og religiøse landskap. Mange utenlandske innsatte har et helt annet forhold til sin religion eller tro. Ansatte i kriminalomsorgen har opplevd utenlandske innsatte som sjokkert prøver å forstå at den fengselsansatte han eller hun har foran seg ikke tror på noen gud. For mange utenlandske innsatte er gudsdimensjonen en udiskutabel størrelse i tilværelsen. Det andre som kanskje slår en, er at det religiøse ikke er en privatsak. I vestlig, og kanskje ikke minst norsk, kultur er den religiøse tro gjennom de siste femti til hundre årene i større og større grad blitt et privat anliggende. «Jeg har min tro, så får de andre tro hva

Modeller for kommunikasjonsstiler, Bøhn & Dypedahl, 2009.

de vil, og dette er et tema vi ikke snakker om». I mange utenlandske innsattes kultur er det tvert imot. Religion og det religiøse livet er ikke mulig å forstå utenfor kollektivet. Gud er tilstede i samfunnet, ikke bare i den enkeltes tro. Gud forstås og tolkes ikke først og fremst gjennom eget liv, men gjennom samfunnet, kollektivet eller kulturens liv. Derfor er det mange innsatte som blir overrasket over hvor lite sentralt det religiøse livet står i mange av våre norske fengsler.

Det er på mange måter vanskelig å skjelle mellom religion og kultur. Det store mangfoldet av nasjonaliteter i fengslene gir oss utfordringer i å forstå hva slags bakgrunn disse møter det norske fengselssystemet med. Det er ikke bare skiller mellom religionene. Mange har opplevd at det er store forskjeller mellom muslimer fra Asia, Afrika og Europa, utover forskjellene mellom Shia og Sunni. På samme måte er det store forskjeller mellom kristne fra de forskjellige verdensdelene, forskjeller som ikke lar seg beskrive kun

med merkelappene katolikk, ortodoks, luthersk eller andre av det store mangfold av kirkesamfunn. Det er derfor viktig å huske at religiøsitet ikke bare er innenfor de rammene vi kjenner. Et eksempel kan være de mange afrikanere som er katolikker, men også har dype røtter i sterkt karismatiske religiøse bevegelser. Kulturelle og andre sosiologiske forskjeller gjør at en kristen fra ett sted i verden har helt andre behov enn det en annen har. Slik sett blir også den "norske" religiøsiteten bare en av mange kulturbetingede religiøse livsfortolkninger.

De religiøse behovene er sterke drivkrefter i et menneske. Derfor er det ikke bare for en innsatt å skru av behovet for gudsrelasjon og trosutøvelse. De religiøse "pliktene" er sterke. Selv om det i fengsel er umulig å legge til rette for alt, og det er de fleste innsatte også inneforstått med, er det viktig å ta på alvor at dette både er et savn og kan oppleves som å ikke oppfylle sin religiøse plikt. For de fleste vil det viktigste være de religiøse bøkene og eventuelt

SPØRSMÅL

Hvordan bør man som ansatt i kriminalomsorgen håndtere koranen og bønneteppe under visitasjon?

Koranen: Selv om koranen oppfattes av muslimer som en hellig bok (boken oppfattes som evig, dvs. uforanderlig og som 'falt ned fra himmelen', forfattet av Gud), skal den på lik linje med andre bøker undersøkes under visitasjon. Man skal behandle boken med like stor respekt som andre bøker, men merk følgende: Sett koranen tilbake i samme tilstand og sted som man tok den ut for visitasjon. Mange muslimer plasserer koranen over andre bøker i et rom og som regel på øverste hylle i en bokhylle. For en muslim vil det kunne tolkes som en fornærmelse å plassere koranen under andre bøker.

Bønneteppe: Bønneteppe har som funksjon å gjøre muslimens bønnested rituelt rent. For muslimer som ikke har tilgang til å utføre bønn i moskeen, er bønneteppe et viktig redskap for å utfolde troen i praksis. Under visitasjon skal bønneteppe undersøkes på lik linje med andre objekter, men vær oppmerksom på følgende: Et bønneteppe skal ikke berøres med skitne støvler. Sett bønneteppe tilbake i samme tilstand og posisjon etter at visitasjonen er utført.

bønnetepper og lignende. For noen vil det også være behovet for gudstjenester eller fredagsbønn, samtale-/studiegrupper. I hovedsak er det i norske fengsler muslimer og kristne som har behov for religiøse gudstjeneste-/bønnesamlinger. Det er festdager i de andre religionene også, men de lar seg av flere grunner ikke gjennomføre utenfor de religiøse templene og hellige stedene som finnes utenfor fengselet.

I arbeid med utenlandske statsborgere og religion er følgende punkter viktig:

- Vår religionsforståelse er ofte ukjent og lite forståelig for mange utenlandske innsatte. I vårt samfunn blir religion i stor grad ansett som et privat anliggende og for mange er det ikke en spesielt viktig del i det daglige. Dette er i stor kontrast til størstedelen av verden hvor religionen i større grad er en del av dagliglivet og viktig for de valgene man gjør.
- Fengselspresten vil ofte oppfattes som en tydeligere autoritetsperson hos utenlandske innsatte enn hva vi er vant til i Norge.
- Religion er, for de fleste religiøse, noe som knytter en til noe helligere utenfor seg selv. Krenkelser ovenfor religiøs tro og objekter vil derfor kunne bli tolket som en alvorlig personlig krenkelse.

For ytterligere kunnskap se kapittel 12.1.

5.3.5. Kunnskap om hva traumer betyr for psykisk helse og fungering

Kriminalomsorgens ansatte møter mennesker som bærer preg av en bakgrunn fra krig, flukt og fattigdom. Vi vet at voldssomme og livstruende hendelser og livssituasjoner kan føre til at en person blir alvorlig traumatisert. Ansatte bør ha en god basiskunnskap om traumer og hvordan det virker inn på en persons fungering i det daglige. Det er helsepersonell som skal behandle en eventuell diagnose. Ansatte for øvrig må kunne møte traumatiserte personer

med profesjonell forståelse og legge til rette for at personen føler seg mest mulig trygg og ivaretatt.

Hva er traume?

I boken «Sårbare migranter» beskriver Line Ruud Vollebæk (2014) traume som en plutselig, overveldende og ukontrollerbar hendelse som gjør en person hjelpeløs og lammer evnen til å mestre. Hendelsen blir en spesiell psykisk belastning for den som er rammet (Dyregrov 2000). I psykologien omhandler begrepet skader på det "mentale vevet" (Varvin 2003:112) som følge av dramatiske og voldsomme hendelser. Slike hendelser kan være alt fra krig, terror, naturkatastrofer til voldsomme ulykker, vold, overgrep og voldtekt. Vold, krig, forfølgelse og mishandling kan oppleves ekstremt farlig og være hendelser som forårsaker traumer (Vigemostad 2010).

Hvordan kan psykiske traumer virke inn på oppmerksomhet, hukommelse, mestring og atferd?

Traumatiserende hendelser fortøner seg, som nevnt, ofte som "sår i sjelen" (Varvin 2003:109). Det er sår som ikke er leget og som påvirker den traumatisertes tilværelse. De mest vanlige traumesymptomene er:

- Gjenopplevelse av hendelsen(e) gjennom mareritt eller flashbacks.
- Unngåelsesatferd hvor personen prøver å unngå å møte situasjoner som minner om den traumatiske hendelsen
- Alarmberedskap kan uttrykkes gjennom frykt, skvettenhet og aggressivitet.
- Nummenhet som gir utslag i apati, likegyldighet og tristhet (Waaktaar og Christie 2000:24).

Andre posttraumatiske symptomer kan være depresjon, angst og at tilværelsen generelt er preget av usikkerhet og bekymring.

I kombinasjon kvalifiserer disse posttraumatiske symptomene for diagnosen Post-traumatisk stresslidelse (PTSD). Det er imidlertid ikke slik at alle som har opplevd en traumatisk hendelse utvikler alle disse posttraumatiske symptomene. De aller fleste utvikler andre og mildere symptomer (Varvin 2008).

Traumet påvirker både evnen til å ha tillit til andre og seg selv. Troen på egen verdi er også endret (Sveaass 2005). Med traumatiseringen følger ofte en følelse av skam og uverdighet. Den traumatiserte mister sin følelse av egenverd (Waaktaar og Christie 2000). Dette henger sammen med den traumatiske hendelsen som ofte kan innebære at en føler seg overlatt til seg selv, sviktet og hjelpeløs. I forlengelsen av dette kan det være vanskelig å gi og motta empati (Varvin 2003). For en traumatisert flyktning kan det være vanskelig å stole på behandlere og hjelpere i det nye samfunnet. Det finnes mye kompetanse om posttraumatiske symptomer som kriminalomsorgens ansatte kan ha svært god nytte av i sitt arbeid.

Kriminalomsorgen kan gjøre aktiv bruk av ressursentre som:

- Nasjonalt kompetansesenter om vold og traumatisk stress NKVTS <http://www.nkvts.no>
- Ressurssenter om vold traumatisk stress og selvmordsforebygging RVTS <http://www.rvts.no>
- Nasjonal kompetanseenhet for minoritetshelse NAKMI <http://www.nakmi.no>

Dersom vi har mistanke om at en person kan være alvorlig traumatisert er det viktig å sette personen i kontakt med helsetjenesten slik at vedkommende kan få profesjonell hjelp.

5.3.6. Kunnskap om hva eksiltilværelse betyr for psykisk helse og fungering

Det er viktig for kriminalomsorgens ansatte å vite hvordan det å leve i eksil kan virke inn på personers psykiske helse og fungering. Å leve i eksil er i utgangspunktet en belastende livssituasjon for mennesker. Man er borte fra det stedet man føler tilknytning til, som oftest sitt egentlige hjem. Kanskje er man borte fra mange av sine nærmeste. Man er fratatt sanseinntrykk og ting som minner om tilhørighet og som skaper kontinuitet og sammenheng i tilværelsen. Man mister noe av den grunnleggende psykologiske tryggheten i livet, selv om man må flykte på grunn av en annen form for utrygghet. Mange lever med bekymring for de som er igjen i hjemlandet, og frykter dårlige nyheter hjemmefra. Det kan hende man ikke snakker det nye språket eller har en uttrykksform som ikke forstås. I tillegg opplever noen å møte fremmedfrykt og rasistiske holdninger. Noen omtaler eksiltilværelsen som en konstant "kulturtraume".

Det vil antakelig være forskjell på om man kom til Norge fordi man måtte flykte fra sitt hjemland, om man kommer for å få en jobb eller gjenforenes med familie. Likevel kan man anta at alle vil være preget av å leve borte fra sine opprinnelige omgivelser

Kriminalomsorgens ansatte bør ha en forståelse for at eksiltilværelsen kan gi forskjellige uttrykk, for noen kanskje også i tilpasningsvansker og aggresjon. Ved å forstå bakgrunnen for atferden kan man respondere på en mer tilpasset måte. Man skal ikke akseptere uakseptabel atferd, men legge et godt grunnlag for en trygg relasjon.

Søk gjerne mer informasjon om temaet, for eksempel i denne kronikken:
<http://www.aftenposten.no/meninger/kronikker/Eksilet---skjebne-eller-mulighet-6286849.html>

5.3.7. Kunnskap om sårbare grupper

Sårbare grupper er et begrep som brukes av utlendingsforvaltningen om personer (asylsøkere) som trenger spesielle tilpasninger når saken behandles.

I UDI sitt regelverket foreligger det ikke noen samlet liste over hvem som skal oppfattes som sårbare asylsøkere. I rundskriv og forskjellige instruksjoner er det nevnt eksempler som gravide, ofre for vold, for voldtekt, kjønnslemlestelse, seksuelt misbruk, menneskehandel og tvangsekteskap, ofre for tortur, barn, eldre og mentalt og fysisk syke. I stedet for at det er en definert liste, vurderer man behovet for spesielle tilpasninger fra sak til sak. Kriminalomsorgens ansatte bør ha dette med i arbeidet med utenlandske statsborgere. Dersom man tenker at en person er i en sårbar gruppe, anbefales det at denne bekymringen deles eller at man søker veiledning hos personens saksbehandler i utlendingsforvaltningen.

Hvordan kan kriminalomsorgens ansatte få økt kunnskap om sårbare grupper:

- http://www.udi.no/globalassets/global/forskning-fou_i/beskyttelse/saarbare-asylosokere--i-norge-og-eu.pdf
- Søk kunnskap om temaet hos Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel – politidirektoratet.
- Søk kunnskap om temaet hos region- og mottaksavdelingen i UDI (RMA).
- Søk råd og veiledning hos Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Tlf 47 80 90 50.

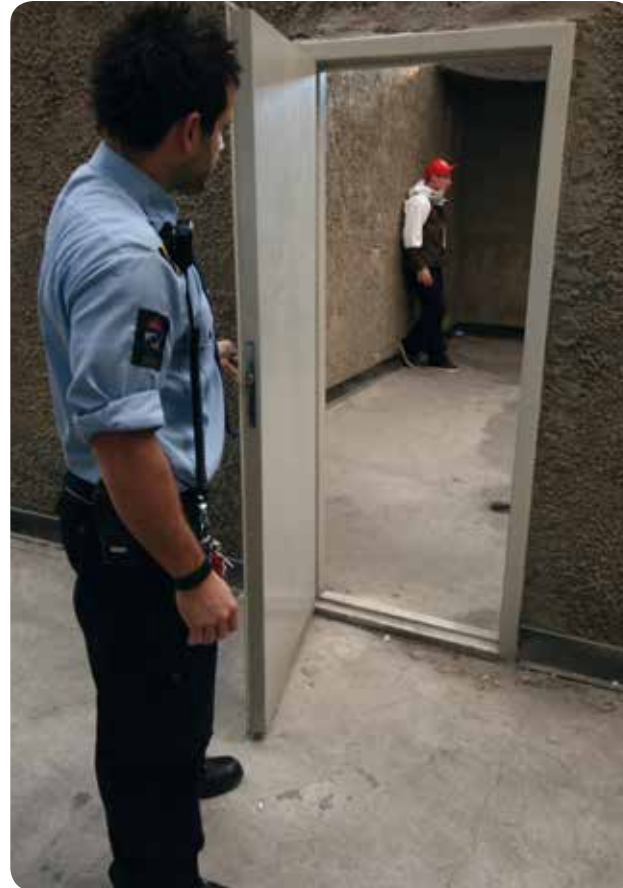
6. ARBEID MED UTENLANDSKE STATSBORGERE

6.1. Kartlegging av personens behov og ressurser

De fleste enheter i kriminalomsorgen bruker en eller annen form for kartleggingsverktøy i arbeidet med å få oversikt over den domfeltes/innsattes situasjon som helhet. Enheter med høy andel utenlandske domfelte/innsatte bruker ofte egne kartleggingsverktøy hvor man bl.a. kartlegger utlendingsstatus og hva som må gjøres for å få avklart dette. I tillegg kartlegges viktige livsområder som bolig, arbeid, økonomi og nettverk.

Kriminalomsorgen har utarbeidet et eget kartleggingsverktøy, BRIK (Behovs- og ressurskartlegging i kriminalomsorgen). BRIK er generelt utformet for å passe alle domfelte, men det er rimelig å anta at det på sikt vil bli gjennomført endringer tilpasset spesifikke målgrupper. I forskriftens § 1, avsnitt 2 heter det: «Alle domfelte kan gis tilbud om behovskartlegging mens de gjennomfører straff. I tilbudet om behovskartlegging skal det likevel gis prioritet til domfelte som gjennomfører lengre straffer og som skal oppholde seg i Norge etter gjennomført straff». Det betyr ikke at man ikke kan bruke BRIK i enheter med et flertall, eller kun utenlandske domfelte. BRIK-kartlegging kan opprettes og brukes som et aktivt arbeidsverktøy gjennom store deler av straffegjennomføringen for de fleste målgrupper.

For personer med opprinnelse fra et annet land kan det være spesielt viktig å bruke tid på å bli kjent med bakgrunnshistorien for å forstå personens behov og ressurser. Erfaringene kan være svært ulike våre egne, desto mindre kan man anta og forutsette om personens fortid. For eksempel kan personen ha vokst opp i ressurssterke omgivelser og være godt utdannet, eller så

kan vedkommende ha vokst opp i underutviklet område og være analfabet. Det er antakelig mindre opplysninger om utlendinger i de ulike systemene, desto mer opplysninger trenger vi fra personen selv for å ha mulighet til å danne et korrekt bilde. For eksempel kan en utenlandsk statsborger være en person med lang kriminell fortid i sitt hjemland/andre land i Europa, eller det kan være en person som

aldri har gjort andre kriminelle handlinger enn for eksempel brudd på innreiseforbud til Norge.

Oppmerksomhet mot traumelidelser

Personer som har kommet til Norge for å søke beskyttelse/ asyl kan ha voldsomme erfaringer fra krig, flukt og fattigdom. Vi må være oppmerksom på faren for at de kan være traumatisert og sette vedkommende i kontakt med psykiatrisk helsehjelp hvis det trengs.

Oppmerksomhet mot sårbare grupper

Det er sannsynlig at vi i kriminalomsorgen kan møte personer som kan ha blitt utnyttet i menneskehandel til prostitusjon, tigging og kriminalitet. Disse personene kan ha krav på ekstra hjelp. Vi bør ha dette i tankene når bakgrunnshistorien undersøkes. Dersom vi antar at noen kan komme inn under målgruppen sårbar, sørg for at personens saksbehandler i politiet eller i UDI har kunnskap om det, og søk videre veiledning.

Tips for kartleggingen:

- Tilværelsen før Norge.
 - Hvor bodde, hvordan levde, hva jobbet med, vært i fengsel tidligere?
- Reisen til Norge.
 - Flukt? Ønske om arbeid? Hvordan foregikk reisen, Vært i andre land? Hvem betalte reisen? Skylder penger pga reisen?
- Tilværelsen i Norge.
 - Registrert? Hvor bodd, hvordan levde. Noen som har hatt kontroll over livet til personen? Utnyttet?
 - Søvn, konsentrasjon, angst/sinne?

Per dags dato er det, som nevnt tidligere, ikke utviklet et felles kartleggingsverktøy for utenlandske statsborgere i kriminalomsorgen. I kap. 12.3 vil det fremlegges ulike forslag

som kan være aktuelle å ha som utgangspunkt. Forslagene blir i dag benyttet av enheter i kriminalomsorgen.

“Bygg relasjonen først. Uten en trygg og god relasjon, intet samarbeid”.

Yury Zeltentzov, kapellan, Frelsesarmeen, Safe Way Home

The image shows a sample of the BRIK form, which is a structured questionnaire used for assessing the needs and resources of individuals in the criminal justice system. The form is divided into several sections, each with specific questions to be answered. The sections include: 'Person A. Fra Vestoppland fengsel avd. Valdres/Kamperinger fengsel', 'KARTEGGINGSSKJEMA', 'KONTAKTIDENTIFISERING', 'EKSEMPEL II: Kamperinger fengsel', 'SPRÅK', 'UTVÆNINGSTATUS / OPPHOLDSTILLATELSE', 'UTVÆNINGHETUK', 'ASYL', 'S-DOKUMENT', 'SONINGSOVERFØRING', and 'EENDELER'. Each section contains a series of questions designed to gather detailed information about the individual's background, current situation, and specific needs.

Eksempler på kartleggings skjema. Fullversjon i kap. 12.3.

“En innsatt hadde i utgangspunktet ikke noe å gå tilbake til før han skulle uttransporteres til hjemlandet Romania. Frelsesarmeen, Safe Way Home, tok imot han på flyplassen i Romania. De hjalp til med transport til et sted hvor han kunne bo. De hjalp han også med jobb”.

Fengselsbetjent

6.2. Kartlegging av personens oppholds-status

For å arbeide målrettet med en utenlandsk statsborger er det avgjørende å vite hvilken oppholdsstatus vedkommende har. Det avgjørende er hvorvidt personen skal tilbakeføres til Norge eller tilbakeføres til et annet land. I noen tilfeller vil utfallet være uavklart, for eksempel under behandling av utvisningsspørsmål på bakgrunn av de straffbare forholdene innsatte er dømt for.

Det er viktig å være bevisst på forskjellen i begrepene "ulovlig opphold" i landet og "utvisningsvedtak". Mange personer har ulovlig opphold i Norge uten at det foreligger et utvisningsvedtak, noe som også gjelder innsatte/ domfelte i kriminalomsorgen.

Det er for eksempel ikke nødvendig å vente på utvisningsvedtak dersom vedkommende har fått avslag på en asylsøknad og allerede har en plikt til å forlate landet. Personen kan raskere begynne prosessen med å forberede seg på et liv utenfor Norge, og kanskje kan personen også unngå å få utvisningsvedtak ved å samarbeide om hjemreisen.

For å unngå å miste sine rettigheter er det svært viktig at en utenlandsk statsborger fornyer sin midlertidige oppholdstillatelse før utløpstiden.

Huskeregul:

Personen har gyldig opphold:

Tilbakeføres til Norge etter de rettighetene hans oppholdsstatus gir.

Personen har ikke gyldig opphold:

Kan han få lovlig opphold? Veiled personen om hvordan han kan sørge for dette.

Kan han ikke få lovlig opphold? Forbered personen på en tilværelse utenfor Norge.

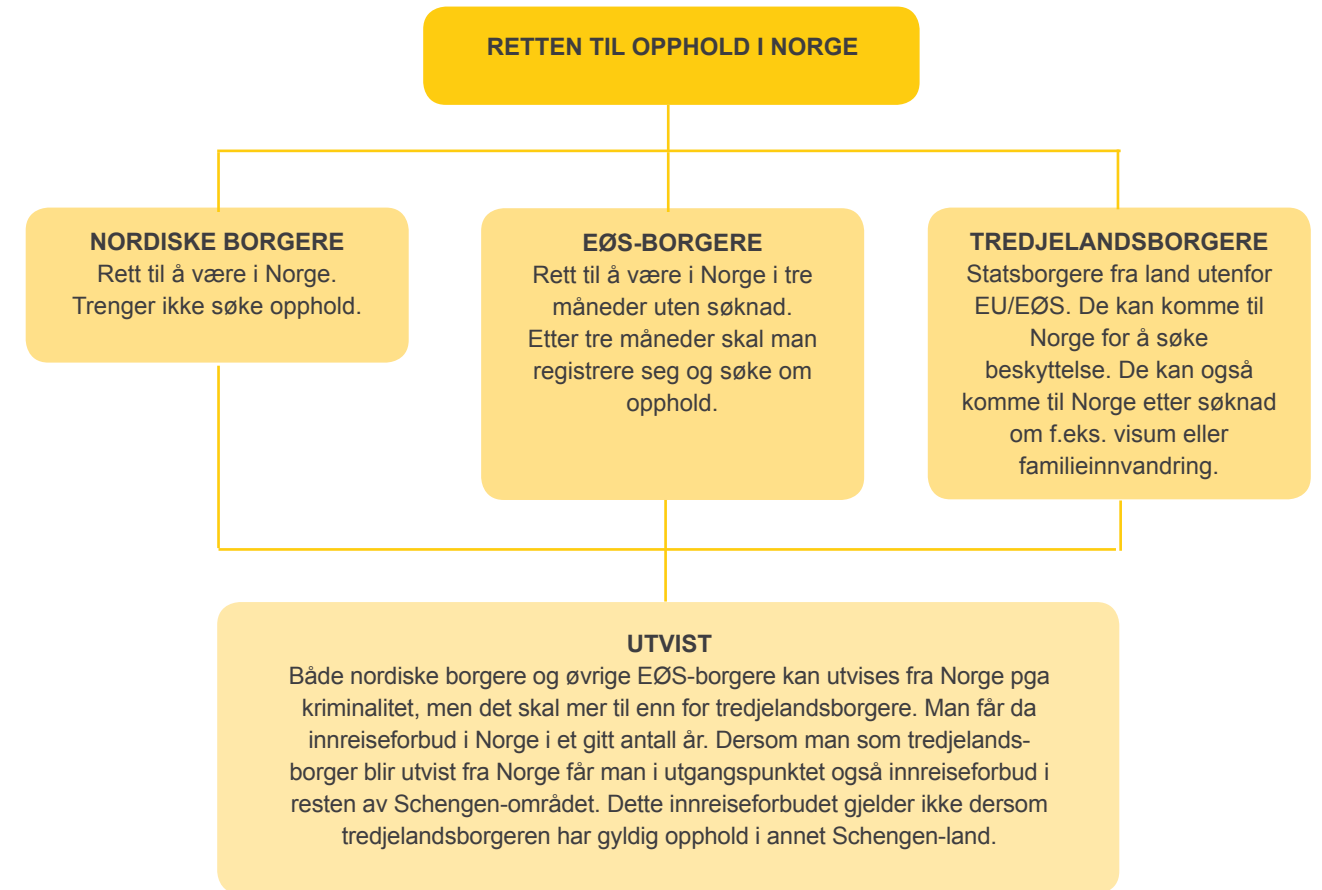
Hvor finnes opplysninger om innsattes oppholds-status?

Det er ikke gitt at personen selv har full oversikt i egen utlendingssak. Hvis vedkommende er usikker eller det er ønskelig med en avklaring kan politidistriktet, Politiets Utlendingsavsnitt eller UDI svare på status og veilede om den videre prosessen. Ved kontakt med forvaltningen er det viktig å bruke vedkommende sitt DUF-nummer som referanse dersom det foreligger. Dersom DUF-nummer ikke er registrert i Kompis er det fint å få dette registrert.

Et mulig hjelpemiddel i det videre arbeidet kan være at utlendingsstatus rutinemessig blir undersøkt ved ankomst og legges i Kompis.

Retten til opphold i Norge - forskjell mellom nordisk, EØS- og 3.lands borger

Det er stor forskjell i regelverket tilknyttet oppholdstillatelse for nordiske, EØS- og 3.landsborgere. Nordiske- og EØS borgere har en sterk rett til opphold. Det skal mer til for å utvise disse enn hva som er tilfellet for 3.lands borgere.

6.2.1. Personen er innvilget søknad om asyl eller opphold på humanitært grunnlag

Personen skal tilbakeføres til Norge ut fra de rettighetene oppholdstillatelsen gir. Dersom personen har fått innvilget asyl (er flyktning) og er bosatt i en kommune er det denne som har ansvar for tilbakeføringen. Dersom personen har fått asyl og fortsatt venter på tildeling av kommune er det UDI som har ansvar, og personen kan ta opphold på asylmottak. På UDI sine nettsider kan man lese mer om hvilke rettigheter som gjelder personer som har fått innvilget asyl eller opphold på humanitært grunnlag.

6.2.2. Personen har midlertidig oppholdstillatelse

De fleste som ikke har blitt norske statsborgere har en eller annen form for midlertidig tillatelse i Norge. For eksempel:

- Innvilget asyl: vanlig med oppholdstillatelse i 3 år. Se punkt 3.1.4 (asyl)
- Visumtillatelse: vanligvis 3 mnd. Se punkt 3.3 (visumtillatelse)
- Arbeids og studietillatelse: vanlig med 3 mnd. Se punkt 3.4 (arbeids og studietillatelse).
- Familiegenforening: vanlig med oppholdstillatelse i 3 år.

Personen må sørge for å søke om fornyelse av oppholdstillatelsen sin senest en måned før utløp. Det er politiet som skal motta søknaden (ikke PU).

Det er viktig at tidsfristen overholdes slik at personen ikke mister sine rettigheter under fengselsoppholdet. Mister vedkommende sine rettigheter kan dette skape store problemer dersom personen har behov for hjelp etter løslatelse. Personen kan i tillegg få avbrudd i botiden i Norge, noe som kan ødelegge for en eventuell permanent oppholdstillatelse. Dersom oppholdstillatelsen har utløpt må personen søke på nytt. Det er politiet som skal motta søknaden og kan gi veiledning om saksgangen. UDI sine

nettsider gir svært god og enkel informasjon om prosessen. Ved søknad om fornyelse av oppholdstillatelse beregnes det et gebyr. En oversikt over de ulike satsene finnes på UDI sine nettsider.

Dersom vedkommende får avslag på søknad om fornyelse har personen utreiseplikt og må forberede seg på et liv utenfor Norge. Det er da viktig at ansatte i kriminalomsorgen veileder om hva som kan gjøres dersom personen ønsker å komme tilbake til Norge på lovlig måte. Sørg for at personen vet at dersom ikke utreiseplikten overholdes kan det føre til utvisning og dermed innreiseforbud til Norge og hele Schengen-området. Dersom personen overholder utreiseplikten kan dette unngås, og personen kan ha mulighet for å vende lovlig tilbake til Norge/Europa i fremtiden.

Kommer personen fra en del av verden hvor det kan være sannsynlig at noen trenger beskyttelse, men aldri har søkt om asyl? Da er det viktig å informere om mulighetene til å søke om asyl. Uansett utfall er det en fordel at asylsaken avgjøres så raskt som mulig. Da kan man planlegge bedre, og også unngå at innsatte søker asyl for å trenere utreise ved eventuell utvisning.

6.2.3. Utvandring

Utvandring er et begrep i forhold til folkeregisteret og handler dermed ikke om utlendingsloven, men som ansatt i kriminalomsorgen kan det likevel være viktig å være klar over denne tematikken. Både norske og utenlandske statsborgere må sørge for at de er registrert riktig i folkeregisteret. Dersom de er registrert uten fast bopel og ikke har svart på offentlige henvendelser, kan de bli registrert som utvandret i folkeregisteret. Dette skaper store problemer dersom de har behov for hjelp hos NAV eller helseforetak.

Ved spørsmål, kontakt skatteetaten

Det finnes flere former for ulovlig opphold. Midlertidig oppholdstillatelse kan være utløpt, man kan ha fått avslag på søknad om oppholdstillatelse eller asyl, og/ eller man kan ha blitt utvist.

6.2.4. Personen har fått avslag på asyl / oppholdstillatelse

Dersom personen har fått avslag på søknad om asyl, se punkt 3.1.6. og 3.1.7. Det er viktig at personen får informasjon og hjelp til fremgangsmåte dersom vedkommende ønsker å klage. Dersom vedtaket er endelig er det viktig at vedkommende får ordentlig orientering om sin status så det ikke er rom for tvil. Innholdet i videre gjennomføring bør ha målrettet fokus på forberedelse for retur og tilbakeføring til hjemland.

Sørg for at personen vet at dersom ikke utreiseplikt overholdes kan det føre til utvisning og dermed innreiseforbud til Norge og hele Schengenområdet. Dersom utreiseplikt overholdes kan dette unngås, og personen kan fortsatt ha muligheter for fremtidig opphold.

Dersom personen har søkt asyl i Norge er det UDI som har ansvaret for bolig og livsopphold for personen så lenge han oppholder seg i Norge. Dette gjelder også etter at avslag er gitt, at utreisefristen er oversittet eller om personen er utvist. Bolig, livsopphold og nødvendige helsetjenester besørger i et asylmottak. Dersom man er ulovlig i landet etter endt avslag vil man få mindre beløp i livsopphold enn under søknadsperioden. Dersom personen ikke overholder utreisefristen kan politiet pågripe og uttransportere personen med tvang. Se punkt 2.4.1, og rutinebeskrivelse i forkant av løslatelse av asylsøkere/flyktninger som skal tilbake til asylmottak i kapittel 9.6.

Ved spørsmål om selve vedtaket kan UDI kontaktes. Ved spørsmål om effektiviteten av vedtaket kan PU kontaktes. Se kontaklinformasjon i kapittel 11.

6.2.5. Personen er utvist fra Norge

Se punkt 2.3.1
Ved endelig vedtak om utvisning har personen utreiseplikt. Vedkommende kan pågripes av politiet og tvangssendes

SPØRSMÅL

Hva gjør jeg dersom en innsatt ønsker å søke asyl?

Det er PU som har ansvar for asylregistrering, se punkt 3.1.1. Kontakt PU og be om veiledning for søknadsprosess. Se kontaklinformasjon i kapittel 11.

til hjemlandet (se punkt 2.4.1). Dersom personen har utvisningsvedtak som er eldre enn ett år er det foreldet, og saken må på nytt behandles av UDI. En utvist person vil få innreiseforbud til Norge. For ikke-EØS borgere gjelder innreiseforbudet som regel til hele Schengenområdet. Innreiseforbudet har varighet på ett år, to år, fem år eller for alltid.

Dersom personen ønsker å komme tilbake til Norge, er det viktig å veilede personen om muligheter for å komme tilbake på lovlig vis. Det er også viktig å forklare konsekvensen av et eventuelt brudd på innreiseforbudet som kan resultere i en fengselsstraff på mellom 1 og 4 år, samt at innreiseforbudet kan gjøres varig. Dersom det er grunn til det kan det søkes om opphevelse av innreiseforbud. God informasjon om regler og prosedyrer rundt dette finnes på UDI sine nettsider.

Forhåndsvarsel om utvisning:

Inntil utvisningssaken er avgjort er det ingen endring i personens oppholdsstatus. Likevel vil et forhåndsvarsel skape stor uforutsigbarhet i tilbakeføringsarbeidet. Det er en svært vanskelig situasjon for innsatte som ikke vet om han kan planlegge et liv i Norge eller ikke. Det er også vanskelig for forvaltningspartnerne.

Det er mulig å få forgang i en sak. Det er politiet som sender ut forhåndsvarselet, men UDI skal avgjøre saken. Ta kontakt med UDI og orienter om aktuell situasjon. Personen bør sørge for å ha alternative planer: hva skal skje hvis løslatelse før utvisningsspørsmålet er avgjort? Ved en eventuell uttransport med politiet, hva skal skje etter løslatelse i hjemland? Opprett dialog med saksbehandler i UDI/PU.

Ved spørsmål om selve vedtaket kan UDI kontaktes.
Ved spørsmål om effektiviteten av vedtaket kan PU kontaktes.
Se kontaklinformasjon i kapittel 11.

6.2.6. Personer som er ikke-returnerbare

Ureturnerbar er ikke et begrep som brukes i lovgivningen, og gir heller ingen andre rettigheter til hjelp enn andre uten lovlig opphold. Det overordnede prinsippet er at når en person har utreiseplikt eller er utvist har vedkommende selv ansvar for å forlate Norge.

Noen ganger er situasjonen at politiet ikke kan tvangsreturnere en person. For eksempel fordi Norge ikke har returavtale med det aktuelle landet og myndighetene der, og derfor kun godtar frivillig retur, at vedkommende ikke har fremlagt gyldig ID, eller at det ikke er mulig å fastslå hvor personen kommer fra. I noen av disse tilfellene kunne retur skjedd dersom personen ønsket å returnere og samarbeidet med utlendingsmyndighetene.

I andre tilfeller kan ikke personen returnere fordi vedkommende til tross for samarbeid ikke kan dokumentere ID eller tilhørighet til hjemlandet. Uavhengig av årsak er dette personer som etter løslatelse kommer til å bli værende i Norge, og som samtidig er uten lovlig opphold.

Det er viktig å vite at alle personer som på et tidspunkt har søkt om asyl har rett til opphold i asylmottak. Det gjelder også de som har fått avslag, men ikke har forlatt landet. Denne retten gjelder også selv om personen ikke ønsker å samarbeide om retur og/eller har fått utvisningsvedtak. For løslatelse til asylmottak se kapittel 9.6.

Opphold i asylmottak er frivillig. Personen kan velge å oppholde seg utenfor asylmottak, men plikter samtidig å oppgi sin adresse til politiet. Vedkommende vil da ha svært

begrensede rettigheter, noe som tilsier kun nødvendig helsehjelp. Se skjematisk oversikt over rettigheter for personer uten opphold under punkt 9.5 Personen må da forsørge seg selv, sannsynligvis ved hjelp av venner og familie, ved å arbeide svart eller ved prostitusjon/kriminalitet. Det er lett å anta at personer i denne kategorien er sårbare for utnyttelse. Hvis man mistenker at personen er utnyttet til tvangsarbeid/menneskehandel, kan det være nyttig å dele bekymringen med saksbehandler for utlendingssaken i politi/UDI.

Frivillige organisasjoner har lavterskeltilbud for vanskeligstilte. Disse gjør antakelig ikke forskjell på sine

brukere ut fra oppholdsstatus. Undersøk for eksempel med Røde Kors, kirken eller Frelsesarmeen i området om man tenker at personen trenger råd om dette.

Dersom personen har utreiseplikt, men ikke kan uttransporteres med tvang og ikke ønsker å samarbeide om retur, kan dette være et tema for samtaler. Se kapittel 6.3.3.

Undersøk med PU/UDI om det er mulig for personen å få støtte fra IOM ved hjemreise. Dette kan være en motiverende faktor for beslutning om frivillig retur. Ha samtaler med personen med fokus på bevisste valg for egen fremtid.

58

SPØRSMÅL

En innsatt skal utvises, men er ikke returnerbar til sitt hjemland. Hvor kan vedkommende få økonomisk hjelp?

Dersom vedkommende har søkt asyl har han rett til å oppholde seg i asylmottak. Utover dette er det ingen rettigheter til økonomi, men kan eventuelt oppsøke frivillige organisasjoner og lavterskeltilbud. Se kapittel 9.6.

STATUS I UTLENDINGSSAK Fokus for måltrettet arbeid

Lovlig opphold. Innvilget asyl eller permanent oppholdstillatelse

Skal tilbakeføres til Norge.
Dersom etablert i kommune: rettigheter som norsk borger.
Dersom innvilget asyl og venter på etablering i kommune: Rett til opphold på asylmottak.

Lovlig opphold. Midlertidig oppholdstillatelser.
De fleste tillatelser er av midlertidig karakter.

Søke om fornyelse av oppholdstillatelser minst en måned før utløp. Politiet tar imot søknaden. Det beregnes gebyr. Se UDI sine nettsider for veiledning

Ulovlig opphold.
Endelig avslag på asylsak eller søknad om oppholdstillatelser, har aldri søkt eller midlertidig tillatelse har gått ut: Ingen klagemuligheter. Har utreiseplikt.

Muligheter for lovlig oppholdstillatelse?
Vurder om det bør søkes om asyl
Eller
Forberedelse for tilbakeføring til hjemland.
Realitetsorientering.
Forsterke kontakt med hjemland. Måltrettet tilbud skole/arbeid.
Frivillig retur med evt. støtte fra IOM. Dersom løslatelse før utreise: Rett til opphold asylmottak.

Utvist

Sanksjon på bakgrunn av kriminalitet eller brudd på utlendingsloven. Innreiseforbud til Norge og Schengen i et gitt tidsrom.

Forberedelse for retur til hjemland

(Evt. til annet Schengen-land etter Dublinforordning). Dersom ønske om frivillig retur: kontakt PU før evt. kontakt med IOM. Ulovlig opphold i Norge: Kan ha rett til opphold på asylmottak hvis ikke retur effektueres.

59

6.3. Tilbakeføring til et annet land

SPØRSMÅL

Hva kan kriminalomsorgen gjøre for å sikre en god tilbakeføring til et annet land?

Kriminalomsorgens mandat i tilbakeføringen er å sørge for at det er et samarbeid mellom personen og velferdsforvaltningen. På den måten kan ansatte i kriminalomsorgen sørge for at personen får en best mulig behandling av sin sak, og gir velferdsforvaltningen mulighet til å gjøre den jobben de skal med personen i kriminalomsorgen. Videre kan kriminalomsorgen bidra til å sette personen i stand til å leve et liv uten kriminalitet gjennom for eksempel programvirksomheten, progresjonstiltak i soningen, opplæring osv. Vi kan jobbe på samme måte med en utenlandsk person, også når vedkommende skal ut av Norge, men vi samarbeider da med utlendingsforvaltningen (Politi, UDI, IOM) istedenfor f.eks. NAV.

60

6.3.1. Samarbeid med politi, UDI og IOM

Dersom personen skal tilbakeføres til et annet land kan vi samarbeide med politi, UDI, og IOM. Fokus i forvaltningssamarbeidet kan være å gi god informasjon og skape mest mulig forutsigbarhet. For eksempel er realitetsorientering om avslaget/utvisningsvedtaket viktig, samt en avklaring hvorvidt det er mulig for personen å benytte seg av støtteordninger fra IOM.

Realitetsorientering om utlendingsaken

Mange kan for eksempel ha et håp om at vedtaket kan omgjøres selv om det ikke er mulighet for det. Det er viktig at personen får hjelp til å forstå hva vedtak om utvisning eller avslag på asyl betyr i praksis. Dette bør helst gjøres av en saksbehandler som har innsikt i hele saken, slik at det ikke er rom for tvil om vedtaket.

Det er viktig at personen er godt informert om hva hans/hennes status innebærer. Evaluering av informasjonsprogrammet for asylsøkere (Oxford research,

2014) viser at mange opplever at de kun er blitt orientert om en sak, og ikke skikkelig informert. Å være orientert om en sak betyr at man har mottatt informasjonen, men at man i liten grad er i stand til å nyttiggjøre seg den. For å være informert må man ha forstått innholdet så godt at man er i stand til å anvende informasjonen. Behovet for informasjon og realitetsorientering om for eksempel hva et vedtak om utvisning innebærer, ser ut til å være stort. Realitetsorientering er viktig for å sikre at eventuelle konsekvenser av de ulike vedtakene er forstått på en slik måte at personen kan sette seg realistiske mål og gjøre konstruktive valg ut fra «nye» forutsetninger. Realitetsorientering er et viktig virkemiddel i et målrettet arbeid.

Bevisstgjøring av hva det i praksis innebærer å ikke få oppholde seg i Norge er viktig for å øke den domfeltes «returberedskap», dvs. bli bevisst på de muligheter som faktisk finnes ved retur til hjemlandet/annet land (Øien og Bendixsen 2012:37). Et avslag på søknad om

61

oppholdstillatelse, asyl, utvisningsvedtak osv. innebærer at man må se på hvilke alternativer man har. God og kontinuerlig informasjon om konsekvenser og muligheter vil bidra til forutsigbarhet.

Forutsigbarhet er viktig for å skape tillit. Jo flere myter som kan avlives, desto bedre. Mange myter, eller «ikke verifisert informasjon», skaper unødvendig frustrasjon og kan bidra til å bryte ned tilliten til bl.a. de som skal hjelpe.

For å gi best mulig informasjon bør det være et samarbeid med personens saksbehandler i utlendingssaken. I samarbeid med PU og UDI kan fengselet sjekke ut muligheter for frivillig retur og økonomisk støtte fra IOM.

Dersom personen har spørsmål om vedtaket sitt kan UDI kontaktes. Dersom det er spørsmål om effektivering av vedtaket kan PU kontaktes. Se kontaktinformasjon kapittel 11.

SPØRSMÅL

Kontaktbetjener ved flere enheter rapporterer om innsatte som gir uttrykk for at de er redd for at politiet skal ta pengene deres når de blir hentet for uttransportering. Mange har hørt om plikten til å betale hjemreise, men har lite kunnskap om i hvilke tilfeller dette gjelder. Hva kan man gjøre som ansatt i kriminalomsorgen?

Her kan man bruke PU's brosjyre «Politiets utlendingsenhet» som ligger på deres hjemmeside. Bakerst i brosjyren står det at ved tvangsretur eller tvangsmessig uttransport er personen også ansvarlig for kostnader knyttet til tvangsreturen. Ved å sørge for riktig informasjon i god tid kan man bidra til å redusere mengden frustrasjon og bekymringer.

62

IOM har støtteordninger for reetablering i hjemland, kontaktstøtte osv. Det er betingelser knyttet til ordningen. Kontakt personens saksbehandler i utlendingssaken hos PU eller UDI og undersøk om personen kan være aktuell for IOM før man eventuelt går videre med dette som mål. Hvis vi tenker at personen har helt spesielle behov eller er i en sårbar gruppe kan vi sørge for at saksbehandler i PU / UDI vet om dette slik at dette blir med i deres vurdering om personen kan få spesiell hjelp.

Frelsesarmeens tiltak «Safe way home» (se punkt 2.1.3.) kan bistå personer som skal tilbakeføres til hjemlandet. Se frelsesarmeens nettside for mer informasjon; <http://www.frelsesarmeen.no/>

6.3.2. Forberede personen på tilværelse utenfor Norge

“Hvis vi gjør et godt tilbakeføringsarbeid med utenlandske innsatte øker vi sjansen for at de ikke kommer tilbake til Norge”.

Yury Zeltentzov, kapellan, Frelsesarmeen, Safe Way Home

I samtale med domfelte/utenlandske innsatte som skal ut av landet etter straffegjennomføring er det mange ting som bør tas med i betraktning. Hvilke valg vil de ta, på hvilket grunnlag, og hva påvirker deres valg? Det er rimelig å anta at de vil være opptatt av sikkerheten både for seg selv og sine nærmeste i det landet de skal til, relasjonen til familie, venner og andre nærstående både i Norge og i hjemlandet, den økonomiske situasjonen, tilgjengelige ressurser i hjemlandet/andre land slik som muligheten for helsehjelp, bolig, utdanning og arbeid. De som har barn i Norge vil

sannsynligvis være opptatt av deres fremtid og muligheten for kontakt dersom barna fortsatt skal bo i Norge.

Akkurat som i arbeidet med domfelte som skal oppholde seg i Norge etter endt straffegjennomføring, vil det også her være viktig å starte arbeidet med forberedelse til løslatelse/uttransportering så tidlig som mulig og legge vekt på ressursmobilisering gjennom hele straffegjennomføringen. Informasjon om hvilke muligheter man har må være en kontinuerlig prosess gjennom hele straffegjennomføringsforløpet.

Individuell oppfølging og veiledning vil være nødvendig i arbeidet med å hjelpe den domfelte til å finne andre løsninger ut fra nye forutsetninger. Et avslag på søknad opphold, asyl, utvisningsvedtak osv. innebærer at man må se på hvilke alternativer man har.

Tilbakeføring til hjemland er et eget fagfelt for UDI. Det er utviklet egne programmer og samtaleguider for returmotiverende arbeid blant asylsøkere som har fått avslag. Blant annet er det utviklet en MI basert samtaleguide, «Veien videre», som er prøvd ut i asylmottak. Evalueringen viser at strukturerte samtaler med avviste asylsøkere er positivt for å sette personene i stand til å ta et valg om hjemreise fremfor å være ulovlig i Norge (Øien & Bendixsen 2012).

Det er grunn til å tro at det vil være tilsvarende positivt å bruke strukturert samtaleform for å forberede innsatte/ domfelte i kriminalomsorgen som skal tilbakeføres til hjemlandet. UDI bruker følgende tema for strukturerte samtaler hvor alle temaene er obligatoriske, men hvilken rekkefølge man velger å gjennomføre temaene er valgfritt.

- Her og nå situasjonen. Fremtidsønsker og planer
- Hjemlandet. Tilknytning og familie
- Bolig og jobb
- Helse
- Frivillig retur vs uttransport. Støtteordninger
- Spesiell tilrettelegging

63

Forslaget til målrettet returforberedende samtaler som følger har tatt utgangspunkt i Fafo rapporten 2012 (Øien & Bendixsen) sine erfaringer med tilsvarende arbeid i asylmottak, og er tilpasset kriminalomsorgen. Utgangspunktet for samtalerne er at personen er godt informert om beslutningen om at personen ikke har lovlig opphold i Norge. Modellen forsøker å mobilisere de ressursene som finnes både i personen og situasjonen.

Betydning av strukturerte samtaler

Strukturerte samtaler viser seg å være mer hensiktsmessige enn tradisjonelle støttesamtaler (jf. What works-forskningen, McGuire 1995). Fast samtalestruktur bidrar til mer forutsigbarhet for den domfelte, noe som bidrar til økt trygghet. Strukturen er også til hjelp for den ansatte for å holde fokus mot målet for samtalen.

6.3.3. Returforberedende samtaler i kriminalomsorgen

Her og nå situasjonen. Fremtidsønsker og planer

Kartlegg hva veien symboliserer for innsatte/domfelte.

Hvilke valgmuligheter finnes?

- Hvor er du?
- Hvor skal du?
- Hva skjer dersom du bare kjører i ring?

«Veien videre. Samtaleguide for returrådgivere», UDI 2013

Fremtidsplaner, håp og frykt

Et tema som kan være vanskelig å ta opp er sikkerheten både for seg selv og sine nærmeste i det landet de skal til.

- Når det er gitt avslag på asyl eller vedtatt utvisning er det tatt en vurdering om at personen ikke trenger beskyttelse i Norge. Det betyr at det ikke skal være fare for at personen blir drept eller forfulgt i sitt hjemland. Det kan likevel være svært vanskelige forhold med uro og fattigdom i landet personen skal returnere til. Søk informasjon om situasjonen i hjemlandet slik at vedkommende har en reell oppfattelse av situasjonen.
- Hva kan personen selv gjøre for å føle seg mer trygg?
- Er det mulig å reise til et annet sted i hjemlandet?
- Finnes det hjelpenettverk i hjemlandet som vedkommende kan ta kontakt med?

Hjemlandet. Tilknytning og familie

Styrke tilknytningen til barn og familie i hjemlandet

- Er det mulighet for telefonsamtaler, skype eller lignende med familie i hjemlandet?

Norge. Tilknytning og familie

Ivareta behovet for ivaretagelse av barn og familie gjenværende i Norge

- Veiled om mulighet for fremtidig lovlig opphold i Norge – for eksempel mulig å søke om opphevelse av innreiseforbud.
- Mulighet for barn/andre tilknytningspersoner å komme på besøk i hjemland?
- Muligheter for å holde kontakt via skype?

Økonomisk livsgrunnlag

Jobb

- Hvilke jobbmuligheter finnes i hjemlandet?
- Kan personen bruke tiden i fengsel til å skaffe seg kompetanse som kan være nyttig?

Bolig

- Hvilke muligheter finnes for bolig i hjemlandet?
- Kan personen ta opphold hos andre kjente?

“Å snakke med utenlandske innsatte handler om å tørre å ikke vite, men være interessert.”

Yury Zeltentzov, kapellan, Frelsesarmeen, Safe Way Home

“Noen ganger treffer vi personer som har vonde historier å fortelle, og vi opplever deres fortvilelse over å bli tvunget tilbake til en håpløs virkelighet. Vi kan føle maktesløshet fordi vi ikke kan gjøre noe for å hjelpe. Som ansatt må man tåle å stå i mørket sammen med dette mennesket. Dette kan føles belastende, det kan bli en slags sekundær-traumatisering. For å tåle dette burde ansatte ha veiledning, noen å snakke med”

Terje Auli, prest Oslo fengsel

Støtteordninger

- I enkelte tilfeller kan innsatte/domfelte få økonomiske støtteordninger fra IOM, se punkt om forvaltningssamarbeid.
- Det kan også være nyttig å se hvorvidt internasjonale organisasjoner (FN, Fredskorpset, Caritas, Redd Barna, Flyktninghjelpen, Røde Kors o.l.) har prosjektet i området.

Plan for første tiden etter utreise (hentet fra Safe way home).

- Ta høyde for uforutsigbarhet. Lag gjerne flere alternative planer.
- Planen bør være detaljer og kan omhandle:
 - Hvem henter deg?
 - Hvor skal du bo?
 - Hva skal du spise?
 - Hvor skal du kjøpe maten?
- Planen bør lages skriftlig.

Ta på alvor at en person kan ha en reell frykt for sitt liv. Ikke avskriv frykten fordi man f.eks tror det er et virkemiddel for å kunne bli urettmessig i landet. Lytt til bekymringene og del de eventuelt med saksbehandler i politiet/UDI dersom man er i tvil om dette er tatt hensyn til i vurderingen av saken.

6.3.4. Dokumenter ved utreise

Innhenting av reisedokumentasjon er politiets ansvar. Kriminalomsorgen kan bidra i samarbeid med personen, slik at dette ikke blir en unødvendig hindring for utreise. Det er viktig å starte prosessen med å skaffe nødvendige dokumenter tidlig ettersom dette kan ta tid. Ta det gjerne med som et element i kartleggingen. Ha en dialog med politiet i forhold til hva slags dokumenter som mangler og eventuelt få veiledning hvordan disse kan skaffes. Det er viktig å avklare hvem som gjør hva i god tid før utreise.

6.3.5. Utlevering av utenlandske borgere

Utleveringsbegjæring fra fremmed stat med unntak av Norden reguleres av lov 13. juni 1975 nr. 39 om utlevering av lovbrøyttere mv.

Utlevering betyr at et annet land begjærer at en person som oppholder seg i Norge utleveres fordi vedkommende har begått lovbrudd eller er mistenkt for en straffbar handling i det andre landet. For å utlevere en person til et annet land må flere vilkår være oppfylt.

For eksempel:

- Norsk statsborger kan ikke utleveres.
- Handlingen det begjæres utlevering for må også være straffbar i Norge med en strafferamme på mer enn ett år.
- Utlevering kan ikke skje for en politisk forbrytelse, eller dersom det er alvorlig fare for at vedkommende vil bli utsatt for forfølgelse i det landet han skal utleveres til.
- Utlevering må ikke skje dersom den vil komme i strid med grunnleggende humanitære hensyn. Utlevering kan bare skje dersom det foreligger skjellig grunn til mistanke om at vedkommende er skyldig.

- Dødsstraff ikke må fullbyrdes mot vedkommende.

Kilde: <https://www.regjeringen.no/>

Søkeord: utlevering-av-utenlandske-borgere-fra-norge

Mer informasjon om utlevering og rettslig samarbeid i straffesaker finnes i departementets rundskriv G 19/01.

Saksbehandlingen i utleveringssaker

Når et land ber om å få en person utlevert foregår saksbehandlingen i korte trekk slik:

- Saken går først til Justis- og beredskapsdepartementet som ser om begjæringen fyller grunnleggende kriterier og ikke straks skal avslås, noe som f.eks er tilfelle dersom en norsk statsborger kreves utlevert.
- Deretter går saken påtalemyndighetenes tjenestevei til det lokale politidistriktet hvor personen oppholder seg.
- Politiet foretar de nødvendige undersøkelser og bringer saken inn for tingretten som avgjør om vilkårene for utlevering er til stede. Saken kan ankes på vanlig måte.
- Dersom retten kommer til at vilkårene for utlevering er oppfylt går saken tilbake til Justis- og beredskapsdepartementet som fatter vedtak om å etterkomme begjæringen om utlevering.

Hvis et Schengenland begjærer utlevering kan den aktuelle personen selv samtykke til utlevering. Da kan saken avgjøres av statsadvokaten uten å gå gjennom tingretten.

Effektivering av utleveringsvedtak

Politiet effektuerer selve utleveringen i samarbeid med politiet i det andre landet. Utleveringen skal finne sted innen 4 uker etter at vedtaket er fattet. Det er KRIPOS v/Sirenekontoret som formidler kontakt med utenlandsk politimyndigheter. Politidistriktet sørger for at den innsatte hentes i fengselet og transporteres til f.eks. Oslo lufthavn for utlevering.

Varetektsfengsling etter utleveringsloven

Landet som ønsker personen utlevert kan også be om at personen blir pågrepet og fengslet i påvente av at utleveringsbegjæringen blir avgjort. Det er påtalemyndigheten som beslutter om pågrepelse skal finne sted, og tar saken til tingretten for varetektsfengsling. Det er ordinær varetektsfengsling. Forskjellen er at personen er fengslet i påvente av at utleveringsbegjæringen skal avgjøres – ikke på grunn av etterforskning av straffbare forhold.

Utlevering mellom nordiske land

Mellom de nordiske landene gjelder helt egne regler. For mer informasjon om overlevering fra Norge til et annet nordisk land, se rundskriv om nordisk arrestordre G 12/2012.

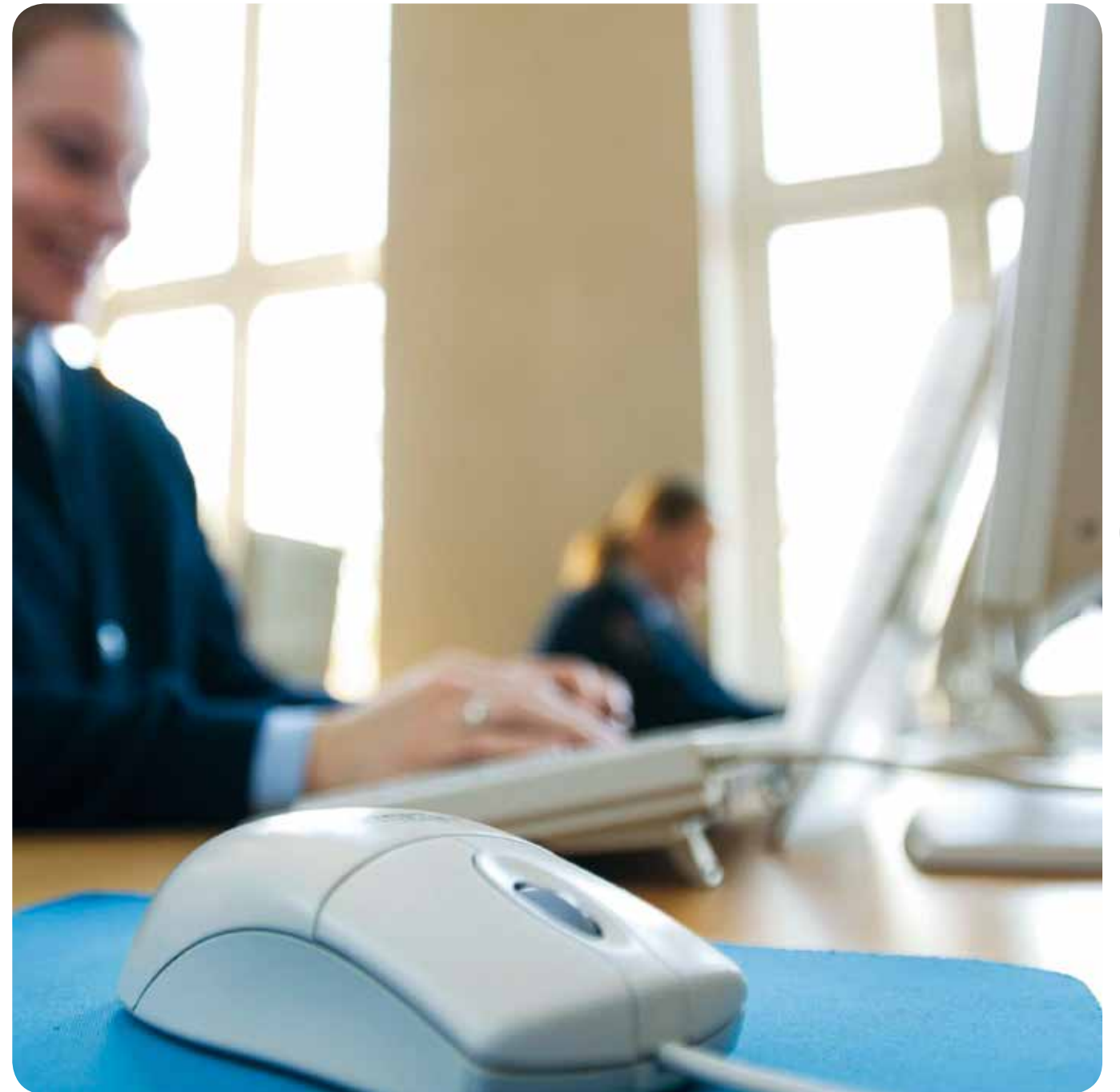
Forholdet mellom utlevering og utvisning

Det er en prinsipiell forskjell på formålet med utlevering og formålet med utvisning etter utlendingsloven. Utlevering skjer for å imøtekomme et annet lands interesser i straffeforfølgning av et lovbrudd. Utvisning etter utlendingslovgivningen skjer i vår egen interesse i å utvise utlendinger som ikke er ønsket i Norge.

I en del tilfeller er både vilkårene etter utlendingsloven og utleveringsloven oppfylt samtidig. I disse tilfellene skal sakene behandles etter utleveringsloven, og ikke etter utlendingsloven.

Dersom den som begjæres utlevert er under soning for straffbare forhold begått i Norge, kan han ikke utleveres før han skal løslates, jf. utleveringsloven § 11. Utleveringssaken stilles i disse tilfellene i bero inntil vedkommende har sonet ferdig den norske dommen.

<https://www.regjeringen.no/globalassets/upload/kilde/jd/rus/2001/0020/ddd/pdfv/139144-g192001.pdf>

7. SONINGSOVERFØRING

Utgangspunktet i internasjonal strafferett er at en dom skal fullbyrdes i den stat hvor den er avsagt og hvor det straffbare forholdet er begått. Regelverket og internasjonale avtaler åpner likevel for at innsatte kan overføres til videre straffgjennomføring i hjemlandet etter at dommen er rettskraftig.

Informasjon om soningsoverføring er godt beskrevet på kriminalomsorgens nettsider.

7.1. Overføring til annet nordisk land

Domfelte kan overføres mellom Norge, Danmark, Sverige, Finland og Island¹. Følgende vilkår må være oppfylt for at overføring skal kunne finne sted:

Domfelte må ha tilknytning til det landet det søkes overføring til. Tilknytningen kan være i form av statsborgerskap, fast bopel, nær familie/venner eller arbeid/skoleplass. Det må foreligge rettskraftig dom.

Saksgang

Domfelte kan selv søke om overføring. Fengselsleder kan også sende anmodning om overføring, dersom han/hun mener at vilkår for overføring er til stede. Overføring er ikke betinget av at domfelte samtykker, men vedkommende skal alltid få anledning til å uttale seg i saken. Enhetsleder sender innstilling til regiondirektøren.² Regiondirektøren oversender saken til Justisdepartementet i det landet det blir søkt om overføring til, som treffer den endelige avgjørelsen. Hvis søknaden innvilges, kan domfelte overføres så snart det praktiske er i orden, som plass i

fengsel, flybillett og følge ved transport. Det er politiet som har ansvaret for alt det praktiske rundt dette. Fengselet har ansvaret for transport til avtalt flyplass, som regel Gardermoen. Det er fengselet som må bestille eventuelle flybilletter. Ved bestilling av billetter er det viktig å varsle om at det er en fangetransport.

7.2. Overføring til land utenfor Norden - Overføringskonvensjonen

Domfelte kan overføres mellom de landene som har undertegnet den europeiske overføringskonvensjonen.³ Konvensjonen er basert på et frivillighetsprinsipp, slik at overføring som hovedregel forutsetter at den domfelte selv søker om dette. Konvensjonens artikkel 3 stiller følgende vilkår for at overføring kan finne sted:

- Domfelte må samtykke i overføringen. Domfeltes verge eller annen rettslig stedfortreder kan samtykke dersom statene finner det nødvendig på grunn av domfeltes alder eller fysiske eller mentale tilstand.
- Domfelte må være «borger» av fullbyrdeslandet. Begrepet tolkes ulikt fra land til land. Noen stiller krav om statsborgerskap, mens det i andre land er nok med arbeids- eller oppholdstillatelse.
- Det må foreligge rettskraftig dom.
- Domfelte må ha minst seks måneder igjen av straffgjennomføringen (dvs. frem til prøveløslatelse) på det tidspunktet anmodning om soningsoverføring mottas i domfeltes hjemland. Det betyr at fengslet må oversende søknaden til KDI snarest mulig, og innen 10-dagers fristen angitt i rundskriv KDI 1/2014 og KDI 2 /2014. Saken bør derfor være oversendt til KDI senest sju måneder før

tidspunkt for prøveløslatelse for at overføring skal være gjennomførbart.

- De handlinger dommen dreier seg om, må være straffbare i det tilsøkte fullbyrdeslandet (dobbel straffbarhet).
- Domslandet og fullbyrdeslandet må være enige om overføring.

7.3. Tilleggsprotokollen (overføring uten domfeltes samtykke)

En tilleggsprotokoll til overføringskonvensjonen gir mulighet for overføring uten domfeltes samtykke.⁴ Tilleggsprotokollen stiller følgende krav for at tvangsoverføring kan finne sted:

- De alminnelige vilkår for overføring etter overføringskonvensjonen som nevnt over må være oppfylt.
- Det må foreligge endelig utvisningsvedtak. Et utvisningsvedtak er endelig når utlendingen ikke har påklaget Utlendingsdirektoratets vedtak innen klagefristen eller når det foreligger et utvisningsvedtak fra Utlendingsnemnda.

7.3.1. Saksgang

Saksbehandlingsrutiner for overføringssaker etter den europeiske overføringskonvensjonen og dens tilleggsprotokoll fremgår av rundskriv KDI 1/2014.

Så snart det foreligger rettskraftig dom for en utenlandsk statsborger skal fengselet kartlegge om domfelte er borger av et land som har ratifisert overføringskonvensjonen eller tilleggsprotokollen, og hvorvidt gjenstående soningstid frem til 2/3-tid er mer enn seks måneder.

Dersom begge ovennevnte punkter er oppfylt, skal domfelte informeres om muligheten til å søke soningsoverføring. Infoskriv og egenerklærings skjema finnes på KOMPIS

og www.kriminalomsorgen.no, oversatt til flere språk. KDI anbefaler alltid å hente ut informasjon og skjemaer fra kriminalomsorgens nettsider, da det er her det til enhver tid vil være oppdaterte versjoner. Domfelte bes om å gi en uttalelse i anledning saken. Uttalelsen kan være på norsk dersom domfelte behersker språket, eventuelt skal den være på engelsk eller domfeltes morsmål. Fengslet skal forberede saken og oversende den til KDI, med kopi til regionen, innen 10 dager fra tidspunktet fengslet har mottatt den rettskraftige dommen. Oversendelsen skal inneholde:

- Egenerklærings skjema fra den domfelte.
- Domfeltes navn, fødselssted, og fødselsdato.
- Adresse i hjemlandet.
- Tidspunkt for pågrepelse, rettskraftig dom, prøveløslatelse etter 2/3-tid og endt soningstid.
- Varetektsfradrag.
- Kopi av identitetsdokumenter, evt. oppholdstillatelse. Fengslet skal påse at den oversendte kopien av ID-dokumentene er av god kvalitet. Det hender at ID-papirer befinner seg ved det politidistrikt som hadde ansvaret for etterforskningen. Dersom ID-papirer ikke foreligger, eller disse utløper innen kort tid, må fengslet kontakte Politiets utlendingsenhet og be om bistand til å fremskaffe nye dokumenter.

Det må opplyses i oversendelsesbrevet til Justisdepartementet hva som er gjort for å fremskaffe ID-papirer, hvis slike ikke foreligger.

- Kopi av straffedommen på norsk. Hvis dommen er anket skal dom fra alle rettsinstanser oversendes.
- Eventuelt oversatt versjon av dommen(e). Fengselet må alltid undersøke med påtalemyndigheten og/eller domstolen om dommen foreligger i oversatt versjon.
- Eventuelle opplysninger om at domfelte skal vitne i en annen sak.

¹ Se lov om fullbyrding av nordiske dommer på straff m.v. 15. desember 1963.

² Justisdepartementet har delegert avgjørelsesmyndigheten i saker om overføring av fullbyrding av nordiske dommer på straff mv. til kriminalomsorgens regionale nivå, jf. rundskriv G-02/2004.

³ Se den europeiske konvensjon av 21. mars 1983 om overføring av domfelte, jf. lov om overføring av domfelte 20. juli 1991 nr. 67. Se liste over land som har undertegnet konvensjonen på kriminalomsorgen.no samt en oppdatert versjon av konvensjonen i fulltekst.

⁴ Tilleggsprotokollen av 18. desember 1997. Se oversikt over land som har undertegnet tilleggsprotokollen på kriminalomsorgen.no

- Andre relevante opplysninger, for eksempel om domfeltes helse.
- Hvis domfelte skal overføres etter tilleggsprotokollen, må endelig utvisningsvedtak oversendes. Dersom endelig utvisningsvedtak ikke foreligger når saken oversendes Justis- og beredskapsdepartementet, må dette ettersendes så snart det er klart.

KDI sender saken til Justisdepartementet eller annen sentral myndighet i fullbyrdslandet. Der sendes saken til øverste påtalemyndighet eller til domstolen, som vurderer om soningsoverføring skal aksepteres eller ikke. Overføring kan skje ved at dommen gjennomføres slik den er avsagt, eventuelt at dommen konverteres og det avsies ny dom ut fra fullbyrdslandets straffutmålingspraksis. Når fullbyrdslandets svar foreligger, vurderer KDI hvorvidt overføring bør finne sted.

Overføring bør normalt ikke skje dersom fullbyrdslandet vil utmåle en straff som er vesentlig mye lavere enn den som er idømt i Norge, eller om vedkommende vil bli prøveløslatt på et mye tidligere tidspunkt. Dersom overføring er aktuelt, og domfelte har samtykket i overføringen, oversender KDI fullbyrdslandets svar til fengslet, med anmodning om at domfelte bekrefter at han fremdeles ønsker overføring og at han er kjent med de rettslige virkninger av dette. Dersom domfelte trekker samtykket, vil KDI fremme saken på nytt etter tilleggsprotokollen, dersom det aktuelle landet er tilsluttet denne og vedkommende er besluttet utvist.

Det er politiet som sørger for det praktiske rundt transporten, som flybillett, følging etc. Fengselet har ansvar for transport av domfelte frem til den flyplassen hvor overlevering til fullbyrdslandets myndigheter skal skje. Fengselet må påse at domfelte har gyldige reisedokumenter (pass) for utreise.

Fengselet skal varsle KDI før det treffes vedtak om løslatelse av domfelte. Departementet vil på eget initiativ

avslutte en overføringssak når det er en måned igjen til to tredjedels tid.

7.4. Bilaterale avtaler

Overføring til land som ikke har ratifisert ovennevnte konvensjoner forutsetter at det foreligger en bilateral avtale, dvs. en formalisering av planlagt samarbeid med det enkelte landet. Foreløpig har Norge inngått overføringsavtale med Thailand, som baserer seg på frivillighet fra domfeltes side.

I tillegg har Norge undertegnet bilaterale avtaler med Romania, Litauen og Latvia, som erstatter tilsvarende bestemmelser i Den europeiske overføringskonvensjonen og dennes tilleggsprotokoll. Domfelte kan etter avtalene overføres raskere enn de kunne etter overføringskonvensjonen, og det legges større forpliktelser for statene til å godta soningsoverføring. Avtalen stiller heller ikke krav om utvisningsvedtak for å overføre domfelte med tvang, så lenge den domfelte er borger av det landet han skal overføres til og anses som bosatt der. Ansvar for uttransportering og kostnadene rundt denne bæres av staten der dommen er avsagt. Se nærmere om saksbehandlingsrutiner i rundskriv KDI 2/2014.

7.5. Ad hoc avtaler

Det er også mulig med overføring til andre land, dersom det foreligger «særlige grunner» til dette, såkalte Ad hoc-avtaler.⁵ Det betyr at statene forhandler seg frem til akseptable soningsoverføringsavtaler i forbindelse med enkelte straffesaker.

7.6. Informasjonsutveksling mellom kriminalomsorgen og utlendingsmyndighetene

For å sikre at vedtak om utvisning blir avklart så tidlig som mulig etter at rettskraftig dom foreligger, er det utarbeidet rutiner for informasjonsutveksling mellom kriminalomsorgen og utlendingsmyndighetene, jf. rundskriv G 02/2007.

Dersom fengselet mottar en dom til fullbyrdelse som gjelder utenlandsk statsborger og det ikke er opplyst hvorvidt utvisningssak er opprettet, skal det straks sendes en anmodning om at spørsmålet om utvisning avklares til det politidistrikt som hadde ansvaret for straffesaken. Melding

sendes på eget meldingsskjema,⁶ med kopi til Politiets utlendingsenhet. Kriminalomsorgen skal underrettes så snart utvisningssak er reist og når det er truffet endelig vedtak om utvisning, jf. utlendingsloven § 126 tredje ledd.

SPØRSMÅL

Skal det enkelte fengsel utføre anmodninger og forkynnelser av dokumenter fra utenlandsk politi eller rettsinstans?

Dersom et fengsel mottar anmodning om forkynnelse fra utenlandsk politi eller rettsvesen skal denne korrespondanse videresendes til KDI.

En innsatt skal overføres til soning i et annet land. Hva gjør jeg?

Når vedtak om overføring er fattet må man påse at det foreligger gyldige reisedokumenter (ID). I tillegg må man ordne med transport til avtalt flyplass og bestille flybilletter til avtalt flyplass. Husk å opplyse at det er fangetransport, samt hvor mange kolli innsatte har med seg. I tillegg bør man varsle helseavdelingen slik at eventuelle medisiner er i orden, samt påse at innsattes konto er oppgjort.

7.7. Saksgangen i europeisk soningsoverføring

⁵ Jf. lov om overføring av domfelte § 13.

⁶ Se mal på KOMPIS.

8. HVA GJØR VI NÅR VI IKKE SNAKKER SAMME SPRÅK?

8.1. Tilrettelegging av informasjon og kommunikasjon

Det er store språkutfordringer i kriminalomsorgen. Flere rapporter dokumenterer at kriminalomsorgen har et underforbruk av tolketjenester, samtidig som ansatte opplever at det er et stort behov for tolk. Det er også kartlagt bruk av andre innsatte eller personer uten tolkefaglige kvalifikasjoner i situasjoner der det er behov for kvalifisert tolk.

Det er igangsatt et arbeid rundt et lovforslag om tolk i offentlig sektor. I NOU 2014:8 Tolking i offentlig sektor, er det blant annet foreslått en økt bruk av skjermtolking. KDI er positive til en økt bruk av skjermtolking i kriminalomsorgen.

Dagens bruk av tolketjenester i kriminalomsorgen er i stor grad knyttet til formidling av informasjon til innsatte vedrørende regelverk, beslutninger og innsattes rettigheter. Det er tilfeller der nødvendig kommunikasjon mellom innsatte og ansatte vanskelig kan håndteres uten bruk av tolk. Et eksempel er ved vurdering av innsattes eventuelle sårbarhet for selvskade.

Avdelingsbetjentenes deltagelse i tolket kommunikasjon kan bidra til at kommunikasjonen mellom ansatte og innsatte, også i avdelingen, styrkes.

Tolking er et eget fagområde. IMDi har et nasjonalt ansvar for dette området. IMDi har ansvar for bl.a. tolkeportalen.no. Her finner man god informasjon knyttet til bruk og bestilling av tolk på aktuelle språk. Tolking av god kvalitet er avgjørende for at rettssikkerheten til personer som ikke snakker norsk i tilstrekkelig grad skal ivaretas.

En tolk er en person som oversetter muntlig fra et språk til et annet, en persons tale for andre lyttere på det tidspunkt ytringen blir gjort.

En oversetter eller translatør er en person som oversetter skriftlig fra et språk til et annet.

På www.tolkeportalen.no finner man Nasjonalt tolkeregister som gir en landsdekkende oversikt over personer som har gjennomført kvalifiseringstiltak på tolkefeltet.

8.2. Hva kan vi gjøre uten tolk?

Til tross for at mange fengsler har store utfordringer knyttet til at de innsatte ikke har et felles språk, virker det som om mange av utfordringene løses på en eller annen måte i fengselshverdagen. Fengselsansatte gjør bruk av de ressursene de har, er praktisk orienterte og løsningsorienterte. Det er viktig å poengtere at dette ikke gjør det reelle behovet for tolk mindre. Kriminalomsorgen har pr i dag et uløst ansvar for å ivareta den enkeltes rettigheter når det gjelder dette temaet.

Inntil det ovennevnte lovforslaget eventuelt vedtas og kriminalomsorgen får nye retningslinjer med hensyn til bruk av tolk må vi imidlertid forholde oss til dagens virkelighet. Hverdagen skal gå rundt, og ansatte er nødt til å bruke de mulighetene som finnes i møte med innsatte som man ikke kan kommunisere verbalt med.

Da er det viktig at kriminalomsorgens ansatte er bevisst på problemstillingene rundt temaet og bruker et godt skjøn. I det følgende er noen praktiske løsninger forsøkt belyst.

Bruke andre innsatte for å oversette

Det skal aldri benyttes medinnsatte til oversetting i saker som omhandler noen form for juridisk saksbehandling, eller helsespørsmål. I slike saker skal det benyttes tolk.

Ved oversettelse av ordinære rutiner, informasjon om regler på avdelingen og hverdagslige beskjeder kan det vurderes bistand fra medinnsatte med relevant språkkompetanse. Det er viktig at den ansatte vurderer hvorvidt dette kan skape et maktforhold mellom de innsatte som vi ikke ønsker, eller om en slik rollefordeling kan skade den innsatte på annen måte.

Å bruke andre ansatte til å oversette

74 Dette er mindre problematisk enn å bruke andre innsatte, og kan være en god løsning for eksempel for å gjennomføre forkynnelser av fengselets egne vedtak, avhør og lignende. I store fengsel blir gjerne språkmektige ansatte satt til å oversette/ snakke med innsatte på andre avdelinger. Noen enheter opplyser at de har gjort avtaler slik at de ved behov kan benytte ansatte med språkkompetanse fra andre fengsler til oversetting. Ansatte skal ikke brukes til oversetting ved f.eks legebesøk, i slike tilfeller har helseavdelingen ansvar for å bruke tolk. Dommer, vedtak og andre dokumenter som skal forkynnes på vegne av domstol/ politi/ UDI skal oversettes, eller forkynnes ved hjelp av tolk. Forvaltningsorganet som sender dokumentet fra seg har ansvaret for dette.

Bruke frivillige til å oversette

Frivillige skal ikke brukes til oversetting av noen former for juridisk saksbehandling i fengselet, politi, domstol eller utlendingsmyndigheter. Frivillige kan i noen tilfeller være til god hjelp for å oversette hverdagslige og kanskje også personlige anliggender. Viktig å passe på at den frivillige er personlig egnet til et slikt oppdrag med hensyn til vandel, og at vedkommende har fått opplæring i sin rolle som frivillig i fengsel. For eksempel vil frivillige fra etablerte samarbeidspartnere som Røde Kors og Frelsesarmeen være sikret en slik kvalitet i utgangspunktet. Det er viktig å huske på at våre frivillige samarbeidspartnere ikke har oversetting i fengsel som

ansvarsområde, og skal heller ikke forespørres om denne oppgaven isolert. Frivillige som oversetter kan være en løsning kun dersom den frivillige allerede har en relasjon til den innsatte, og at den frivillige anser oversettelse som viktig/relevant for sitt oppdrag for den innsatte.

I et fengsel var det flere chilenerne som ikke snakket verken norsk eller engelsk og som åpenbart slet med å finne seg til rette. Fengselets kapellan fra Frelsesarmeen ble forespurt om de kunne hjelpe til i situasjonen, og det ble koblet på en pensjonert frelsesarme-offiser som i mange år hadde hatt sitt virke i Santiago. Hun kom i denne perioden jevnlig på besøk i fengselet, samlet chilenerne til felles andakt, og hun hadde samtaler med dem en til en. Hun formidlet innsattes behov videre og oversatte slik at avdelingbetjentene fikk anledning til å komme à jour med den innsattes meddelelser og behov for avklaringer.

Den pensjonerte offiseren hadde fortsatt kontakter i Chile, og hun sørget for at de innsattes familier fikk besøk fra Frelsesarmeen med tilbud om hjelp. Hun fikk via sitt nettverk også formidlet en svært viktig kontakt og fotografier mellom en av de innsatte og dennes barn og øvrig familie. Dette var svært betydningsfullt for den innsatte. På grunn av språkproblemene hadde han i lang tid gått med en stor frykt for at han ikke kom til å se sine barn igjen på flere tiår.

“Et fengsel forteller at de ved en anledning hadde en varetektsinnsatt som kun snakket mandarin. Han var en stille og rolig innsatt som satt isolert på avdelingen i ca 2 måneder. Betjentene så at han var engstelig og bar preg av isolasjonen. Han fikk tilbud om å arbeide på kjøkkenet. Kjøkkenet har laget en ”pekebok” som ble tatt i bruk. Etter kort tid var innsatte merkbart bedre. Han turte se på de ansatte, smile og søkte kontakt. ”Kjøkkenkarrieren” startet med renhold av kantine og kjøkken, deretter ga de han en kniv slik at han kunne kutte grønnsaker. Verkmesteren oppdaget da at dette var noe innsatte behersket meget godt. Han kuttet hurtigere enn en maskin. Etterhvert utvidet arbeidsområdet seg.”

Verksbetjent

76

8.3. Kan man kommunisere uten språk?

Av og til står ansatte i kriminalomsorgen i situasjoner hvor det verken er en tolk tilgjengelig eller andre personer som kan et språk som den domfelte forstår. Det hender også at vi må forholde oss til en person som er analfabet. Det finnes eksempler på god håndtering av slike situasjoner i kriminalomsorgen. Noen har laget pekebøker med enkle tegninger som alle kan forstå. Gjennom fantasifulle gester og «tegnspråk» klarer mange å nå frem med sitt budskap selv om man ikke forstår hverandres språk. Ved at man virkelig forsøker, og gjør sitt beste, viser man interesse og engasjement, noe som igjen bidrar til å skape tillit.

Møbelgiganten IKEA har lyktes med stor omsetning av flatpakkede møbler. De selger sine møbler i mer enn 40 land spredt over hele verden. Bruksanvisningene inneholder som regel ikke et eneste ord, kun tegninger.

Når man ikke har et felles språk er det viktig å være tydelig i uttrykksform samt ansiktsuttrykk ettersom dette får stor betydning. Det er viktig å huske at de som ikke snakker norsk/engelsk kanskje er fra deler av verden hvor myndighetspersoner forbindes med korrupsjon og maktovergrep. Det har vært hendelser i kriminalomsorgen hvor innsatte forventer å bli torturert eller utsatt for overgrep, og dette har mest sannsynlig sammenheng med deres tidligere opplevelser. Det er derfor viktig at man er bevisst på at man nonverbalt viser at man er vennligsinnet. KDI har utarbeidet ”informasjon for utenlandske innsatte” som viser en oversikt over de mest sentrale ordene og begrepene på norsk og 10 andre språk. Man bruker bilder og tekst for å lette kommunikasjonen. Dette er et godt verktøy til bruk i hverdagen når vi ikke har felles språk. Det er også laget en informasjonsfilm til nyinnsatte i Oslo fengsel og region Sør, som vises på de interne TV-kanalene og er oversatt til flere språk.

Gjennom historien har det vært vanlig å kommunisere uten språk og dette er en universell egenskap mennesker har. I Kriminalomsorgen har vi mange eksempler på måter å løse kommunikasjonsutfordringer på.

Tips fra hverdagen i kriminalomsorgen

- Bruke tegninger for å forklare hva som skjer under en visitasjon.
- Mange bruker google translate. Dette kan være et godt verktøy, men vær oppmerksom på at det ikke alltid blir korrekte oversettelser.
- Prison translator er et nyttig verktøy for oversettelser av begreper til mange ulike språk. <http://www.prisontranslator.eu/>
- Noen avdelinger har laget påmeldingslapper med grafiske symboler i stedet for skrift.
- Plakater med tegninger + ord på norsk/ engelsk så innsatte kan øve på dem.
- Brettspill kan man gjøre uavhengig av felles språk.

77

“Hvis innsatte synes det er greit, ta en tur på cellen eller på arbeidsplassen. Se på bilder/effekter for å se etter om han har familie eller interesser som det kan være fint å snakke om for å få en felles plattform. Dette kan være et hjelpemiddel også hvis det er vanskelig å kommunisere pga språk. Det er enklere å bryte isen enn på et nøytralt rom uten felles referanser å se på.”

Yury Zeltentzov, kapellan, Frelsesarmeen, Safe Way Home

9. RETT TIL VELFERDSTJENESTER I OG UTENFOR FENGSEL

9.1. Rett til opplæring

Alle fengsler i Norge har et opplæringstilbud til innsatte. Ansvaret er lagt til videregående skoler i nærheten av det enkelte fengsel. Fylkesmannen i Hordaland er den sentrale myndighet for fengselsundervisningen i Norge. Retten til opplæring i fengsel reguleres av opplæringsloven. Som en forenklet oppsummering kan man si at barn under 18 år har rett til å få opplæring uavhengig av oppholdsrett i Norge.

Voksne uten oppholdsrett i Norge har etter opplæringsloven ikke rett på opplæring. Likevel anser både Europarådet og FNs konvensjoner utdanning som en verdi man har rett på som menneske, som nødvendig for å utvikle seg, forstå sitt eget verd og være deltaker i et samfunn.

Fengselsundervisningen i Norge legger dette prinsippet til grunn. I fengsler med mange utenlandske innsatte har fengselsundervisningen tilpasset sitt tilbud slik at det også favner innsatte uten lovlig opphold i Norge. Målet er å gi kompetanse som er uavhengig av hvilket land man bor i. For eksempel engelskundervisning.

Snakk med personen om tiden i kriminalomsorgen kan benyttes til noe nyttig som f.eks å benytte seg av engelskundervisning eller om vedkommende kan få kompetanse og et kompetansebevis for arbeidsdriften.

Det er eksempler på at skolen samarbeider med arbeidsdriften i fengselet, og gir kompetansebevis for praktiske ferdigheter som kan være nyttig for innsatte som skal tilbake til hjemland, for eksempel sveising og renhold.

For å lese mer om lover, regler og konvensjoner som regulerer opplæring for utenlandske innsatte:

- Opplæringsloven
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61>
- International Law and Policy institute har utarbeidet et notat om menneskerettslig regulering av rett til opplæring i norske fengsler for utenlandske fanger som skal sendes ut av landet etter endt soning. Mer informasjon kan fås ved henvendelse til Fylkesmannen i Hordaland.

9.2. Rett til helsetjenester

Alle fengsler i Norge har helsetjeneste. Ansvaret er gitt til helsetjenesten i den enkelte fengselskommunen. Det er Helsedirektoratet som er den sentrale myndighet for helsetjeneste i fengsel. Alle i Norge har rett til helse- og

omsorgstjenester. Dette er regulert i pasientrettighetsloven. Retten til helsehjelp for innsatte i fengsel er videre regulert i forskrift.

Alle personer som oppholder seg i Norge, også uten oppholdsrett, har rett til:

- helsehjelp som er helt nødvendig og som ikke kan vente uten fare for nært forestående død, varig sterkt nedsatt funksjonstilstand, alvorlig skade eller sterke smerter.
- dersom vedkommende er psykisk ustabil og utgjør en nærliggende og alvorlig fare for eget eller andres liv eller helse, har vedkommende rett til psykisk helsevern
- nødvendig helsehjelp før og etter fødsel
- svangerskapsavbrudd etter bestemmelsene i abortloven
- smittevern hjelp, jf. smittevernloven § 6-1
 - For eksempel om en innsatt har tuberkulose skal man behandle ferdig før innsatte forlater landet.

<http://www.regjeringen.no/upload/HOD/forskrift-prioriteringsforskriften.pdf>

Innsatte i norsk fengsel uten oppholdsrett har rett til helsehjelp som ikke bør vente til frihetsberøvelsen er opphørt. Nærmere beskrevet i forskriften:

«»

“personer som er undergitt frihetsberøvelse skal ha tilnærmet samme rett til helsehjelp som andre innsatte, uavhengig av vedkommendes oppholdsstatus og oppholdstid i landet. Også forebyggende og rehabiliterende behandling omfattes. Det er bare helsehjelp som uten nevneverdige konsekvenser kan utsettes til frihetsberøvelsen er over, som innsatte uten lovlig opphold i riket ikke har rett til.”

Helse- og omsorgstjenesten til innsatte i fengsel.
Helsedirektoratet.no

9.3. Rett til tannhelsetjeneste

Alle fengsler i Norge er tilknyttet tannhelsetjeneste. Det er fylkestannlegen i det geografiske fylket fengselet hører til som har ansvar. Tilbudet som gis i fengsel er ikke avhengig av retten til opphold i Norge.

Innsatte i fengsel har rett til:

- Nødvendig akutt tannbehandling, ved behov, uansett oppholdets varighet.
- Tilbud om tannhelseundersøkelse samt nødvendig forebyggelse og vanlig tannbehandling til innsatte med opphold lenger enn tre måneder.
- Ved forventet langtidsopphold utover tre måneder bør en enklere orienterende tannhelseundersøkelse utført av helsepersonell inngå i den generelle innkomstundersøkelsen. (Rundskriv IK-28/89 fra Helsetilsynet)

9.4. Rett til tjenester fra NAV

NAV (Nye arbeids- og velferdsetaten) er samorganisering av det som tidligere var Aetat, Trygdeetaten og den kommunale sosialtjenesten. Retten til hjelp fra NAV er regulert i tre lover:

- Arbeidsmarkedsloven
- Trygdeloven
- Lov om sosiale tjenester

Det er medlemskap i folketrygden som er nøkkelen til rettigheter fra NAV. Som medlem har man både rett til kontantytelser som pensjon, sykepenger eller dagpenger ved arbeidsløshet og ytelser som ikke gis direkte i form av penger, for eksempel dekning av utgifter til helsetjenester. Er man bosatt i Norge, er man som hovedregel medlem i folketrygden. For at man skal anses som bosatt, må oppholdet i Norge vare, eller ha til hensikt å vare, i minst 12 måneder. Det er ikke avgjørende at man er norsk statsborger, registrert i folkeregisteret eller betaler skatt til

Norge, men det er en forutsetning at man har lovlig opphold i Norge.

<https://www.nav.no/>

Søkeord: trygdedekning

Kort oppsummert kan man si at uten lovlig opphold i Norge har man ikke rett til hjelp fra NAV etter noen av de tre lovene, bortsett fra rett til råd og veiledning. For innsatte i fengsel er det imidlertid gjort unntak i rundskriv om lov om sosiale tjenester.

I rundskrivet påpekes det at en person som ikke har lovlig opphold i Norge, men som er under straffegjennomføring og dermed ikke har mulighet til å reise fra landet, har rett til nødvendige tjenester under soning.

<https://www.nav.no/rettskildene/Rundskriv/Hovednr.+35+-+Lov+om+sosiale+tjenester+i+NAV.410516.cms#krav-til-forsvarlighet>

Innsatte uten lovlig opphold har rett til å få vurdert søknad om klær, briller og lignende som er nødvendig under fengselsoppholdet. Det vil være den kommunen hvor innsatte ble pågrepet som har ansvar for å vurdere søknaden.

9.5. Skjematisk oversikt over rettigheter for personer uten lovlig opphold i Norge

	Rettigheter under fengselsopphold	Rettigheter utenfor fengsel
Helse	Helsehjelp som ikke bør vente til frihetsberøvelsen er opphørt. Også forebyggende og rehabiliterende behandling omfattes.	<ul style="list-style-type: none"> Helt nødvendig helsehjelp som ikke kan vente uten fare for nært forestående død, varig sterkt nedsatt funksjonstilstand, alvorlig skade eller sterke smerter. nødvendig helsehjelp før og etter fødsel og ved svangerskapsavbrudd smittevern hjelp Frivillige organisasjoner kan ha tilbud for denne gruppen. For eksempel Helsestasjonen for papirløse migranter i Oslo.
Psykatri	Helsehjelp som ikke bør vente til frihetsberøvelsen er opphørt	Hvis en person er psykisk ustabil og utgjør en nærliggende og alvorlig fare for eget eller andres liv eller helse, har vedkommende rett til psykisk helsevern.
Tannhelse	Det gjøres ingen forskjell ut fra oppholdsstatus i Norge.	Alle innsatte har rett til nødvendig tannbehandling. Alle voksne er betalende kunder. Dersom man har midler kan man få tannbehandling. Uten personnummer vil det imidlertid være vanskelig å få bestilt time hos offentlig tannhelse. Hvis man er registrert med asylsak kan man søke om dekning av nødvendig tannbehandling via asylmottaket/UDI.
NAV	I utgangspunktet ingen rettigheter i forhold til NAV-lovgivningen. Unntak: Lov om sosiale tjenester gir lik rett til sosialhjelp under fengselsopphold. For eksempel klær, briller.	<ul style="list-style-type: none"> Rett til råd og veiledning. I noen få tilfeller rett til midlertidig nødhjelp inntil utreise. Nb: Registrerte asylsøkere (også de med avslag) har rett til opphold på asylmottak og får dekket nødvendig livsopphold der. Noen frivillige organisasjoner har tilbud til "papirløse migranter".
Skole	Ingen formell rett til undervisning for personer over 18 år. Fengselsundervisningen tilbyr likevel engelskundervisning og annen kompetanse som er uavhengig av hvilket land man bor i.	Ingen rettigheter til skolegang etter 18 års alder.

9.6. Rutine ved løslatelse til asylmottak

UDI har gjennomført prosjekt «Sikkerhet og samhandling» med mål om blant annet å bedre sikkerheten når innsatte skal løslates fra fengsel og ta opphold på asylmottak. Prosjektet utarbeidet en rutine som det er ønskelig at Kriminalomsorgen skal følge. Rutinen er tatt opp i styringsdialogen med KDI og det er besluttet at rutinen skal være et veiledende dokument for bruk i asylsaker. Rutinen vil her bli presentert i sin helhet.

Rutine i forkant av løslatelse av asylsøker/flyktning som skal tilbake til asylmottak

Ca 1 uke før løslatelse skal det ringes til regionskontoret i UDI hvor personen sist var registrert. Dette for å sikre at personen henvises til rett mottak.

Informert HVEM som skal løslates NÅR og spør HVILKET mottak personen skal sendes til og ADRESSEN dit. Be om tilbakemelding snarlig fra regionskontoret slik at dere rekker å informere personen om HVOR han/hun skal før løslatelsen. Regionskontoret informerer mottaket.

Målet er at kriminalomsorgen skal løslate innsatte/domfelte til forberedte og ordnede boforhold, samtidig som vi styrker kontrollen med beboerne og øker sikkerheten på asylmottakene.

Dersom det blir endringer av planlagt løslatelsestidspunkt er det viktig å umiddelbart gi beskjed til UDI sitt respektive regionskontor.

Telefonnummer til de ulike regionskontorene:

Sist registrert ved asylmottak i;

Aust-Agder, Telemark, Vest-Agder, Vestfold
Akershus, Oslo
Hordaland, Rogaland, Sogn og Fjordane
Finnmark, Troms, Nordland,
Buskerud, Hedmark, Oppland, Østfold
Møre og Romsdal, Nord og Sør-Trøndelag

Kontaktinformasjon

UDI Regionskontor Sør	tlf: 38106060
UDI Regionskontor Oslo	tlf: 23351500
UDI Regionskontor Vest	tlf: 55300999
UDI Regionskontor Nord	tlf: 76965810
UDI Regionskontor Indre Østland	tlf: 61146500
UDI Regionskontor Midt Norge	tlf: 73104000

10. BARN OG PÅRØRENDE

Til denne delen av håndboken er det sendt ut en forespørsel om innspill til barneansvarlige i de ulike enhetene. Innspillene har bidratt til å få et brukervennlig fokus, og flere viktige aspekter ved målgruppen barn som pårørende er blitt spilt inn.

Å jobbe med utenlandske innsatte vil i mange sammenhenger også inkludere et arbeid rettet mot barn som pårørende. Barn av utenlandske innsatte/domfelte med utvisningsvedtak har de samme rettighetene i kriminalomsorgen som barn av innsatte som ikke skal utvises. I de tilfellene hvor barnet har en forelder som skal utvises etter straffegjennomføring, er barnet i en ekstra sårbar situasjon. Under soningsoppholdet kan de ha hatt jevnlig kontakt med sin forelder, men etter utvisningen kan kontakten bli redusert eller opphøre helt. I tillegg kan noen av barna ha ekstra utfordringer fordi de har en annen kulturbakgrunn og er ulikt integrert i det norske samfunn, slik at språk og forståelse for hva som skjer kan skape utfordringer.

Innholdet og omfanget av kriminalomsorgens ansvar for å ivareta barns behov for informasjon, råd og støtte, og samarbeid med øvrig personell som yter tjenester inne i fengselet, reguleres i Straffegjennomføringsloven.

10.1. Barneansvarlig

Opprettelse av barneansvarlige på de ulike enhetene i kriminalomsorgen er en funksjon som skal bistå barn som pårørende til domfelte/innsatte og påse at barnets beste er ivaretatt under straffegjennomføring og varetekt. KDI har i rundskriv 4/2015 gitt retningslinjer for funksjonen. Barneansvarlig skal ha en koordinerende rolle i spørsmål knyttet til ivaretagelse av barn som pårørende i kriminalomsorgen. Det innebærer at barneansvarlig skal fremme barneperspektivet i sin enhet. Barneansvarlig har et særlig ansvar for at det utarbeides gode rutiner i

enheten, basert på hvordan man kan ivareta målgruppens behov, innenfor kriminalomsorgens ansvarsområde.

10.2. Barn av pårørende som skal utvises

Barn av pårørende som skal utvises fra Norge er i en spesiell sårbar situasjon. En utfordring for kriminalomsorgen er hvordan man på best mulig måte kan ivareta barnet under soningsforløpet, spesielt i tiden nær utvisning. Under soningen vil barnet ha mulighet til samvær med innsatte blant annet gjennom besøk, telefon og permisjoner. Fra kriminalomsorgens side kan et viktig verktøy være fedre- eller mødregrupper, samt bevisstgjøring og økt kunnskap om hvordan barn kan reagere på ulike utfordringer ved at mor eller far soner i fengsel. Det er viktig å huske at et utvisningsvedtak i seg selv ikke er nok til å nekte overføring til lavere sikkerhet, og at hensyn til barn skal vektlegges når slik overføring vurderes.

Dersom man som ansatt i kriminalomsorgen kjenner til at barn blir berørt i en utvisningssak er det fint å være klar over at det finnes ulike hjelpeinstanser som kan bistå pårørende i denne situasjonen. En instans kan være «For fangers pårørende». Der kan barnet få råd og veiledning, samt at det arrangeres ulike aktivitetstilbud. Foreningen er landsomfattende.

Barneansvarlige på enheten bør være en naturlig samarbeidspartner når det gjelder spørsmål tilknyttet barn som pårørende.

“Selv om en innsatte/domfelte har utvisningsvedtak kan vedkommende være en god forelder dersom de gis muligheten. Denne muligheten kan skje gjennom permisjoner eller åpen soning mens de ennå er i Norge og kan ha kontakt”.

Barneansvarlig

10.3. Barn som ikke bor i Norge

Mange utenlandske innsatte har barn som ikke bor i Norge. Utfordringene dette skaper kan være lang reisevei for å komme på besøk, eller vanskeligheter med telefonkommunikasjon på grunn av manglende tolk. Det er svært få tilbud til denne målgruppen. Et godt tilbud til barnet kan være at den innsatte spiller inn sanger/fortellinger på CD, slik at barnet får en leseopplevelse. For eksempel eksisterer det et prøveprosjekt - «Lyden av lesing» der innsatte får hjelp til å lese inn barnebøker på CD til egne barn.

10.4. Utfordringer knyttet til språk og kultur

10.4.1. Barn skal ikke brukes som tolk

Kriminalomsorgen opplever at det på familiebesøk forekommer tilfeller hvor barnet brukes som tolk. Dette

erfares for eksempel i tilfeller hvor mor ikke behersker norsk eller engelsk, og familien skal på besøk til far. Å bruke barn som tolk kan skape flere uheldige situasjoner samtidig som det kan sette barnet i en vanskelig situasjon. Det er viktig at kriminalomsorgen er bevisst de utfordringer det kan være for barnet dersom vedkommende må tolke informasjon som kriminalomsorgen ønsker å formidle. I utgangspunktet skal man ikke benytte barn til denne oppgaven, samtidig som det er vanskelig per dags dato å få en god løsning på denne utfordringen. Det er spesielt viktig at det gjøres en individuell vurdering og at barnet ikke benyttes som tolk tilknyttet innsatte/domfeltes private spørsmål.

10.4.2. Kulturelle forskjeller

Pårørende til utenlandske innsatte kan ha et annet forhold til offentlige myndigheter som politi og fengsel enn det vi

har i Norge. For å få til en god dialog rundt besøk benytter kriminalomsorgen blant annet advokaten (tolken) til den innsatte for å avtale besøk og på denne måten også informere om regler og rutiner, samt rettigheter for besøk. Det er utarbeidet flere hjelpemidler for både innsatte og pårørende i møte med norsk kriminalomsorg. På kriminalomsorg.no ligger mye informasjon som kan ha god nytteverdi i det videre arbeidet opp imot pårørende. Der ligger blant annet informasjonsvideo og brosjyrer oversatt til flere språk.

10.4.3. Telefoni/Skype

Innsatte kan søke om utvidet telefontid for å opprettholde kontakt med barn. Flere av de barneansvarlige påpeker at det er en utfordring at kriminalomsorgen krever at telefonnummeret er registrerte for at fengselet skal kunne følge sikkerhetsrutinene. Det er en realitet at mange utenlandske pårørende har uregistrerte telefonnummer, noe som på sin side kan føre til at de får avslag på å ringe pårørende. Flere enheter har nå mulighet til å benytte seg av skype, men dette betinger selvfølgelig at pårørende også har tilgang.

10.4.4. Besøksklareringer fra utlandet

For å komme på besøk krever deler av kriminalomsorgen at de pårørende må dokumentere at de ikke er straffet eller lignende. Enkelte enheter i kriminalomsorgen krever vandelsattest fra politiet i hjemlandet. Mange utenlandske

besøkende strever med å få tak i dette. I mange land er politiet korrupt og det koster en del penger å få tak i slik dokumentasjon.

På kriminalomsorgen.no står følgende:

Før besøk til innsatte i fengsel med høyt sikkerhetsnivå (lukket fengsel), skal kriminalomsorgen innhente opplysninger om besøkendes vandel. I forbindelse med besøk til innsatte i fengsler med lavere sikkerhetsnivå sjekkes vandelen ved behov.

SPØRSMÅL

Er det lov å bruke barn som tolk?

I 2014 ble det sendt ut en høring fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet (BLD) hvor det er foreslått å innføre et forbud mot bruk av barn som tolk.

BLD skriver i høringsnotatet at det er hensynet til barnets beste som er formålet med forbudet. De skriver at kontakten med forvaltningen ofte vil gjelde voksnes livssituasjon, og at barn bør skjermes mot å bli involvert. Forslaget gjelder forbud mot at barn brukes som tolk eller for å formidle informasjon på norsk eller samisk til eller fra personer som ikke forstår eller kan gjøre seg forstått på disse språkene. Forbudet gjelder også tegnspråktolkning. Formålet med lovbestemmelsen er hensynet til barnets beste. Det vil ofte være en urimelig belastning for barn å tolke eller videreformidle komplisert informasjon, eller sensitive eller alvorlige forhold. Når barn benyttes som tolk er de oftest i familie med den det tolkes for. Barnet kan derfor utsettes for press til å bli brukt som tolk, og det kan oppleve en vanskelig dobbeltrolle ved å skulle gjengi det en offentlig ansatt og en nærstående sier, og samtidig oppleve en forventning om å ivareta interessene til familiemedlemmet. Barn vil i tillegg ikke ha de faglige forutsetningene som kreves for å tolke.

Forslaget er under behandling.

SPØRSMÅL

Krever kriminalomsorgen vandelsattest fra politiet i hjemlandet dersom en utenlandsk statsborger ønsker å besøke en innsatt?

Hvorvidt det kreves vandelsattest fra politiet i hjemlandet før man kan komme på besøk varierer fra enhet til enhet. Mer informasjon finnes på kriminalomsorg.no og i interne retningslinjer ved den enkelte enheten.

10.4.5. Straffegjennomføring i eget hjem

I retningslinjer for straffegjennomføring med elektronisk kontroll er det et eget punkt om barn til domfelte. Dette gjelder selvfølgelig uavhengig av barnets etniske bakgrunn, samtidig kan man anta at en dialog er vanskeligere dersom man har en annen kulturell og språklig bakgrunn. Ved avgjørelser som gjelder domfelte med omsorg for eller regelmessig samvær med barn skal det tas særlig hensyn til hva som er til barnets beste. Det er viktig at dette prinsippet gjelder uavhengig av de involvertes statsborgerskap eller kulturelle bakgrunn.

Er man bekymret for et barn har man som offentlig myndighet plikt til å gi opplysninger til kommunens barneverntjeneste når det er grunn til å tro at et barn blir mishandlet hjemme eller det foreligger andre former for omsorgssvikt, Barnevernloven §6.4.

88

SPØRSMÅL

Kan utenlandske innsatte/domfelte sone med elektronisk kontroll?

Dersom vilkårene for elektronisk kontroll er ivaretatt er det fullt mulig for utenlandske innsatte/domfelte å gjennomføre elektronisk kontroll. Det er en forutsetning for gjennomføring av straff utenfor fengsel at domfelte skal ha fast bopel og være sysselsatt i form av arbeid, opplæring eller andre tiltak. Domfelte skal dessuten unnlate å bruke rusmidler, bedøvelsesmidler, hormonpreparater eller andre kjemiske stoffer som ikke er lovlig foreskrevet.

Særlig om utenlandske domfelte

Det er en forutsetning for innvilgelse av straffegjennomføring med elektronisk kontroll at domfelte med utenlandsk statsborgerskap har oppholds- eller arbeidstillatelse i Norge.

Ved vurderingen av om domfelte med utvisningsvedtak skal innvilges straffegjennomføring med elektronisk kontroll skal det særlig legges vekt på faren for unndragelse og faren for at domfelte begår ny kriminalitet. Det skal videre tas hensyn til domfeltes tilknytning til landet.

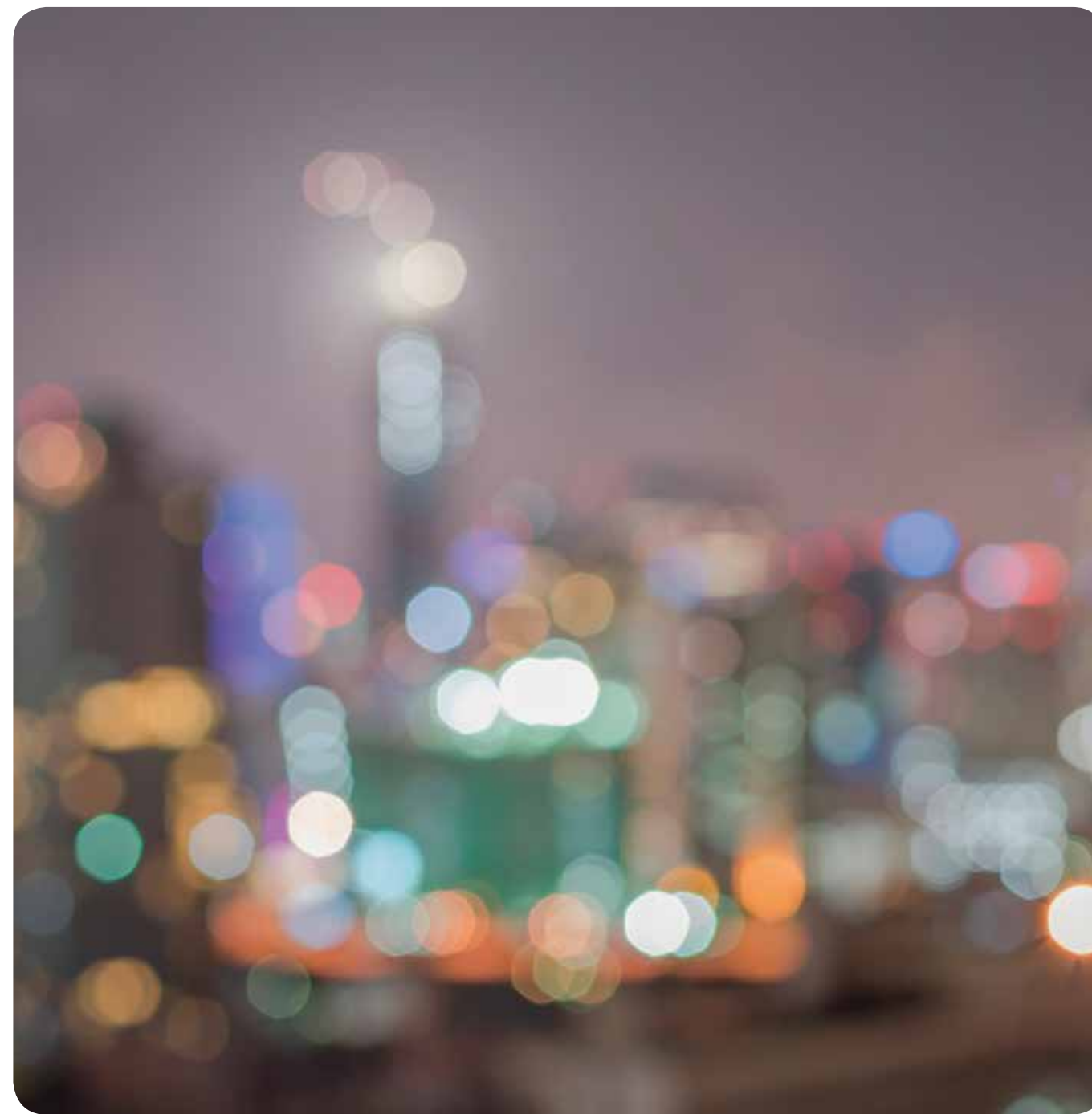
<http://www.kriminalomsorgen.no/fotlenke-elektronisk-kontroll.237889.no.html>

89

11. NYTTIG KONTAKTINFORMASJON

For fangers pårørende (FFP)	http://www.ffp.no	Tlf. 22 11 41 30
Frelsesarmeen Safe way home	http://www.frelsesarmeen.no	
	http://www.frelsesarmeen.no/no/vart_arbeid/fengselsarbeidet/	Tlf. 22 99 85 00
International Organization of Migration (IOM)	http://www.iom.no/	Tlf. 23 10 53 20
Juss-Buss	http://www.jussbuss.no	Tlf. 22 84 29 00
Koordineringsenheten for ofre for menneskehandel	https://www.politi.no/strategier_og_analyser/strategier_og_tiltak/Tema_18.xml	
Nasjonalt kompetansesenter for minoritetshelse (NAKMI)	http://www.nakmi.no	Tlf. 23 02 34 80
Nasjonalt kompetansesenter om vold og traumatisk stress (NKVTS)	http://www.nkvts.no	Tlf. 22 59 55 00
Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS)	http://www.noas.no	Tlf. 22 36 56 60
Norsk Folkehjelp	http://www.folkehjelp.no	Tlf. 22 03 77 00
Politiets utlendingsenhet (PU) – Betjent alle dager, hele døgnet		Tlf. 22 34 24 20
Direkte nummer til saksbehandlings-enheter i Politiets utlendingsenhet:		
1) Nord-Afrika, Midtøsten og arabiske land		Jour tlf. 488 88 191
2) Europa, gamle Sovjetunionen og Dublin		Jour tlf. 488 88 192
3) Afrika sør for Sahara, Det fjerne Østen og resten av verden		Jour tlf. 488 88 193
4) Dublin		Jour tlf. 404 21 030
Ressurssenter om vold traumatisk stress og selvmordsforebygging (RVTS)	http://www.rvts.no	
Røde Kors	http://www.rodekors.no	Tlf. 05003
Sosialt arbeid med sårbare migranter	http://www.uteseksjonen.no	
UDI:		
Veiledningstjenesten i UDI		Tlf. 23 35 16 00
Arbeidsinnvandring	http://www.udi.no/sok/?searchquery=arbeidsinnvandring&filter=guides	
Europeisk ID-database	http://prado.consilium.europa.eu/en/homeIndex.html	
Liste over referanse-databaser	https://www.nidsenter.no/no/Metoder/Databaser/	
Familieinnvandring	http://www.udiregelverk.no/emner/familieinnvandring/	
Frivillig retur	http://www.udiregelverk.no/no/emner/retur-og-tilbakevending/frivillig-retur/	
Identitet	http://www.udiregelverk.no/no/emner/identitet/	
ID-relatert	https://www.nidsenter.no	
Landinfo	http://www.landinfo.no	
Reisedokumenter	http://www.udiregelverk.no/no/emner/reisedokumenter/	
Studieinnvandring	http://www.udi.no/sok/?searchquery=studie&filter=guides	
Utvisning EØS-borgere	http://www.udiregelverk.no/no/emner/utvisning/for-borgere-av-land-som-omfattes-av-eos-ordningen/	
Utvisning 3. land	http://www.udiregelverk.no/no/emner/utvisning/for-borgere-av-ovrige-land/	
UNE: Saksbehandlings-statistikk	http://une.no/no/Statistikk/	

12. FORDYPNING

12.1. Religionsforståelse i fengsel

av Morten Hultgren, KRUS.

Målet med dette kapittelet er å gi en kort innføring i religionsforståelse i fengsel, med blick mot utenlandske innsatte. Først skal vi se på noen overordnede begrep i henhold til religionsforståelse - startskuddet er å se på vår egen kultur og forståelse for religion – for så å fortsette med straffegjennomføringslovens (strgjfl.) § 23 og til slutt fengselsprestens rolle og funksjon i fengsel.

Religionsforståelse – 3 kategorier av kristne religiøse grupper

Kort sagt handler religionsøken hos mennesker om å forstå noe som ligger utenfor vår egen virkelighetsforståelse. Religion er med andre ord i de fleste sammenhenger nært knyttet til søken etter mening. Innen fagfeltet religionssosiologi er det vanlig å bruke to definisjoner av religion: funksjonell (hva religionen gjør) og substansiell (hva religionen er). Det er videre vanlig å dele religiøse bevegelser inn i ulike kategorier, i forsøk på å vise tendenser og sammenligningsgrunnlag i en ellers kompleks verden. Et forslag til inndeling er å finne i boken *Religion in modern times (2001)*, forfattet av Linda Woodhead og Paul Heelas. Boken samler en rekke utdrag fra andre forfattere og forsøker å kategorisere disse innen tema som gudsbilde, sannhetsmonopol, økonomi, politikk, kjønn og etnisitet med mer. Som grunnlag for dette studiet deler de kristne religiøse bevegelser inn i tre hovedkategorier. Disse tre er:

- **Religions of difference ('forskjellsreligioner')**

Det vi i Norge ofte ville kalt konservativ religiøsitet. Dette er religiøse grupper som setter tydelig skille mellom seg selv og andre. Gudsbildet her er Gud som den autoritære far – den som setter udiskutable rammer for åndelig og fysisk

liv, dommer på dommens dag og den som belønner korrekt adferd og tanker. Sannhetsmonopol er vanlig innen disse retningene, det vil si at man hevder å ha den hele og fulle sannhet, i tydelig motsetning til resten av verden. Norske frikirker vil i noen tilfeller kunne brukes som eksempel på denne retningen.

- **Religions of humanity ('humanitetsreligioner')**

Det vi i Norge ville sammenlignet med liberale grupper. Fokus er medmenneskelighet, det gyldne bud og synet på Gud som venn. Her er sannheten fleksibel, og kan ofte deles med andre – altså en innrømmelse om at andre religiøse grupper også kan ha teologisk sannhet på sin side. Den Norske kirke har trekk av denne retningen, ikke minst når den vektlegger at den er en 'folkekirke', hvor alle er velkommen.

- **Religions of spirituality ('nyreligiøsitet')**

Her er Gud tolket som åndelig energi som mennesket på ulike måter kan strekke seg mot, meditasjon og 'selvrealisering' er mye brukte metoder og teknikker for å oppnå dette målet. Sannhet tolkes som regel som flytende, i endring og umulig å pårope seg monopol over. Soulspring – Prinsesse Martha Louise og Elisabeth Nordengs 'engleskole' - er et eksempel på denne retningen.

De tre gruppene over må ikke tolkes som absolutte og statiske kategorier. Det er mange religiøse grupper som veksler mellom kategoriene. For eksempel vil Den norske kirke kunne tolkes som å trekke vekk fra 'religions of humanity' og mot 'religions of difference' hvis tema som homofile prester tas opp for diskusjon. Men de tre gruppene gir tre røde tråder som kan brukes for å forstå trekk ved det mylderet av religiøse grupperinger som finnes i dagens samfunn.

Det moderne Norge: Sekularisering og privatisering av religion

For å forstå religion i Norge i dag, må vi innom begrepene sekularisering og privatisering av religion. Sekularisering handler kort fortalt om at religion i stor grad har forlatt det offentlige rom. Et eksempel på dette er hvordan religion har trukket seg tilbake fra den politiske arena, og er blitt forvist til den private sfære. Dette er en utvikling som er et rimelig ny historisk sett, men som har skutt fart siden etterkrigstiden med stadig utbredelse, forbedring og byråkratisering av velferdsstaten. Resultatet er at det er i dag helt vanlig å anse religion som privat anliggende, noe som hver enkelt tar stilling til og vurderer om man vil følge/tro eller ei. Som naturlig følge av dette er det også vanlig å se på religiøse ledere, for eksempel prester, som å ha begrenset autoritet. Mange nordmenn vil i dag si seg enig i sitatet 'religion er greit, så lenge man holder det for seg selv og ikke prøver å tvinge det på andre'. Sitatet kommer som konsekvens av en årelang utvikling med sekularisering og privatisering av religion. Deler resten av verden denne oppfatningen av religion? Hva med utlendinger som sitter i norske fengsler?

Mange utlendinger som sitter i norske fengsler kommer ikke fra en kultur hvor individualisering og privatisering er velkjente og anerkjente samfunnstrekk. En motsats til denne vanlige norske oppfatningen er den kollektive kulturen. I kollektivistisk kulturer ser man generelt sett at religion spiller en større rolle i samfunnet som helhet. Religiøse ledere har også større autoritet enn det som er vanlig i vår privatiserte og sekulære kultur. Vi ser av dette at prestens rolle kan oppfattes ulik ovenfor utenlandske innsatte enn mange norske innsatte.

Religion, straffegjennomføringsloven og fengselspresten

Straffegjennomføringslovens § 23. Religion og livssyn: 'Kriminalomsorgen skal gi innsatte mulighet til å utøve religion og livssyn'. Dette er en veldig generell og kort formulert paragraf, som tangerer det humanistiske menneskesyn og

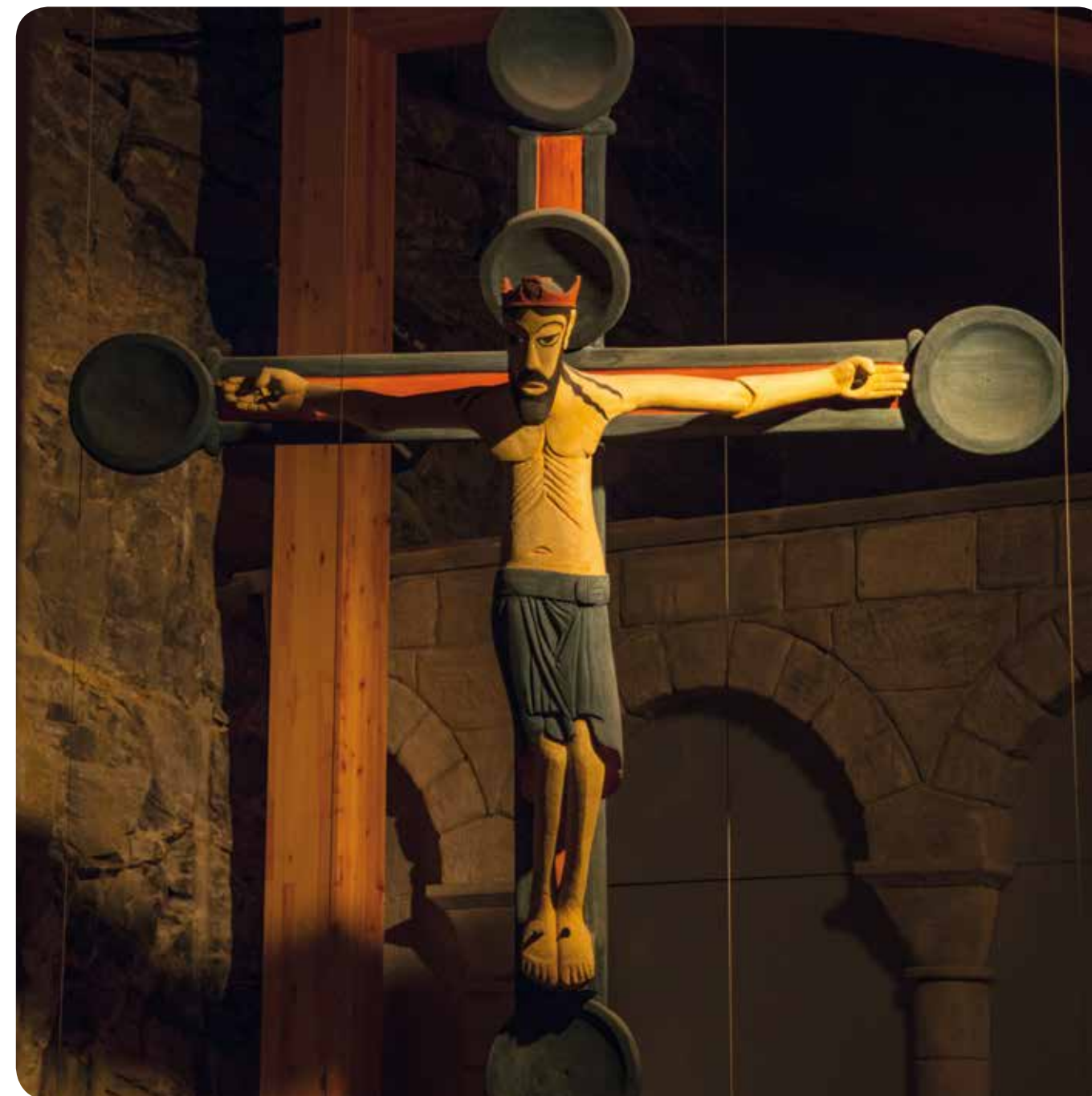
religionsfrihet på en god måte. Videre utdyping og forklaring er å følge i forskrift §6-5:

Forskrift §6-5. Religion og livssyn: 'Samtaler med prest, religiøs forstander, sjelesørger eller annen livssynsveileder skal som hovedregel skje under de kontrolltiltak som gjelder for vanlige besøk. Lokalt nivå kan gi lettelse i kontrolltiltakene ved religiøs aktivitet etter forhåndssamtykke fra regionalt nivå.'

Retningslinjer 3.21. Religion og livssyn: '... så langt det er praktisk mulig og forenlig med sikkerheten, legges forholdene til rette for at innsatte skal kunne utøve sitt livssyn ...'. 'Ved fengsler hvor det tjenestegjør fengselsprester, utfører denne den geistlige tjeneste for innsatte som er medlem i Den norske kirke, eller som selv etterspør geistlig tjeneste ...'.

Det er verdt å merke seg at i praksis er alle velkommen til å søke geistlige tjenester hos fengselspresten, uansett medlemskap i Den norske kirke eller ei. Her ser vi trekk av 'religions of humanity', som beskrevet over. Sentralt er også at selv om religionsutøvelse skal være mulig, så skal den skje innenfor rammene av sikkerhet og gjeldende kontrolltiltak.

Spenning som kan oppstå mellom det geistlige og fengselet rutiner er blant annet beskrevet i boken 'Jesus i fengselet', hvor tidligere prest i Oslo fengsel Harald Bekken sier seg frustrert over gudstjenester og medhjelpere som blir forsinket grunnet årsaker han ikke har oversikt over (Bekken, 2010: 17-18). Dette er et eksempel på hvordan sikkerheten regulerer og påvirker utførelse av religion i fengselet, og viser samtidig at det er viktig med både respekt og forståelse mellom betjentgruppen og fengselspresten. For gruppen utenlandske innsatte kan det også være ulik oppfatning av presten og dennes rolle og autoritet. Bekken (2010) skriver at '*Blant en del av de utenlandske innsatte var respekten for presten påtagelig, noen ganger*

ærbødig. Jeg representerte noe større enn meg selv, den verdensomspennende kirke, uavhengig av kirkesamfunn. Ja, jeg kunne få en opplevelse av at jeg representerte Gud for dem, Gud som var hos dem i fengselet' (s. 25).

Det Bekken beskriver her, kan gi et viktig bilde på hvordan utenlandske innsatte fra en kollektivistisk kultur kan møte fengselspresten i Norge. Vi ser av dette den store ressursen og samarbeidspartneren som ligger i fengselspresten og hvor viktig dette kan være for både sikkerheten og rehabiliteringsarbeidet på anstalten. Fengselsprest Bekken (2010) beskriver bruk av bibelen og tolkninger av Gud og Jesus som å møte innsatte der de er, som en venn med brennende ønske om å hjelpe dem videre i livet - et håp i en ellers mørk og tung hverdag. Dette er et tydelig eksempel på *religions of humanity*, som beskrevet over.

Utenlandske innsatte

I henhold til gruppen utenlandske innsatte og religion vil vi fremheve følgende punkter:

- Vår sekulære og privatiserte religionsforståelse er ofte ukjent og lite forståelig for mange utenlandske innsatte
- Fengselspresten vil ofte oppfattes som en tydeligere autoritetsfigur hos utenlandske innsatte enn hva vi er vant til å se i det offentlige rom i Norge.
- Religion er for de fleste religiøse noe som knytter en til noe helligere utenfor seg selv. Krenkelser ovenfor religiøs tro, objekter etc. vil derfor kunne bli tolket som seriøse.

Litteratur og lesetips:

- Bekken, H. (2010). *Jesus i Fengselet. Prekener bak murene*. Oslo: Luther forlag
- Gilhus, I. S. og Mikaelsson, L. (2007). *Hva er religion*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Heelas, P. og Woodhead, L. (2000). *Religion in Modern Times: An Anthology (Religion and Spirituality in the Modern World)*. Massachusetts (USA): Blackwell Publishers Ltd.
- Heelas, P., Woodhead, L. og Seel B. (2004). *The Spiritual Revolution. Why Religion Is Giving Way to Spirituality*. Malden (USA): Blackwell publishing.

12.2. Modell for målrettet og systematisk arbeid

av Kristin Opaas Haugli.

Modell for målrettet og systematisk arbeid hentet fra kurset Miljøarbeid, et tilbud ved etter- og videreutdanningsavdelingen ved KRUS.

Behovskartlegging

Systematisk innhenting av informasjon for å få en oversikt over personens behov og ressurser som vil danne grunnlaget for et målrettet arbeid. For å sikre en systematisk kartlegging er det en fordel å benytte et kartleggingsverktøy. I kriminalomsorgen er det per i dag ikke laget et eget kartleggingsverktøy for utenlandske innsatte, men det benyttes ulike egenutviklede kartleggings skjema som omhandles nærmere i kap. 6.

Målvalg

Mange i kriminalomsorgen er kjent med begrepet SMART når det gjelder å sette seg mål. Målsettinger bør være spesifikke, målbare, attraktive/oppnåelige, realistiske og tidsbestemte. Siden det her handler om utenlandske domfelte hvor mange forstår engelsk, er det hensiktsmessig å bruke de engelske betegnelsene:

S = specific
M = measurable
A = achievable
R = realistic
T = time

Tiltaksarbeid

Metodevalg

Metodevalg handler om hvordan man skal arbeide sammen med den domfelte frem mot målet. De fleste ansatte i kriminalomsorgen har erfaring med Motivational Interviewing (MI), og for mange vil dette være en naturlig del av arbeidsmetoden. I MI er det, som tidligere beskrevet, viktig å ivareta personens autonomi og muligheten for fritt å definere egne mål. Det er viktig å huske at i mange tilfeller er det overordnede målet ikke satt av den domfelte. Derfor kan man ikke fullt og helt betegne samtaler knyttet til f.eks returforberedende samtaler som motiverende samtaler. Det er likevel mulig å bruke elementer av MI fordi:

- Holdninger og væremåte, som er hele fundamentet i MI (jf. Carl Rogers, 1957), er viktig å ha med seg inn i alt arbeid der man skal bygge en relasjon preget av gjensidig tillit og respekt.
- Det vil være viktig for mange domfelte å få hjelp til å finne ut hvordan man kan gjøre det beste ut av situasjonen, og arbeide strukturert med hvordan man kan sette seg andre mål ut fra "nye" eller endrede forutsetninger og dele dette opp i delmål, for eksempel ved å benytte teknikken agenda/meny.

Gode kommunikasjonsferdigheter er viktig enten metoden er MI eller annen egnet metodikk. Foruten gode kommunikasjonsferdigheter, er det hensiktsmessig å ha god struktur på samtale. En god struktur kan være: Start med å sjekke stemningsleiet, oppsummer forrige samtale og gå gjennom hva som har skjedd/blitt gjort i mellomtiden. Bli enige om agenda, mål og hensikt for denne samtalen og start arbeidet. Avslutningsvis oppsummeres samtalen, og målet for neste samtale settes opp. Avtal hva som skal gjøres og hvem som skal gjøre hva til neste gang. Sørg for at tid og sted for neste samtale er avklart. Be om feedback på den gjennomførte samtalen. Vil du bli en enda bedre samtalepartner, er det viktig å be om feedback fordi dette kan gi deg nyttig informasjon som er til hjelp for å justere og eventuelt forbedre struktur, tilnæringsmåte og innhold i samtalen.

Planlegging

Når vi hjelper den domfelte/innsatte i sitt planarbeid vil det være viktig å være så konkret som mulig, av og til helt ned på detaljnivå. Hvis målene er konkrete, spesifikke og realistiske vil det være lettere å lage en plan som er gjennomførbar.

Konkrete spørsmål i planen til en som skal tilbakeføres til et annet land kan for eksempel være: Hvilken flyplass skal den domfelte til? Hvor skal han sove den første natten? Hvor skal han spise første måltid? Hvem skal han møte? Kan familie bidra med tak over hodet i første omgang? Hvem kan han samarbeide med allerede under straffegjennomføringen for å få ting på plass? Er det noen i Norge som kan være en aktuell samarbeidspartner? Når skal han snakke med disse? Telefonnummer? Postadresse? Er det noe annet som kan gjennomføres under straffegjennomføringen, for eksempel utdanning og arbeid som gir kvalifikasjoner på tvers av grenser?

Det gjelder å ikke bare snakke om disse tingene, men å skrive det ned i en plan hvor man først gjør en analyse av

situasjonen her og nå, beskriver behov og deretter setter opp mål, samt hvordan man har tenkt å nå målene, helt ned på detaljnivå. Det kan være nødvendig med flere planer.

Evaluering

De tiltakene som iverksettes under straffegjennomføring vil det være mulig for ansatte i kriminalomsorgen å hjelpe til med å evaluere, men i tiden etter gjennomført straff er det opp til den domfelte selv å vurdere hva som gikk bra og hva som kunne vært gjort annerledes. For å være forberedt er det viktig å snakke med domfelte om hva som eventuelt kan være til hinder for planen, hvilke risikofaktorer må det tas høyde for, og hvordan skal de håndteres dersom de dukker opp. Hvis noe går galt eller ikke blir helt som man hadde tenkt seg er det viktig å lage en beredskapsplan. Har man en god beredskapsplan for håndtering av risikosituasjoner kan man øke sjansen for å lykkes. Hver gang man håndterer en risikosituasjon på en måte som gir positive konsekvenser, vil mestringstilliten sannsynligvis øke.

12.3. Eksempler på kartleggings skjema

Forslag A.
**Fra Vestoppland fengsel avd. Valdres/
Kongsvinger fengsel**

KARTLEGGINGSSKJEMA

KONTAKTBETJENTSAMTALE

- for innsatte som ikke skal tilbakeføres til det norske samfunnet/
uten norsk statsborgerskap/ uten oppholdstillatelse/
med utvisningsvedtak e.l.

- Rolleavklaring; kontaktbetjentens oppgaver, muligheter og begrensninger
- Informere om andre tjenester; helse, NAV, skole, bibliotek, prest etc
- Gjennomgang av informasjonsmappe

Navn innsatt:

Innsattnr:

Samtaledato:

SITUASJONSBEKRIVELSE

- Hvordan har du det?

HELSE

- Kan du si litt om din fysiske og psykiske helse, eventuelle behov du har?
- Hvilke forhold har du til rusmidler? (alkohol, narkotika, piller etc)
- Har du vært i behandling for rus- eller psykiske problemer, evt hvilke institusjon/ psykolog og evt når?
- Hvis det er gjort utredninger eller skrevet helsemessige rapporter, hvilke av disse bør fengselshelsetjenesten ha kjennskap til?

SKOLE/ ARBEID

- Hvilke skolegang/arbeids erfaring har du?
- Hvordan ønsker du å legge opp soningstiden din på best mulig måte?

ØKONOMI/ GJELD

- Hvilke inntekter har du?
- Er du i behov av økonomisk støtte/ ønsker kontakt med NAV i fengsel?

KOMMUNETILHØRIGHET/ KONTAKTPERSONER under soning

Kommune:

NAV-kontor:

NAV-veileder (navn, telefonnr/ epost):

Kontaktperson:

Andre:

FRITID/ FYSISKE AKTIVITETER/ SOSIAL TRENING

- Hvilke interesser har du?
- Hva er dine sterke sider/ hva har du å bidra med i fellesskapet?

TILBAKEFØRING TIL HEMLAND - FAMILIE/ BOLIG - NETTVERK

Dersom du er uten norsk statsborgerskap/ uten oppholdstillatelse/ har utvisningsvedtak e.l.

- Hvilke land forventer du å bli uttransportert til?
- Har du oppgitt korrekt ID?
- Har du søkt asyl?
- Hvilke familie/ kontakter har du, som kan være en støtte for deg under soning og etterpå?
- Har du barn i alder 0-18 år? Hvis ja, antall og alder:
- Barnas bosituasjon mens du soner:
- Barnas bosituasjon etter at du løslates:
- Hvordan er bosituasjonen din i dette landet?
- Hvilke form for arbeid/skole/aktivitet har du i dette landet?
- Besøksliste? / Telefonliste?

KRIMINALITET

- Hvilke endringer mener du må til for at du skal kunne leve et liv uten kriminalitet?
- Hva kan du selv gjøre for å oppnå endringer?
- Hva ønsker du at fengselet bidrar med?
- Fengselet har ulik programvirksomhet + holder av og til temadager & kurs. For å unngå tilbakefall til kriminalitet; - hva kan det være aktuelt for deg å jobbe med?
- Har du nye saker/ bøter e.l.?

ANDRE FORHOLD DU TENKER KAN VÆRE AV BETYDNING UNDER SONING:

- Kontaktbetjent ber innsatte oppsummere samtalen, slik han har forstått den
- Evt avklare arbeidsoppgaver fram til neste samtale – hvem gjør hva

NB! Kontaktbetjentsamtale lagres i Doculive

Eksempel B:**Kongsvinger fengsel**

Innsatt nr. DUF nr. DocuLive nr.
Fødselsdato
Navn Avdeling

NASJONALITET

Hvilket land kommer du fra, har du ID-dokumenter? (pass, førerkort etc.)

SPRÅK

Hvilke språk snakker du, hvor godt (nivå)?

UTVISNINGSSTATUS / OPPHOLDSTILLATELSE

Har du bodd/arbeidet i andre land? Oppholdstillatelse/arbeidstillatelse?

UTVISNING/RETUR

Hvilken flyplass i ditt hjemland passer det best for deg å bli returnert til?

ASYL

Har du søkt asyl i Norge eller andre land? Ev. hvilke andre land? Framdrift?

0-DOKUMENT

Har du vært straffedømt tidligere? Hvis ja, i hvilket land og årstall. For hva?

SONINGSOVERFØRING

Hvilken by (flyplass) i ditt hjemland ev. oppholdsland ønsker du å bli soningsoverført til?

EIENDELER

Har du eiendeler utenfor fengselet her i Norge? Hvor? (innsatte må selv få disse til fengselet)

FAMILIE/BARN

Har du familie, barn? (ved permsøkn. må innsatte selv innhente dokumentasjon)

TILHØRIGHET

Har du noen tilhørighet til Norge? (ved besøkssøknad må pårørende skaffe/sende straffeattest)

UTDANNING/ARBEID

Har du utdanning / vært i arbeid?

SONING – SYSSELSETTING

Hva ønsker du å oppnå under soning (arbeid/skole)?

HOLDNINGER

Hva har du gjort for å endre ditt kriminelle handlingsmønster? (2/3 søknad)

ETTER SONING

Plan for hva du skal gjøre etter soning? Ev. dokumentasjon. (arbeid/skole/bolig/annet?)

HELSE

Helse / rus / annet – bruker du medisiner? Trenger du oppfølging?

13. BEGREPER I UTLENDINGSFELTET

A

Absolutt vern

1. Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK) artikkel 3 sier at ingen skal bli utsatt for tortur eller umenneskelig eller nedverdiggende behandling. Dette innebærer også et forbud mot utsendelse til et land der vedkommende risikerer dette. Forbudet gjelder uavhengig av hvilket land vedkommende skal til eller formen for utsendelse (utvisning, bortvisning, utlevering osv.). Det beskytter enhver person, også f. eks. krigsforbrytere og terrordømte. Det absolutte vernet er tatt inn utlendingsloven § 73.

2. En norsk statsborger kan ikke utvises. Det samme gjelder en utlending som er født i riket og som senere uavbrutt har hatt fast bopel her, jf. utlendingsloven § 69.

<https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/sentrale/utlendingsloven/kap9/>

Alias

Alias betyr omtrent det samme som dekknavn, også kalt.

Assistert retur

Utlendinger uten gyldig oppholdstillatelse må returnere til hjemlandet sitt. Utlendingen kan søke om støtte til å reise hjem og starte et nytt liv. International Organization for Migration, (IOM) kan gi råd om retur til hjemlandet.

<http://www.udi.no/retur/sok-om-assistert-retur/assistert-retur/> og iom.no

Se kapittel 2.4.3.

Asyl

Asyl betyr fristed (mot forfølgelse). Det følger av utlendingsloven § 28 andre ledd at en utlending som anerkjennes som flyktning har rett til oppholdstillatelse (asyl). Se også "flyktning".

Asylintervju

En utlending som søker beskyttelse/asyl i Norge blir intervjuet av UDI. Formålet med asylintervjuet er å opplyse saken og klarlegge eventuelt behov for beskyttelse eller opphold på humanitært grunnlag.

Se kapittel 3.1.4.

Asylsøknad

Enhver har rett til å søke om og ta imot asyl i et annet land, jf. FNs verdenserklæring om menneskerettigheter artikkel 14. Om vedkommende får innvilget asyl er opp til den enkelte stat. Det er et krav for å fremsette søknad om asyl at vedkommende befinner seg i Norge eller på norsk grense, jf. utlendingsloven § 28 første ledd. Søknad om beskyttelse registreres av Politiets utlendingsenhet. Pass eller annet reisedokument som søkeren er i besittelse av, må innleveres sammen med søknaden. Den som registrerer søknaden, skal gi søkeren veiledning om de rettigheter som følger av utlendingsloven § 82, se utlendingsforskriften § 17-21.

Se kapittel 3.1.1.

Asylmottak

Asylmottak er et frivillig botilbud til asylsøkere som kommer til Norge. Asylsøkere plikter ikke å bo på asylmottak hvis de finner tilfredsstillende boalternativ. Asylmottak er i all hovedsak drevet av kommersielle, private aktører, og finansieres gjennom anbudsrunder av staten. Det er mange utlendinger som oppholder seg på asylmottak selv etter endelig avslag på oppholdstillatelse, likeledes er det mange som venter lenge på asylmottak i påvente av bosetting i kommune etter positivt vedtak.

<http://www.udi.no/asylmottak/onsker-a-drive-mottak/ulike typer-asylmottak/>

Se kapittel 3.1.2. og 3.1.3.

Asylsøker

Person som ber myndighetene om beskyttelse og anerkjennelse som flyktning har asylsøkerstatus inntil søknad er behandlet og vedtak fattet i saken. Personen kalles asylsøker inntil søknaden er avgjort. Asylsøkerstatus gir juridiske rettigheter og plikter, blant annet lovlig opphold og rett til offentlige helsetjenester.

Se kapittel 3.

B

Bahai

Baha'i oppsto i Iran på 1800-tallet og er således en relativt ny religion. Bahaiene tror at det bare finnes én Gud og at verdens store religioner er uttrykk for en enkelt gudommelig plan. Gud er en og målet er en global og evig sivilisasjon. For mer informasjon; www.bahai.no.

Barnets Beste

FNs konvensjon om barnets rettigheter artikkel 3 omhandler begrepet "Barnets beste"

1. Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

2. Partene påtar seg å sikre barnet den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets trivsel, idet det tas hensyn til rettighetene og forpliktelsene til barnets foreldre, verger eller andre enkeltpersoner som har det juridiske ansvaret for ham eller henne, og skal treffe alle egnede, lovgivningsmessige og administrative tiltak for dette formål.

3. Partene skal sikre at de institusjoner og tjenester som har ansvaret for barns omsorg eller beskyttelse, retter seg etter de standarder som er fastsatt av de kompetente myndigheter, særlig med hensyn til sikkerhet, helse, personalets antall og kvalifikasjoner samt kvalifisert tilsyn.

<http://barneombudet.no/dine-rettigheter/barnekonvensjonen/artikkel-3/artikkel-3-barnets-beste-fulltekst/>

Berostilling

Forvaltningen kan stille en saksgruppe i bero, det vil si at de ikke fatter vedtak i en type saker inntil videre. Dette kan for eksempel skje mens departementet vurderer regelendringer, eller dersom situasjonen i et land er uforutsigbar. Forvaltningen kan også suspendere utreiseplikten for personer med endelig avslag for en periode, se "suspensjon av utreiseplikt".

<http://www.une.no/Aktuelt/Redegjorelser/Instruks-om-berostilling-av-statsborgerskapsaker/>

<http://www.une.no/Aktuelt/Andre-artikler/Berostillelse-og-suspensjon-av-utreiseplikt/>

Bortfall av oppholdstillatelse

Opphold kan gis på følgende grunnlag; asyl, humanitære grunner, familieinnvandring, arbeid og studier. Flere av oppholdstillatelsene er tidsbegrensede avtaler og oppholdstillatelse faller bort når tiden er ute. Se også tilbakekall av oppholdstillatelse.

<http://www.udi.no/nn/har-fatt-svar/permanent-opphold/har-fatt-avslag-pa-soknaden-om-permanent-oppholdstillatelse-eller-langvarig-opphold-i-utlandet/#link-684>

Bortvisning

Bortvisning innebærer at utlendingen blir nektet innreise eller må forlate Norge.

<https://snl.no/bortvisning%2Futlendingsrett>

Se kapittel 2.3.2.

Buddhisme

Verdensreligion stiftet av Buddha på 400-tallet f. Kr i Nord-India. Omtrent 7% av verdens befolkning tilhører buddhismen. Buddha og hans lære om åndelig oppvåkning

står sterkt i buddhismen. Buddhismens verdensbilde er syklisk, og læren om gjenfødelse står sentralt. Buddhismens mål er nirvana, som betyr frihet fra gjenfødselen. Man oppnår nirvana ved erkjennelse av de fire edle sannheter. Buddha er et forbilde i dette øyemed, da han opplevde frihet fra gjenfødselen, altså nirvana.

<https://snl.no/buddhisme>

D

DNA-test

Dersom det er nødvendig i en sak etter utlendingsloven å fastslå om det eksisterer en familierelasjon, kan myndighetene anmode utlendingen og referansepersonen om å avlegge DNA-test, jf. utlendingsloven § 87. Dette kan typisk være ved søknad om familiegjenforening.

<https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/sentrale/utlendingsloven/kap11/87/>

Dublin-samarbeidet

Dublin-samarbeidet er en avtale mellom EU-landene, Island, Sveits, Liechtenstein og Norge. Avtalen klargjør hvilket av disse landene som har ansvaret for å behandle søknaden om beskyttelse. UDI vurderer hver enkelt Dublin-sak før de tar en beslutning om søkeren skal overføres til et annet land eller få søknaden sin behandlet i Norge.

<http://www.udi.no/nn/ord-og-omgrep/dublin-samarbeidet/>

Se kapittel 2.4.2.

DUF

DUF er det sentrale saksbehandlingssystemet og utlendingsdatabasen for utlendingsforvaltningen. Systemet brukes av Utlendingsdirektoratet, Politiet, Utlendingsnemnda, Skattedirektoratet og Arbeids- og inkluderingsdepartementet, og støtter registrering, behandling og rapportering av alle utlendings- og flyktningsaker. Systemet har grensesnitt mot andre sentrale systemer som SIS (Schengen Information System) og DSF (folkeregisteret).

Se kapittel 4.1.

DUF-nummer

Et DUF-nummer er et tolvstifret nummer som blir gitt til alle som søker om opphold i Norge. Nummeret har 12 siffer, og begynner med årstallet utlendingen søkte første gang (for eksempel: 2012 586975 61). Nummeret er unikt for utlendingen og følger personen selv om navn, nasjonalitet og alder forandres i systemet etter ID-etterforskning. Forespørsler til politiet og UDI om utenlandske innsatte bør inneholde DUF-nummer på innsatte. <http://www.udi.no/nn/ord-og-omgrep/duf-nummer/>

Se kapittel 4.1.

Dødsstraff

En utlending som er i Norge og risikerer dødsstraff ved retur til hjemlandet har i utgangspunktet rett til asyl, jf. utlendingsloven § 28 første ledd bokstav b). Det følger imidlertid av utlendingsloven § 31 at vedkommende ikke har rett på flyktningsstatus dersom han/hun har gjort seg skyldig i f. eks. krigsforbrytelser (såkalt eksklusjon). En utlending kan likevel uansett ikke sendes til et område der vedkommende risikerer dødsstraff, jf. utlendingsloven § 73. Se også "absolutt vern" og "non refoulement".

<http://www.une.no/sakstyper/Asyl-til-flyktninger/>

E

Eksklusjon

Selv om en utlending i utgangspunktet har rett på flyktningsstatus etter utlendingsloven § 28, kan vedkommende være utelukket (ekskludert) fra dette etter utlendingsloven § 31. Dette gjelder for eksempel dersom vedkommende har gjort seg skyldig i krigsforbrytelser, forbrytelser mot menneskeheten eller har begått en alvorlig kriminell handling før ankomst til Norge. Dersom vedkommende begår en kriminell handling i Norge blir han/hun ikke ekskludert, men utvist etter utlendingsloven §§ 66-68.

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-05-15-35/KAPITTEL_4#KAPITTEL_4

Enslig mindreårig asylsøker (EMA)

Enslige mindreårige asylsøkere er barn og unge under 18 år, som kommer til Norge uten foreldre eller andre omsorgspersoner. Bufetat har ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere under 15 år inntil bosetting eller retur.

<http://www.imdi.no/nn-NO/Bosetting/Enslige-mindrearige/>

Eskorte (politi)

Politiet vurderer om det er nødvendig med ledsagelse av politiet ved uttransporteringen. Over halvparten av alle tvangsreturer foregår uten ledsagelse av politiet. Hvis politiet ikke mener det er nødvendig å ledsage vil vedkommende bli fraktet til flyplassen og fulgt til flyet, men selve flyreisen gjøres på egen hånd. Dersom politiet mener at det er nødvendig med ledsagelse vil politiet ledsage vedkommende hele veien til hjemlandet. https://www.politi.no/politiets_utlendingsenhet/retur/sporsmal_og_svar_om_retur/

EU

Den europeiske union er et traktatfestet statsforbund inngått mellom 28 demokratiske stater i Europa. Unionen har sitt opphav i De europeiske fellesskap som ble dannet av seks stater i 1951 og 1958. Per febr. 2015 har EU følgende medlemmer:

Årstall Medlemsstat

1957	Belgia, Frankrike, Vest-Tyskland, Italia, Luxemburg, Nederland
1973	Danmark, Irland, Storbritannia
1981	Hellas
1986	Portugal, Spania
1995	Finland, Østerrike, Sverige
2004	Kypros, Tsjekkia, Estland, Ungarn, Latvia, Litauen, Malta, Polen, Slovakia, Slovenia.
2007	Bulgaria, Romania
2013	Kroatia

EU legger føringer for Norge i asyl- og flyktningspørsmål på samme måte som de gjør med alt annet.

<http://europa.eu/>

(Den) Europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD)

Dersom en innbygger mener at staten har brutt Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK), kan de reise sak mot staten for Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) såfremt staten har undertegnet konvensjonen.

https://snl.no/Den_europeiske_menneskerettsdomstolen

(Den) Europeiske menneskerettighetskonvensjonen av 1950 (EMK)

Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen ble utarbeidet av Europarådet og vedtatt 4. november 1950. Den skal beskytte menneskerettighetene og de grunnleggende friheter. Konvensjonen gjelder som norsk lov, jf. menneskerettsloven § 2. Dersom en innbygger mener at staten har brutt EMK, kan de reise sak mot staten for Den europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD) såfremt staten har undertegnet konvensjonen.

https://snl.no/Den_europeiske_menneskerettskonvensjon

EØS-avtalen

Hovedfundamentet i norsk tilknytning til EU er EØS-avtalen. Det er den største og mest omfattende internasjonale avtalen Norge har inngått. EØS-avtalen er en avtale mellom EFTA-landene Norge, Island og Liechtenstein og EUs 28 medlemsland, og danner EØS-området. Avtalen ble vedtatt i 1992 og trådte i kraft i 1994.

<https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/eos-avtalen/id524180/>

EØS-borger

EØS-borgere vil si statsborgere av land som omfattes av EØS-samarbeidet mellom EU og EFTA. Norge deltar i EFTA og omfattes av EØS-samarbeidet, så alle norske statsborgere er EØS-borgere. Den viktigste forskjellen

mellom EØS-borgere som ikke er norske statsborgere, og andre utlendinger er at EØS-borgere ikke trenger å søke om oppholdstillatelse eller arbeidstillatelse men kan bevege seg fritt mellom EØS-landene. Reglene for bortvisning og utvisning er også mindre strenge for EØS-borgere enn andre utlendinger. EØS-borgere har oppholdsrett i Norge etter lovens § 109.

<https://snl.no/e%C3%B8s-borgere>

F

Familieinnvandring

En utlending som har tilknytning til Norge gjennom et familiemedlem som er bosatt her, kan på visse vilkår få oppholdstillatelse, se utlendingsloven §§ 39-53.

<http://www.udi.no/nn/skal-sokje/familieinnvandring/>

Se kapittel 3.2.

Flyktning

Dersom en utlending anerkjennes som flyktning har vedkommende rett til oppholdstillatelse i form av asyl. En utlending som er i Norge skal anerkjennes som flyktning dersom vedkommende har en velbegrunnet frykt for forfølgelse på grunn av etnisitet, avstamning, hudfarge, religion, nasjonalitet, medlemskap i en spesiell sosial gruppe eller på grunn av politisk oppfatning, eller dersom vedkommende står i reell fare for å bli utsatt for dødsstraff, tortur eller annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff i hjemlandet. Det er videre et krav at vedkommende ikke kan få beskyttelse i hjemlandet (internflukt). Dette følger av utlendingsloven § 28 første ledd.

<http://www.une.no/sakstyper/Asyl-til-flyktninger/>

Se kapittel 3.1.4.

Folkemord

Med folkemord menes ulike handlinger som er begått i den hensikt å ødelegge en nasjonal, etnisk, rasemessig eller religiøs gruppe. Handlingene kan eksempelvis være

drap, alvorlig fysisk eller psykisk skade, eller å forhindre barnefødsler, se Roma-vedtektene artikkel 6.

[https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/](https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2)

KAPITTEL_2#KAPITTEL_2

Forbrytelse mot menneskeheten

Med forbrytelse mot menneskeheten menes alvorlige overgrep, som eksempelvis drap, utryddelse, deportasjon, tortur eller voldtekt, når disse er begått som et ledd i et utbredt eller systematisk angrep rettet mot sivilbefolkningen, jf. Roma-vedtektene artikkel 7.

[https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/](https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2#KAPITTEL_2)

KAPITTEL_2#KAPITTEL_2

Forfølgelse

Det er et vilkår for å bli anerkjent som flyktning, og dermed få opphold i form av asyl, at utlendingen risikerer forfølgelse i hjemlandet, se utlendingsloven § 28 første ledd bokstav a). Forfølgelse er i utlendingsloven § 29 definert som handlinger som enkeltvis eller på grunn av gjentagelse utgjør en alvorlig krenkelse av grunnleggende menneskerettigheter eller utgjør flere forskjellige tiltak som til sammen berører et menneske på en lignende måte. Forfølgelse kan blant annet ta form av fysisk eller psykisk vold, frihetsberøvelse, diskriminering, og trakassering. Den som forfølger kan være staten, organisasjoner eller grupper.

[https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-05-15-35/](https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-05-15-35/KAPITTEL_4#KAPITTEL_4)

KAPITTEL_4#KAPITTEL_4

Forholdsmessighet

Før det fattes vedtak om utvisning, skal det foretas en vurdering av om inngrepet er forholdsmessig overfor utlendingen selv eller vedkommendes nærmeste familie. Ved denne vurderingen skal det straffbare forholdets alvorlighetsgrad veies mot utlendingens tilknytning til Norge, jf. utlendingsloven § 70 første ledd.

[http://www.une.no/sakstyper/Utvisning-etter-](http://www.une.no/sakstyper/Utvisning-etter-utlendingslovens--29-OG-30/)

[utlendingslovens--29-OG-30/](http://www.une.no/sakstyper/Utvisning-etter-utlendingslovens--29-OG-30/)

Forhåndsvarsel

Dersom utlendingsmyndighetene vurderer å fatte vedtak om blant annet utvisning, har utlendingen rett til å uttale seg om saken først, jf. forvaltningsloven § 16 og utlendingsloven § 81. Forhåndsvarselet er et varsel om at myndighetene kan komme til å fatte et vedtak og det angir en frist for når utlendingen må ha fremlagt sitt synspunkt i saken. At en utlending mottar et slikt forhåndsvarsel innebærer ikke nødvendigvis at vedkommende blir utvist.

https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2010-020/#_Toc372618206

Se kapittel 2.3.1.

Forkynning av dokumenter fra utlandet

En anmodning om rettslig bistand fra et annet land kalles rettsanmodning. En rettsanmodning kan for eksempel være en forespørsel om bistand til å forkynne dokumenter i en straffesak. I Norge finnes det ingen egen lov som regulerer dette, men vi har enkelte bestemmelser i blant annet domstolloven §§ 46-51. Samarbeidet mellom stater på området reguleres av ulike konvensjoner og avtaler.

Utgangspunktet er at Justisdepartementet mottar og tar stilling til om anmodninger fra utlandet skal etterkommes, jf. domstolloven § 46. Unntak gjelder blant annet for rettsanmodninger fra nordiske land. Disse kan sendes direkte via landenes påtalemyndigheter og domstoler. Rundskriv G-19/2001 "Internasjonalt rettslig samarbeid i straffesaker" er utarbeidet som en håndbok på området (se regjeringen. no). Dersom en rettsanmodning etterkommes av Norge, er utgangspunktet at den gjennomføres etter norsk rett.

[https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/](https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/rundskriv-g-1901/id279136/)

[rundskriv-g-1901/id279136/](https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/rundskriv-g-1901/id279136/)

Frivillig retur

Når utlendinger uten gyldig oppholdstillatelse aksepterer å forlate landet frivillig kalles dette frivillig retur. Disse kan søke om økonomisk støtte til hjemreisen og til å starte et nytt liv i hjemlandet.

<http://www.udi.no/retur/>, <http://www.iom.no/no/varp-no/frivillig-retur>

Se kapittel 2.4.3.

G

Grunnleggende nasjonale interesser

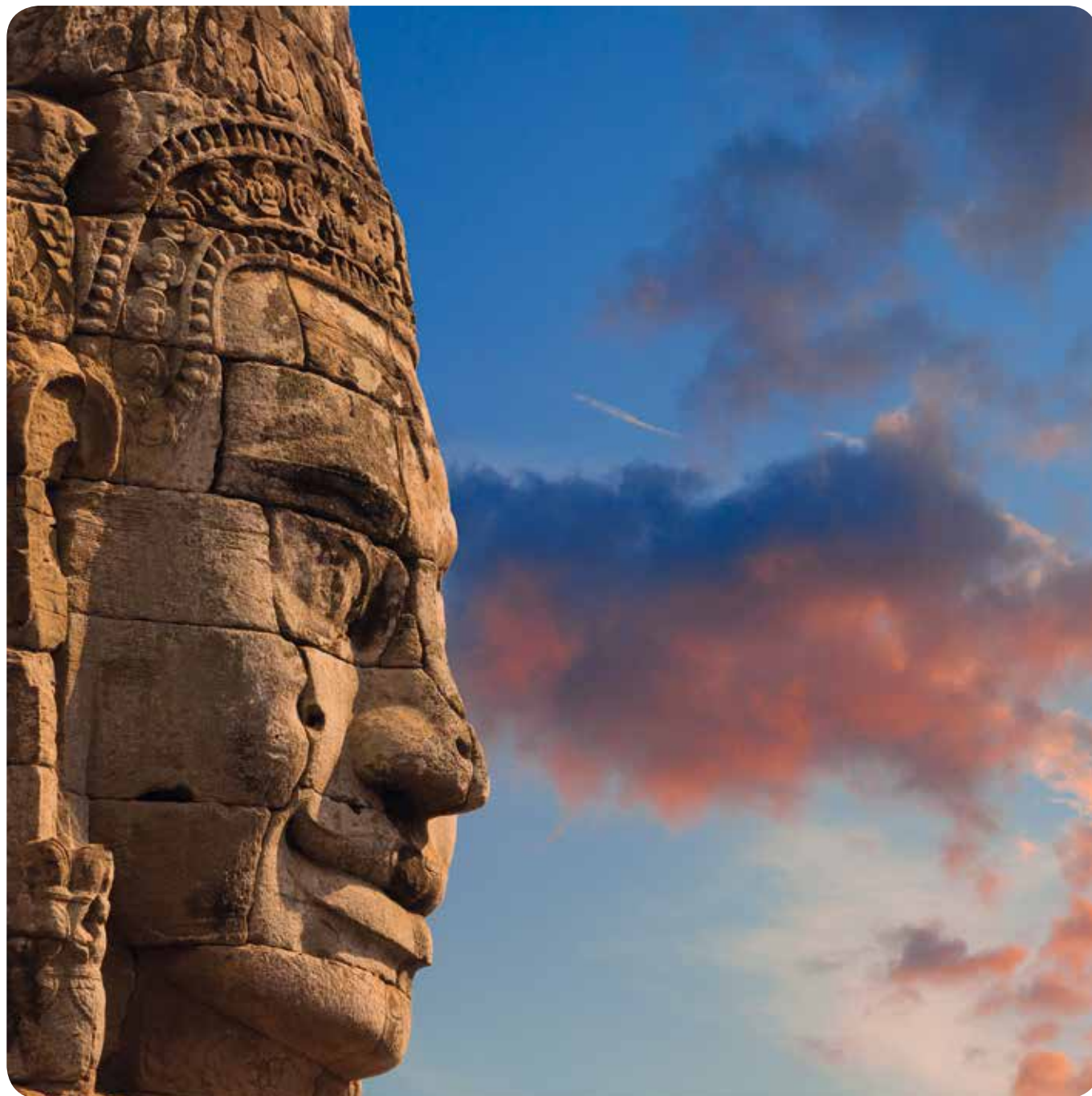
En søknad om oppholdstillatelse kan bli avslått, eller det kan fattes vedtak om utvisning eller tilbakecall, dersom grunnleggende nasjonale interesser eller utenrikspolitiske hensyn tilsier det, jf. utlendingsloven § 126. En tillatelse kan også innvilges av samme grunn. Grunnleggende nasjonale interesser er et dynamisk begrep som må tolkes i lys av den generelle samfunnsutviklingen og endringer i det nasjonale trusselbildet. Det kan omfatte både norske og utenlandske interesser i Norge, trusler mot norske interesser i utlandet og hensynet til norske alliansepartnere. Eksempler kan være mistanke om at en utlending vil drive spionasje, sabotasje eller undergravende virksomhet, eller at vedkommende har tilknytning til terrorvirksomhet. Det kan være tilstrekkelig at utlendingens tilstedeværelse i landet kan bidra til et forverret trusselbilde, for eksempel ved at vedkommende kan trekke terrorvirksomhet mot Norge, eller inspirere eller motivere til ekstremistiske handlinger.

<https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/>

H

Hajj (Pilgrimsferden)

Den hellige byen Mekka er Islams midtpunkt. I byen ligger bygningen Ka`ba hvor en stor sort stein er murt inn. Dette er ifølge Islam verdens sentrum, alt annet er periferi. Såfremt helse og økonomi tillater det skal en troende muslim minst en gang i livet besøke Det Hellige Hus. Hajj er bildet på menneskets søken og Ka`ba er Guds trone på jorden. (Vogt, K. 2007)

Halal

Halal betyr i islamsk rettslitteratur i vid forstand alt som ikke er i strid med islamsk lov eller moral, det motsatte av haram (forbudt, urent). I snever forstand blir halal brukt om tillatt mat og drikke. Rituellet reint, tillatt. <https://snl.no/halal>

Haram

Haram, i islamsk rettsvitenskap betegnelse for alt som er forbudt og moralsk forkastelig, det motsatte av halal. Rituellet ureint, forbudt. <https://snl.no/haram>

Hinduisme

Et samlenavn på et mangfold av ulike religionsformer som har oppstått på det indiske subkontinent gjennom flere tusen år. Hinduismen har ingen begynnelse som kan festes til tid og sted, og heller ikke noen læremessig enhet som kan forankre religionen. Begrepet brukes som et samlenavn på en mosaikk av religiøse tradisjoner, ideer og praksiser. Med utgangspunkt i det indiske subkontinent har hinduismen spredt seg over hele verden, som oftest ved innvandring. I Norge i dag er det ca 20 000 hinduer. Jacobsen (2005).

Ikke returnerbar

Når det ikke er mulig å sende utlendingen ut av landet, fordi returlandet ikke vil ta imot. Enkelte er det ikke mulig å fastslå identiteten på, noe som fører til at ingen land vil ta imot dem. Noen land har ikke effektivt sentralstyre, noe som gjør at det ikke finnes myndigheter å samarbeide om tvangsretur med, mens andre land ikke tar imot borgere som ikke returnerer frivillig eller som har oversittet frister for retur. Dersom det er fare for at utlendingen ved retur utsettes for forfølgelse og tortur i hjemlandet skal utlendingen ikke returneres. Også den generelle sikkerhetssituasjonen i et land eller region kan resultere i at uttransport i perioder ikke kan gjennomføres. Se kapittel 6.2.6.

Imam

Et arabisk ord med betydningen «leder» eller «anfører». Det brukes i en rekke forskjellige betydninger i muslimske og mellomøstlige sammenhenger. Etter hvert som det har blitt flere muslimer i Norge, har vi også fått imamer i tilknytning til moskeer de har etablert. Imam kan bety bønneleder i en moské. <https://snl.no/imam>

Innreiseforbud

Et utvisningsvedtak er til hinder for senere innreise til Norge. Innreiseforbudet kan gjøres varig eller tidsbegrenset. Det kan oppheves dersom nye omstendigheter tilsier det. Den som er utvist kan søke om å komme til Norge for et kortvarig besøk dersom det foreligger særskilte omstendigheter, se utlendingsloven § 71. Se kapittel 2.3.1.

Innreisevisum

Det enkelte vilkår som må være oppfylt for å få visum. Disse er angitt i utlendingsloven § 10 og i utlendingsforskriften. For det første må utlendingen ha et gyldig reisedokument (pass). For det andre må det dokumenteres at han eller hun har tilstrekkelig med penger til å kunne være i Norge og kunne reise tilbake til sitt hjemland. For det tredje må han eller hun dokumentere formålet med reisen til Norge, eksempelvis besøke slektninger eller ferieopphold. For det fjerde må det ikke foreligge en grunn til å bortvise eller utvise utlendingen, eksempelvis dersom utlendingen tidligere er straffedømt. <https://snl.no/visum>
Se kapittel 3.3.

Innvandrere

En person med to utenlandskfødte foreldre som selv er innvandret til Norge. (Personer født i Norge av utenlandskfødte foreldre er etterkommere av innvandrere.) <https://snl.no/innvandrere>

IOM

International Organization for Migration (IOM) er en internasjonal organisasjon som jobber med flyktningsspørsmål, herunder frivillig retur. Organisasjonen har kontor i Oslo. <http://iom.no/no/>
Se kapittel 2.1.4.

Islam

Islam en monoteistisk religion, altså bare en gud, og den yngste av de store verdensreligionene. Muslimer tror på Allah som den eneste gud, slik det er beskrevet i Koranen, og på profeten Muhammed. I likhet med kristendommen og jødedommen er i Islam en av de Abrahamittiske religionene og har således, sterkt forenklet, noe av det samme utgangspunktet. Som kristendommen er Islam en misjonerende religion. Islam er den nest største av verdensreligionene og er globalt i sterk vekst. Kari Vogt (2007).

J**JURK**

Juridisk rådgivning for kvinner tilbyr tilpasset hjelp til selvhjelp for kvinner med udekket rettshjelpsbehov, gjennom rettsinformasjon, rettspåvirkning og bistand i konkrete saker.

Kommer på besøk til kvinner i fengselet.

<http://jurk.no/>

Juss-Buss

Juss-Buss er et studentdrevet rettshjelpiltak som gir gratis rettshjelp i enkeltsaker. Juss-buss gir hjelp i form av muntlig eller skriftlig juridisk veiledning, og i form av partsrepresentasjon. <http://jussbuss.no/>

Se kapittel 2.1.3.

Jødedommen

Jødedommen er den eldste av verdensreligionene og kan føre sine røtter tre tusen år tilbake i tid. Jødedommen er en

monoteistisk religion med tro på en gud. Abraham regnes som det jødiske folks stamfar. Moses æres som den som mottok Toraen. Toraen inneholder de fem mosebøkene og beskriver forholdet mellom gud og Israels folk. Jødene har en lang og til tider tragisk historie som kuliminerte med utryddelsen av 6 millioner jøder under Holocaust. <https://snl.no/jødedommen>

K**Kjønnslemlestelse**

Kjønnslemlestelse betegner prosedyrer som innebærer delvis eller fullstendig fjerning av de ytre kvinnelige kjønnsorganer eller annen skade på kvinners kjønnsorganer uten medisinsk begrunnelse. Kjønnslemlestelse er forbudt i Norge og praksisen strider også mot FNs kvinnekonvensjon og barnekonvensjon, artikkel 24. Norge vedtok i 1995 å iverksette en egen lov mot kjønnslemlestelse, Lov om forbud mot kjønnslemlestelse. Denne trådte i kraft i 1996 og forbyr alle typer av kjønnslemlestelse. Loven har blitt forsterket to ganger, først ved innføringen av avvergeplikt for offentlig ansatte i 2004, senere ved øking av strafferammen i 2010. <https://sml.snl.no/kjønnslemlestelse>

Kjønnsrelatert forfølgelse

Kjønn kan ha betydning for årsaken til forfølgelsen eller for måten forfølgelsen utføres på. I praksis gjelder dette særlig kvinner. Eksempler kan være vold i hjemmet, tvangsekteskap, menneskehandel og kjønnslemlestelse. Se også "forfølgelse". <http://www.une.no/no/Aktuelt/Andre- artikler/Kvinner-og-kjønnsrelatert-forfølgelse/>

Krigsforbrytelse

Krigsforbrytelse er alvorlige brudd på folkerettslige regler for krigføring og væpnet konflikt (den internasjonale humanitærretten), jf. Roma-vedtektene artikkel 8. <https://www.regjeringen.no/nb/dokumenter/otprp-nr-8-2007-2008-/id488010/?docId=OTP200720080008000DDDEPIS&q=doble&navchap=1&ch=5>

Kristendom

Verdensreligion basert på fortellingene om Jesus, hans liv, død og troen på hans oppstandelse og himmelfart. På verdensbasis har kristendommen omtrent 2016 millioner etterfølgere. Kristne anser Jesus som Guds Sønn. Kristendommens grunnlag er troen på Jesu oppstandelse fra de døde, og at Gud viser sin kjærlighet for menneskene ved å dele skjebnefellesskap med menneskeheten. I følge kristendommen er Jesus både fullt Gud og fullt menneske, og viser dermed både hvem Gud er og også hva som er målet med menneskelivet. <https://snl.no/kristendom>

Kvoteflyktning (overføringsflyktning)

Flyktninger som får komme til Norge gjennom et organisert uttak, vanligvis i samarbeid med FNs høykommissær for flyktninger (UNHCR). Etter forslag fra regjeringen fastsetter Stortinget årlige kvoter for hvor mange overføringsflyktninger Norge kan ta imot. Overføringsflyktninger bosettes direkte i kommune, uten opphold på mottak. <https://snl.no/overføringsflyktning>

L**Landinfo**

Landinfo er utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon. Underlagt UDI, men faglig uavhengig. Landinfo har ingen oppfatning om hvordan en sak skal behandles eller avgjøres, de skal kun gi pålitelig og korrekt informasjon til de andre aktørene i feltet. <http://landinfo.no/>
Se kapittel 2.1.1.

M**Menneskehandel**

Menneskehandel er utnyttning av personer til for eksempel prostitusjon, arbeid, tigging eller kriminalitet. Personen som blir utnyttet kan være et barn eller en voksen i en sårbar situasjon som blir lurt, utsatt for vold, trusler eller tvang. Menneskehandel innebærer grove brudd på menneskerettighetene og er forbudt i Norge. Alle fasene

ved utnyttningen er straffbare, både rekrutteringen, transport, losjering og mottak av personen. Den som kjønes skyldig i menneskehandel risikerer fengselsstraff i inntil 10 år. <http://www.udi.no/ord-og-begreper/menneskehandel/>
Se kapittel 5.3.7.

Midlertidig oppholdstillatelse

Hovedregelen er at enhver utlending må ha oppholdstillatelse for å kunne arbeide og oppholde seg i Norge, jf. utlendingsloven § 55. Loven oppstiller en rekke unntak fra dette, blant annet for nordiske borgere (§ 5 andre ledd) og EØS- og EFTA-borgere (kapittel 13). Første gang gis tillatelsen midlertidig med varighet fra ett til tre år. I utgangspunktet gir tillatelsen rett til opphold i hele landet, rett til å ta arbeid og drive ervervsvirksomhet og rett til gjentatte innreiser til Norge, jf. § 60. En midlertidig tillatelse kan etter søknad fornyes, jf. § 61. Tillatelsen danner grunnlag for permanent oppholdstillatelse etter § 62. <http://www.une.no/sakstyper/Arbeids-og-oppholdstillatelse/>
Se kapittel 6.2.2.

Mottak

Se: Asylmottak.

N**Nasjonalt visum**

Når vilkårene for Schengenvisum ikke er oppfylt, gir lovens § 11 adgang til å utstede et såkalt nasjonalt visum, dvs et visum som bare gir adgang til innreise og opphold i Norge i den angitte tidsperioden. Det er et vilkår for utstedelse av slikt visum at det er nødvendig av humanitære grunner, nasjonale hensyn eller internasjonale forpliktelser. Nasjonalt visum er bare gyldig for innreise og opphold i Norge, og gir ikke rett til transitt i Schengenområdet. Ved utstedelse av nasjonalt visum skal de øvrige Schengenlandene underrettes. Utlendingsdirektoratet kan gi nærmere retningslinjer om vilkår for å utstede visum i henhold til lovens § 11. <http://www.une.no/sakstyper/Visum2/>

Non refoulement-prinsippet

Det er et grunnleggende prinsipp i internasjonal rett at ingen skal sendes til et land der de risikerer forfølgelse eller andre alvorlige overgrep. Prinsippet er nedfelt i en rekke konvensjoner, blant annet EMK art. 3. I norsk rett finner vi dette i utlendingsloven § 73. Se også “absolutt vern”.
<https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/sentrale/utlendingsloven/kap9/>

Nordiske borgere – Passfritak for nordiske borgere

Den nordiske passunionen ble etablert i 1954. Avtalen sikrer at statsborgere i de nordiske landene kan reise fritt over grensene i Norden uten å medbringe pass og bosette seg i hele Norden uten å måtte søke om oppholdstillatelse.

Norsk folkehjelp

Engasjerer seg i flyktningsspørsmål og er en av få ideelle organisasjoner som drifter asylmottak i Norge. <http://www.folkehjelp.no/>
 Se kapittel 2.1.3.

Norsk organisasjon for asylsøkere (Noas)

Noas gir rettshjelp, bistand og informasjon til asylsøkere. Har stor faglig tyngde og kompetanse. Gir anbefalinger til myndighetene. <http://www.noas.no/>
 Se kapittel 2.1.3.

O

Omgjøring av vedtak

Et vedtak kan på visse vilkår omgjøres etter forvaltningsloven § 35. Dette kan for eksempel skje dersom et vilkår for oppholdstillatelse ikke lenger er oppfylt. Eksempler på dette kan være at kravet til underhold ikke lenger er oppfylt, eller at utlendingen ikke lenger har arbeid der loven krever dette. I tillegg har utlendingsloven en egen bestemmelse om tilbakekall av tillatelser i § 63, se “tilbakekall”.
<https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1967-02-10/>

KAPITTEL_6#KAPITTEL_6

Overføringsflyktning

Se «kvoteflyktning»

P

Pass

En utlending som er i Norge, kan som regel få utstedt pass av myndighetene i hjemlandet via en ambassade. Dersom utlendingen har fått asyl i Norge skal vedkommende etter søknad få reisebevis for reiser utenfor Norge, jf. utlendingsloven § 64 første ledd. Utlendingspass kan utstedes også i andre tilfeller, se § 64 andre ledd. Se også “reisedokument”. <https://snl.no/pass>

Permanent oppholdstillatelse

Det følger av utlendingsloven § 62 at en utlending som de siste tre årene har oppholdt seg i Norge med midlertidig oppholdstillatelse, kan søke om å få permanent oppholdstillatelse. Vedkommende har i utgangspunktet rett på dette dersom han/hun de siste tre årene ikke har oppholdt seg utenfor Norge i mer enn syv måneder til sammen, fortsatt oppfylder vilkårene for midlertidig oppholdstillatelse, har gjennomført norskopplæring og det ikke foreligger grunnlag for utvisning etter § 66. Se også “midlertidig oppholdstillatelse”. <http://www.une.no/sakstyper/Arbeids--og-oppholdstillatelse/>

Politiets utlendingsenhet (PU)

Særorgan i politiet underlagt Politidirektoratet. PU registrerer asylsøkere, kartlegger reiseruter, arbeider med ID fastsetting og uttransporterer utlendinger med ulovlig opphold i Norge. PU drifter Politiets utlendingsinternat på Trandum og Utreisesenteret på OSL.
https://www.politi.no/politiets_utlendingsenhet/om_politiets_utlendingsenhet/
 Se kapittel 2.1.1.

R

Ramadan

Ramadan er den islamske fastemåneden, og er en av islams fem søyler, som til sammen utgjør hovedfundamentet i den islamske tro. Ramadan markerer profeten Muhammeds første åpenbaring, og er en periode opptil 30 dager der muslimer gir avkall på mat og drikke fra daggry til solnedgang (det gis unntak til gravide, og andre som av helsemessige årsaker ikke kan forsvarlig delta). Det er heller ikke tillatt å bruke nytelsesmidler som tobakk under ramadan. Påbudet om faste er gitt i Koranen, muslimenes hellige bok, og utdypes i hadith (sedvane)-litteraturen. Tidspunktet for når ramadan starter og avsluttes avgjøres av måneobservasjoner. I ramadan understrekes betydningen av fellesskap, solidaritet, tålmodighet og selvbeherskelse og å fokusere på indre vekst og strebe etter glede.
<https://snl.no/ramadan>

Refleksjonsperiode

Når det foreligger holdepunkter for at en utlending som oppholder seg i Norge er utsatt for menneskehandel og vedkommende er innstilt på å motta hjelp og følge opp tiltak som myndighetene tilbyr, kan det innvilges oppholdstillatelse for en periode (refleksjonsperiode). Tillatelsen danner ikke grunnlag for permanent oppholdstillatelse, jf. utlendingsforskriften § 8-3 første ledd, men vedkommende kan ha rett til asyl etter utlendingsloven § 28.
<https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/sentrale/utlendingsforskriften/kap8/8-3/>
 Se kapittel 5.3.7.

Reisedokument

Et reisedokument er identifikasjonspapirer. Betegnelsen omfatter godkjente nasjonale pass, nasjonalt id-kort eller førerkort. Det finnes også reisebevis for flyktninger og utlendingspass.
<https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/sentrale/utlendingsforskriften/kap2/2-10/>

Se kapittel 6.3.4.

Reisevillig

I forkant av en tvangsretur, foretar PU alltid en risikovurdering som inkluderer kontroll av identitet, dokumentasjon, straffehistorikk, egnethet, transportdyktighet, reisevillighet og behov for ledsagelse. I dette arbeidet må man ha tilgang til all informasjon om personen som skal uttransporteres, og det er derfor avgjørende å kunne bruke de politioperative systemene hvor denne informasjonen er samlet. Reisevillig relateres til om vedkommende rett og slett er villig til å reise/transporteres.
https://www.politi.no/vedlegg/lokale_vedlegg/politidirektoratet/Vedlegg_2279.pdf

Religion

Religion er uttrykk for menneskers kollektive tro, holdning og grunnverdier satt mer eller mindre i system. Som regel knyttes religion til en tro på en dimensjon i tilværelsen som går utover, eller er grunnleggende ulik, hverdagens håndgripelige tilværelse.
<https://snl.no/religion>
 Se kapittel 5.3.4. og 12.1.

Religionsfrihet

Det å fritt kunne velge ens religion, og til å skifte religion er nedfelt i FNs verdenserklæring om menneskerettigheter, § 18. Religionsfriheten innebærer frihet til å aktivt utøve og gi uttrykk for sin religion. Rett til religionsfrihet er i Norge nedfelt i Lov om trdomssamfunn og ymist anna § 1, og gir rett til å utøve religion «når rett og sømd ikkje vert krenkt.»

Religiøse høytider

Religiøse høytider er høytider som knyttes til en religions innhold og/eller dens utfoldelse. I Norge følger de fastsatte religiøse høytider den kristne tradisjonen. Rett til fri for å feire andre religiøse høytider er nedfelt i Lov om trdomssamfunn og ymist anna § 27 a.

Rikets sikkerhet

Begrepet "rikets sikkerhet" ble brukt i den gamle utlendingsloven og er i dag dekket av begrepet "grunnleggende nasjonale interesser", se dette.

S

Schengen Information System (SIS)

SIS er et informasjonssystem knyttet til Schengensamarbeidet. Systemet består av et nasjonalt system i hvert Schengenland og et sentralt system som de nasjonale systemene kommuniserer med, jf. SIS-loven § 1. I systemet kan det registreres opplysninger om blant annet personer som er ettersøkt med tanke på pågripelse og utlevering, og personer som er utvist, jf. SIS-loven § 7. http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/borders-and-visas/schengen-information-system/index_en.htm

Se kapittel 2.3.1.

Schengensamarbeidet

Med Schengensamarbeidet menes samarbeidet om gjennomføringen, anvendelsen og videreutviklingen av Schengenregelverket, jf. utlendingsforskriften § 1-19. I praksis innebærer det en avvikling av grensekontroll mellom medlemsstatene (indre grenser), samtidig som kontrollen av de ytre grensene effektiviseres. https://www.politi.no/om_politiet/internasjonalt_samarbeid/schengen_samarbeidet/

Schengen yttergrense

Schengen yttergrense er de land- og sjøgrenser som skiller Schengen-landene fra land utenfor samarbeidet (tredjeland) samt flyplasser i Schengenlandene som har ruter til/fra tredjeland, jf. utlendingsforskriften § 1-19. <https://www.politi.no/ostfinnmark/schengen/>

Språktest

Forvaltningen kan foreta en språktest av blant annet en asylsøker. Ved å analysere søkerens uttale, valg av ord og grammatikk, kan myndighetene verifisere opplysninger om vedkommendes nasjonale eller etniske bakgrunn mv.

Statsborgerskap

En utlending som ønsker norsk statsborgerskap må ha oppholdt seg i til sammen syv år i Norge i løpet av de siste ti årene. For at oppholdet i Norge skal medregnes som oppholdstid i forbindelse med søknaden om norsk statsborgerskap, må man som hovedregel ha hatt oppholdstillatelser av minst ett års varighet. <http://www.udi.no/skal-soke/statsborgerskap/>

Sterke menneskelige hensyn

Selv om utlendingen ikke anerkjennes som flyktning etter utlendingsloven § 28, kan vedkommende få oppholdstillatelse dersom det foreligger sterke menneskelige hensyn, jf. § 38. Ved vurderingen kan det blant annet legges vekt på helsemessige forhold, den sosiale eller humanitære situasjonen i hjemlandet, om vedkommende har vært offer for menneskehandel, eller omsorgssituasjonen i hjemlandet dersom vedkommende er mindreårig. Sterke menneskelige hensyn kan også være relevant i andre sammenhenger, blant annet for familieinnvandring etter § 49.

<https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/sentrale/utlendingsloven/kap5/38/>

Straff (etter utlendingsloven)

De fleste utvisningsvedtak fattes med grunnlag i brudd på utlendingslovens bestemmelser etter lovens § 66 første ledd bokstav a). Det objektive vilkåret er her at utlendingen grovt eller gjentatte ganger har overtrådt en eller flere bestemmelser i utlendings-loven, forsettlig eller grovt uaktsomt har gitt vesentlig uriktige eller åpenbart villedende opplysninger i en sak etter loven, eller unndratt seg gjennomføringen av et vedtak som innebærer at

vedkommende må forlate riket. Typiske eksempler er at utlendingen i et lengre tidsrom har arbeidet i Norge uten tillatelse, har oppgitt uriktig identitet ved søknad om asyl, eller ikke har reist ut av riket ved avslag på søknad om oppholdstillatelse til tross for flere henvendelser.

<https://snl.no/utvisning/utlendingsrett>

Se kapittel 2.3.3.

Suspensjon av utreiseplikt

Utlendingsforvaltningen kan beslutte å suspendere utreiseplikten for en bestemt gruppe saker i en periode, for eksempel dersom det bryter ut krig i et land. Dette innebærer at de som har endelig avslag ikke plikter å forlate landet inntil videre og at de heller ikke kan tvangsreturneres i perioden. Se også "berostilling" <http://www.une.no/Aktuelt/Andre-artikler/Berostillelse-og-suspensjon-av-utreiseplikt/>

Sårbare grupper

Grupper som opplever høyere risiko for fattigdom og sosial ekskludering sammenlignet med den gjennomsnittlige befolkningen. Etniske minoriteter, innvandrere, mennesker med ulik grad av fysiske og/eller psykiske begrensninger, mennesker som opplever rusavhengighet, samt eldre og svake kan være eksempler på grupper som kan oppleve at deres interesser ikke ivaretas fordi de tilhører en minoritet. <http://www.eqavet.eu/qa/gns/glossary/v/vulnerable-group.aspx>

<http://omega.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/nour/2011/nou-2011-10/25/1.html?id=645610>

Sårbare personer er i en situasjon der de kan ha spesielle behov for tilrettelegging eller oppfølging fra norske myndigheter. (UDI).

En person regnes som sårbar hvis vedkommende: er utsatt for vold eller mishandling i familien, er utsatt for tvangsekteskap, er utsatt for kjønnslemlestelse, er utsatt for menneskehandel, har vært utsatt for tortur eller seksuell

vold, er under 18 år, er homofil, bifil, transperson eller interseksuell, er gravid, har nedsatt funksjonsevne, har fysiske eller psykiske helseproblemer.

<http://www.udi.no/ord-og-begreper/sarbare-personer/>

Se kapittel 5.3.7.

T

Tilbakekall av oppholdstillatelse

Et vedtak kan omgjøres i medhold av forvaltningsloven § 35, se "omgjøring". I tillegg har utlendingsloven en egen bestemmelse om tilbakekall i § 63 første ledd. En oppholdstillatelse kan tilbakekalles dersom utlendingen mot bedre vitende har gitt uriktige opplysninger eller fortiet forhold av vesentlig betydning for søknaden. Et typisk eksempel på dette er at utlendingen har oppgitt uriktig identitet til norske myndigheter. <https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/sentrale/utlendingsloven/kap7/63/>

Tilknytning til riket

Selv om utlendingen ikke anerkjennes som flyktning etter utlendingsloven § 28, kan vedkommende få oppholdstillatelse dersom vedkommende har en særlig tilknytning til riket, jf. § 38. Ulike former for tilknytning kan være langvarig opphold eller familie. <https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/sentrale/utlendingsloven/kap5/38/>

Tortur

Med tortur menes enhver handling hvor alvorlig psykisk eller fysisk lidelse bevisst påføres en person med den hensikt å straffe noen eller for å få opplysninger eller tilståelse fra vedkommende når dette utføres av eller for en offentlig tjenestemann, se FNs torturkonvensjon artikkel 1. Dersom en utlending risikerer tortur i hjemlandet, kan vedkommende få asyl etter utlendingsloven § 28. Vedkommende vil også være omfattet av det absolutte vernet etter § 73, se "absolutt vern" og "non refoulement". <https://snl.no/tortur>
Se kapittel 5.3.7.

Trafficking

Trafficking betegner i utgangspunktet ulovlig salg av varer og tjenester. De siste tiåra er begrepet imidlertid knyttet opp til organisert menneskehandel og ført og fremst til salg av barn og kvinner til seksuelle tjenester over landegrensene. For mer informasjon; www.humantrafficking.org
Se kapittel 5.3.7.

Transittmottak

Transittmottak er mottakssentraler opprettet som første oppholdssted for nyankomne som ønsker asyl, og er et midlertidig bosted inntil intervju og helsesjekk er gjennomført. [http://www.hero.no/Mottak/\(valg\)/Mottak](http://www.hero.no/Mottak/(valg)/Mottak)

Tredjeland

Tredjeland er betegnelsen på alle land som ikke er medlemmer av EU/ EØS. <https://snl.no/tredjeland>

Tredjelandsborger

Statsborger fra et land utenfor EU/ EØS.

Tvangsekteskap

Tvangsekteskap betegner en situasjon hvor minst en av partene er motvillig eller blir tvunget til å inngå ekteskapet. Tvangsekteskap er ulovlig i henhold til norsk lov, også når ekteskapet blir inngått i utlandet. Tvangsekteskap er ikke uvanlig i visse kulturer, men det motarbeides både nasjonalt og internasjonalt. <https://snl.no/tvangsekteskap>
Se kapittel 5.3.7.

Tvangsprostituasjon

Tvunget til prostituasjon, ofre for trafficking og menneskehandel. Se «trafficking».
Se kapittel 5.3.7.

Tvangsretur

Personer som har fått endelig avslag på sin søknad om beskyttelse, skal forlate Norge. Hvis de ikke forlater landet

innen utreisefristen, vil de bli tvangsreturnert av politiet og utvist fra Norge og Schengenområdet i 1-5 år eller varig. Den som blir tvangsreturnert får også en gjeld til norske myndigheter for reiseutgiftene.

<http://www.udi.no/retur/advokater-og-verger/>

Se kapittel 2.4.1.

U

Underretning

Underretning er det samme som meddelelse. Normalt skjer meddelelsen gjennom vanlig brev. Det følger av forvaltningsloven § 27 første ledd at det forvaltningsorgan som har truffet vedtaket, skal sørge for at partene underrettes om vedtaket så snart som mulig. Underretningen skjer som regel skriftlig, men kan i visse tilfeller gis muntlig. <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Odelstinget/1994-1995/inno-199495-004/14/>

UNHCR

UNHCR er FNs eget flyktningeorgan. UNHCR har som hovedoppgave å lede og koordinere internasjonalt arbeid for å løse flyktningeproblemer og beskytte flyktninger verden over. I tillegg til å jobbe med mennesker på flukt, hjelper UNHCR flyktningene med å vende tilbake når dette er mulig. Rundt 5000 mennesker jobber for UNHCR, i 120 land.

<http://www.fn.no/FN-informasjon/>

Søk etter UNHCR.

Se kapittel 2.1.4.

Utlending

En utlending er enhver som ikke er norsk statsborger. En utlending uten gyldig opphold har få rettigheter i det norske samfunnet.

Utlendingsdirektoratet (UDI)

UDI iverksetter asyl- og innvandringspolitikken. UDI er det sentrale organet innen feltet. UDI er førsteinstans i de fleste

utlendingssaker, blant annet visum, asyl, familieinnvandring, arbeidstillatelser, studietillatelser, statsborgerskap og utvisning. UDI foretar intervju av asylsøkere og uttak av kvoteflyktninger. UDI er faglig overordnet politiet og rikets utenriksstasjoner. <http://www.udi.no/om-udi/>
Se kapittel 2.1.1

Utlendingsloven

Vedtatt 15 mai 2008, trådte i kraft 1. januar 2010. Utlendingsloven skal regulere innreise og opphold i samsvar med norsk innvandringspolitikk og internasjonale forpliktelser. Den skal legge til rette for lovlig bevegelse over landegrensene og ivareta utlendingers rettssikkerhet i Norge. Videre skal den gi beskyttelse til de som har krav på det i henhold til våre folkerettslige forpliktelser.

<https://lovdata.no/>

Søk etter Utlendingsloven.

Se kapittel 2.2.

Utlendingsnemnda (UNE)

UNE er klageinstansen i asyl og utlendingssaker. UNE har myndighet til å overprøve vedtak gitt av UDI. UNE er politisk uavhengig og et domstollignende forvaltningsorgan. UNE kan ikke styres gjennom politiske instruksjoner, kun gjennom lov og forskrift.

<http://www.une.no/no/om-oss/>

Se kapittel 2.1.1.

Utlevering

Utlevering betyr at et annet land krever en person som oppholder seg i Norge utlevert – fordi vedkommende har begått eller er mistenkt for en straffbar handling i det andre landet. Utlevering reguleres av lov 13.juni 1975 nr 39 om utlevering av lovbrytere mv.

<https://lovdata.no/>

Søk etter Vilkår for utlevering.

Se kapittel 6.3.5.

Utsatt iverksetting

Et vedtak som innebærer at en utlending må forlate riket, for eksempel et vedtak om bortvisning eller utvisning, iverksettes ved at vedkommende får en utreisefrist, jf. utlendingsloven § 90 femte ledd. Utsatt iverksetting (også kalt oppsettende virkning) innebærer at utlendingen kan bli i landet til vedtaket er endelig, det vil som regel si til Utlendingsnemnda (UNE) har behandlet en eventuell klage. Reglene om iverksetting av vedtak fremgår av utlendingsloven § 90 og forvaltningsloven § 42.

<https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-interne-meldinger/im-2010-059/>

Se kapittel 2.3.1.

Utvandring

”Utvandret” er en registrerings-kode som folkeregisteret bruker for personer som ikke lenger bor i Norge. Det hender personer kan bli registrert som utvandret selv om de oppholder seg i Norge. Det kan være på grunn av at de for eksempel ikke er registrert med fast adresse og de ikke har svart på offentlige henvendelser over en tid.

I forskriftene til folkeregistret § 4.7.2 står det:

”Personer som de siste to år ikke har hatt kjent oppholdssted i Norge regnes som utflyttet”.

Registrerings-koden kan ha betydning for hvilke rettigheter man har etter folketrygdloven. Dersom en person uten å ha søkt om dette selv er blitt registrert som utvandret/ utflyttet bør folkeregisteret (skatteetaten) straks kontaktes for å få riktig registrering.

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2007-11-09-1268>

Se kapittel 6.2.3

Utvisning

Utvisning er en sanksjon mot brudd på utlendingsloven eller straffeloven. Hjemmelen for utvisning finner vi i utlendingsloven §§ 66-68. Loven legger opp til at dess sterkere tilknytning utlendingen har til Norge, dess mer

skal det til for å utvise vedkommende. Det skal også vurderes om utvisningen er forholdsmessig sett hen til forholdets alvor og utlendingens tilknytning til riket, jf. § 70. En norsk statsborger kan ikke utvises. Det samme gjelder en utlending som er født i Norge og som senere uavbrutt har hatt fast bopel her, jf. utlendingsloven § 69. Videre kan utlendingen være vernet mot utsendelse etter § 73, se “absolutt vern” og “non refoulement”.

Når et vedtak om utvisning er endelig, opphører utlendingens oppholdstillatelse og vedkommende må forlate riket, jf. § 71 første ledd. Videre er utvisningen til hinder for senere innreise i Norge, jf. andre ledd. Se også “innreiseforbud”. Et vedtak om utvisning kan danne grunnlag for tvangsutsendelse etter § 90 sjette ledd.

<http://www.udi.no/ord-og-begreper/utvisning/#link-1044>

https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-05-15-35/KAPITTEL_11#KAPITTEL_11

Se kapittel 2.3.1.

Utvisningsvedtak

Se “Utvisning”.

V

Veiledningsplikt

Utlendingsforvaltningen har plikt til å veilede innenfor sitt saksområde, se forvaltningsloven § 11 og utlendingsloven § 82.

Visitor

Røde Kors-visitorer besøker innsatte i fengsel, med det formål å gi den innsatte impulser gjennom besøk av et medmenneske. Kjernen i oppdraget er den fortrolige samtalen. Gode møter kan forebygge isolasjon og de frivillige kan være «et vindu mot verden». For mange

innsatte er dette den eneste regelmessige kontakten de har med verden utenfor murene.

<https://www.rodekors.no/>

Visum

Et visum er et bevis for at det er gjort en forhåndskontroll av vilkårene for at en utlending kan passere grensen og reise inn på en stats territorium. En utlending som har fått visum vil bli kontrollert på nytt ved grensepassering.

<https://snl.no/visum>

Æ

Æresrelatert kriminalitet

Vold og kriminalitet begått av familiemedlemmer, mot annet familiemedlem, som har brutt slektens æresnorm. Æreskriminalitet innbefatter æresdrap, eksil, frihetsberøvelse, tvangsekteskap, og ekstrem kontroll.

<http://www.imdi.no/>

Søk etter Integreringskonferansen på Gjøvik og Æresrelatert vold.

14. LITTERATURLISTE

- Bordin, E. S.** (1979). The generalizability of the psychoanalytic concept of working alliance. *Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 16, 252-260.
- Bekken, H.** (2010). *Jesus i Fengselet. Prekener bak murene*. Oslo: Luther forlag.
- Bøhn, H. & Dypedahl, M.** (2013). *Veien til interkulturell kompetanse*. Oslo: Fagbokforlaget.
- Dyregrov, A.** (2000). *Barn og traumer – en håndbok for foreldre og hjelpere*. Bergen: Vigmostad & Bjørke.
- Hansen, W. M.** (1999). *Fengselsbetjent: kompetanse – kontakt – framtid*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Jacobsen, K. A. (Red.)**. (2005). *Verdensreligioner i Norge* (2. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Kriminalomsorgsdirektoratet.** (2014). *Virksomhetsstrategi 2014-2018. Lillestrøm: Kriminalomsorgsdirektoratet*. Hentet fra: <http://www.kriminalomsorgen.no/om-kriminalomsorgen.237840.no.html>
- Lambert, M.** (1992). *Psychotherapy outcome research. I J.C. Norcross & M. R. Godfery (Red.), Handbook of psychotherapy integration*. New York: Basic Books.
- Lipsey, M., Landenberger, N. A., & Wilson, S. J.** (2007). *Effects of Cognitive-Behavioral Programs for Criminal Offenders: A Systematic Review*. Campbell systematic reviews, 3(6).
- McGuire, J & Priestley, P.**(1995). *Reviewing 'What works': Past, Present and Future. I McGuire, J. E. (Red.), What works: Reducing reoffending: Guidelines from research and practice*. Chichester: Wiley.
- Oxford Research.** (2014). *Evaluering av Informasjons- og veiledningsprogrammet for nyankomne asylsøkere*. Hentet fra Utlendingsdirektoratets nettsider: <http://www.udi.no/statistikk-og-analyse/forsknings-og-utviklingsrapporter/evaluering-av-informasjons--og-veiledningsprogrammet-for-nyankomne-asylsokere/>
- Ryum, T. & Halvorsen, J.Ø.** (2014). *Psykoterapiforskning. I Kinnair, L.E.O. & Hagen, R. (Red.), Psykoterapi. Tilnærminger og metoder*. Oslo: Gyldendal.
- Sveaass, N.** (2005). *Med frykt og forventninger i bagasjen - en gjenetablering av tilværelsen i eksil*. Tidsskrift for psykisk helsearbeid, 2(3), 223- 237.
- Utlendingsdirektoratet.** (2013). *Veien videre – høst 2013. Retursamtaler med beboere på mottak. Samtaleguide for returrådgivere*.
- Valla, B.** (2010). *Brukers medvirkning i psykoterapi – behov for kompetanseutvikling*. Tidsskrift for norsk psykologforening, 47(4), 308-314.
- Varvin, S.** (2003). *Flukt og eksil – traume, identitet og mestring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Varvin, S.** (2008). *Flyktningpasienten*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Vigmostad, N.** (2010). *Resiliens i møte med katastrofe og terror* (Masteroppgave). Oslo: Universitetet i Oslo.
- Vollebæk, L. R.** (2014). *Sårbare migranter*, Oslo: Uteseksjonen i Oslo.
- Vogt, K.** (2007). *Hva er Islam*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Waaktaar, T. & Christie, H.J.** (2000). *Styrk sterke sider- håndbok i resiliencegrupper for barn med psykososiale belastninger*. Oslo: Kommuneforlaget.
- Øien, C., & Bendixsen, S.** (2012). *Det riktige valget? Motivasjon og beslutningsprosess når avviste asylsøkere velger frivillig retur* (Fafo-rapport 2012:37). Oslo: Fafo.
- Øyen, Ø. D.** (2013). *Lærebok i utlendingsrett*. Oslo: Universitetsforlaget.

KRIMINALOMSORGEN

Kriminalomsorgens utdanningscenter KRUS

Tlf. 400 25 500

Postadresse: Dokumentsenteret, Postboks 694, 4305 Sandnes

E-post: krus@krus.no

Elektronisk versjon av denne publikasjonen finnes på krus.no